

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı**

**SAMSUN YÖRESİ MÜBADİLLERİNDE
GELENEKSEL DANS KÜLTÜRÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Gökhan BARUTCU**

**Danışman
Prof. Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN**

İZMİR 2015

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı**

**SAMSUN YÖRESİ MÜBADİLLERİNDE
GELENEKSEL DANS KÜLTÜRÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan BARUTCU

Danışman: Prof. Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Özge Gülbey USTA

İZMİR-2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum **Samsun Mübadillerinde Geleneksel Dans Kültürü** adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Gökhan BARUTCU

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Gökhan BARUTÇU
Numarası : 92110005599
Anabilim Dalı : Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı
Tez Başlığı (Türkçe) : Samsun Yöresi Mübadillerinde Geleneksel Dans Kültürü
Tez Başlığı (İngilizce) : Traditional Dance Culture in Samsun region Emigrants
Tez Savunma Tarihi : 26.06.2015
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Gürbüz AKTAŞ
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Özge Gülbey USTA
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

Başarılıdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Ülkemiz topraklarında içeriden ve dışarıdan birçok sebeple göç olayı gerçekleşmiştir. İmparatorluklar sonrası ülkeler, uluslaşma süreci içerisinde farklı politikalarla ülkelerini siyasi, ekonomik ve demografik olarak dizayn etme sürecine girmişlerdir. Cumhuriyetle birlikte ülkemiz ve Yunanistan hükümeti arasında bu politikaya bağlı olarak, yeni çizilen sınırlarla birlikte farklı halklar, devletlerarası anlaşmalarla yaşadıkları topraklardan mübadeleye tabi tutulmuştur. Mübadele değiş-tokuş anlamına gelmektedir. Mübadil ise başkasının yerine getirilmiş, mübadele edilmiş demektir. Genellikle savaşlar sonrasında ortaya çıkan göç hareketleri mübadele kararlarının alınmasında etkilidir. Göç, ülkelerin etnik ve dini yapısını etkilemekle birlikte, nüfus siyasetlerinde ve kültürel yapısında da etkisini göstermektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada Samsun yöresinde yaşayan Mübadil toplulukların gelenekleri incelenerek yeni yerleşim alanları olan bu topraklardaki kültürel yaşamları, değişimleri ve gelişimleri gözlemlenmiştir. Aynı zamanda mübadil kültürünün geleneksel yapısının günümüzde nasıl sürdürüldüğü, bu değerlerin yaşatılma amaçları tespit edilmiştir. Genel anlamda halk bilimine konu olan halk bilgisi ürünlerinin araştırılıp, derlendiği bu çalışmada bu yörede yerleşik olarak yaşamını sürdüren mübadillerin geleneksel dans kültürü, bilimsel yöntem ve teknikler aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma 3 ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm Mübadelenin ne anlama geldiği, genel olarak ülkemizde mübadele tarihinin incelenmesi, milli mücadele öncesi ve sonrasında ülkemizdeki göç geçmişinin incelenmesiyle başlamış, Lozan Mübadelesinin şartları, amaçları, oluşum süreci hakkında ve Türkiye'deki mübadil nüfus yerleşimleri hakkında kısaca bilgi verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölüm ise Samsun mübadillerinin yerleşim yerleri, meslekleri, aile yapıları ve halk bilgisi ürünlerine yer verilmiştir. Tezimizin ana konusu olan 3. Bölümde ise genel anlamda Samsun yöresindeki mübadillerin, bilimsel yöntemler ile müzik, ritim ve hareket notasyonu yazımlarının yanında, teknolojinin gelişmesiyle, bu gibi görsel ve işitsel ürünlerin okuyucu kitleye daha anlaşılır ifade edilmesi amacı ile *karekod* uygulaması

kullanılmış ve akıllı telefonlar aracılığıyla ya da internet erişimi kullanılarak ulaşılabilen görüntü sistemi oluşturulmuştur. Bu şekilde istenilen dansın farklı zaman ve mekanlarda derlenmiş görüntülerine ulaşılabilmektedir. Bu şekilde anlatılmak istenen değerler araştırmacı kitleye istenilen şekilde aktarılabilceği düşünölmüştür.

Çalışmanın sonunda belirli bir sonuca ulaşılmış Samsun Yöresi Mübadillerinin Geleneksel Dans Kültürleri tespit edilerek müzik, ritim, adım uyumları ve yapısal özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada yararlanılan kitap, tez, makale, süreli yayınlar, görüşmeler ve kaynak kişiler tezin kaynakça kısmında alfabetik sıralanmıştır. Ekler bölümünde ise yapılan araştırmalardan ve röportajlar ile bazı kaynak kişilerin fotoğrafları ek-1 olarak sunulmuştur.

Çalışmamda her türlü desteği sağlayan, bu alandaki bazı derlemelerimizin öncüsü olan, akademisyenliğe atılmamızda yol göstericimiz saygı değer hocam, tez danışmanım Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuarı Müdürü Prof. Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN'e, ders aşamasında ve sonrasında bilgi ve kaynaklarından yaralandığım değerli hocam Prof. Dr. Gürbüz AKTAŞ'a ve yine ders aşaması süresince birçok konuda desteğini aldığımız Doç. Dr. Reyhan ALTINAY ve Yrd. Doç. Pınar FEDAKAR hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Derleme ve arşivlerinden yaralandığım, uzun yıllar edinmiş olduğu bilgilerini benimle paylaşan kendisi de 3. kuşak bir mübadil olan Gaziantep Devlet Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü mezunu, müzik öğretmeni değerli arkadaşım Adem TUĞRAL' a, araştırmalarından yaralandığım değerli hocam Erol ALAN'a tez yazım süreci içerisinde mübadillerle yapmış olduğumuz bazı derleme çalışmalarına katılan meslektaşım Öğr. Gör. İ. Ersan KÜÇÜK, Fatih Sultan KESKİN, Furkan ŞAHİN ve Buğra Uğur YAZLIK'a teşekkürlerimi sunarım.

Bütün bu çalışmaların oluşması sırasında ve yazıya aktarılmasında her zaman desteklerini hissettiğim sevgili eşime ve aileme sabırlarından dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Gökhan BARUTCU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MÜBADELE

1.1. Mübadele.....	6
1.2. Türkiye’de Mübadele Tarihi	10
1.2.1. Milli Mücadele Öncesi	11
1.2.2. Milli Mücadele Sonrası	13
1.3. 19. yy’ da Türkiye’de Göçler ve Mübadelenin Sebepleri	16
1.3.1. Göç	16
1.3.2. Mübadele Göçlerinin Sebepleri	18
1.3.2.1. Siyasi Bir Araç Olarak Nüfus	20
1.3.2.2. Dini Sebepleri.....	21
1.3.2.3. Ekonomik Sebepleri	21
1.3.2.4. Demografik Sebepleri	22

1.4. Türkiye’de Mübadil Yerleşimleri	23

II. BÖLÜM

SAMSUN YÖRESİ LOZAN MÜBADİLLERİ

2.1. Yerleşim Yerleri	26
2.1.1. Merkez Kaza.....	27
2.1.2. Bafra Kazası.....	39
2.1.3. Çarşamba Kazası	46
2.1.4. Havza Kazası	47
2.1.5. Ladik Kazası	47
2.1.6. Vezirköprü Kazası	47
2.1.4. Terme Kazası.....	48
2.2. Ekonomik Yaşam ve Meslek Durumu	48
2.3. Sosyal Yaşam	50
2.4. Kültürel Kimlik.....	52
2.5. Aile Yapısı	55
2.6. Dini Yaşam	57
2.7. Yeni Toplumsal Yapıya Uyum Süreçleri ve Etkileri.....	58
2.7.1 Ekonomik Etkiler.....	60

2.7.2. Sosyolojik Etkiler.....	61
2.7.3. Siyasal Etkileri.....	62
2.7.4. Demografik Etkileri.....	63
2.7.5. Kültürel Etkileri.....	64
2.8. Halk Kültürü Ürünleri.....	65
2.8.1. Sözlü Ürünler	65
2.8.1.1. Halk Hikayeleri, Efsaneler.....	65
2.8.1.2. Türküler	68
2.8.1.3. Şiirler.....	73
2.8.1.4. Maniler.....	73
2.8.2. Yöresel Yemek Kültürü.....	75
2.8.2. Yöresel Giyim Kuşam	76
2.8.3.1. Erkek Giyim Kuşamı	77
2.8.3.1.1. Başa Giyilenler.....	77
2.8.3.1.2. Üste Giyilenler.....	78
2.8.3.1.3. Ayağı Giyilenler.....	78
2.8.3.2. Kadın Giyim Kuşamı.....	79
2.8.3.2.1. Başa Giyilenler.....	79
2.8.3.2.2. Üste Giyilenler.....	79

2.8.3.2.3. Ayağa Giyilenler.....	81

III. BÖLÜM

SAMSUN BÖLGESİ YÖRESEL DANS KÜLTÜRÜ

3.1. Yöresel Dans Kültürü	82
3.1.1. Folklor ve Halk Oyunları Kavramı	82
3.1.2. Dans Kavramı.....	84
3.1.3. Gelenek Kavramı.....	88
3.1.4. Geleneksel Dans Kavramı	89
3.1.5. Oyun Kavramı ve Tanımı	90
3.1.6. Oyunların Geleneksel Kuruluş Formu	94
4.1. Samsun Yöresi Halk Oyunları Tür ve Biçimleri.....	98
4.1.1. Yerel Oyunlar (Mahalli Oyunlar)	110
4.1.2. Mübadil Oyunları	112
4.1.3. Kafkas Göçmen Oyunları	112
4.1.4. Doğu Anadolu Göçmen Oyunları.....	113
5.1. Samsun Yöresi Lozan Mübadillerinde Geleneksel Dans Kültürü	114
5.1.1. Geleneksel Dansların Adım, Müzik ve Ritim Analizleri.....	114
5.1.1.1. Cigoş Oyunu.....	114
5.1.1.1.1. Cigoş Oyunu Müzik Notası	118

5.1.1.1.2. Cigoş Oyunu Ritim Notası.....	119
5.1.1.1.3. Cigoş Oyunu Hareket Notasyonu	120
5.1.1.1.4. Cigoş Oyunu Adım İndeksi	121
5.1.1.2. Karşılama Oyunu	122
5.1.1.2.1. Karşılama Oyunu Müzik Notası.....	124
5.1.1.2.2. Karşılama Oyunu Ritim Notası	125
5.1.1.2.3. Karşılama Oyunu Hareket Notasyonu	126
5.1.1.2.4. Karşılama Oyunu Adım İndeksi.....	127
5.1.1.3. Drama Köprüsü (Debreli Hasan) Oyunu	128
5.1.1.3.1. Drama Köprüsü Oyunu Müzik Notası.....	132
5.1.1.3.2. Drama Köprüsü Oyunu Ritim Notası	133
5.1.1.3.3. Drama Köprüsü Oyunu Hareket Notasyonu	134
5.1.1.3.4. Drama Köprüsü Oyunu Adım İndeksi.....	135
5.1.1.4. Telgrafın Telleri Oyunu	136
5.1.1.4.1. Telgrafın Telleri Oyunu Müzik Notası	139
5.1.1.4.2. Telgrafın Telleri Oyunu Ritim Notası	140
5.1.1.4.3. Telgrafın Telleri Oyunu Hareket Notasyonu	141
5.1.1.4.4. Telgrafın Telleri Oyunu Adım İndeksi.....	141
5.1.1.5. Kasap Oyunu	141

5.1.1.5.1. Kasap Oyunu Müzik Notası.....	144
5.1.1.5.2. Kasap Oyunu Ritim Notası	145
5.1.1.5.3. Kasap Oyunu Hareket Notasyonu.....	146
5.1.1.5.4. Kasap Oyunu Adım İndeksi	146
5.1.1.6. Çoban Kızı (Rumeli) Oyunu.....	146
5.1.1.6.1. Çoban Kızı Oyunu Müzik Notası.....	149
5.1.1.6.2. Çoban Kızı Oyunu Ritim Notası	151
5.1.1.6.3. Çoban Kızı Oyunu Hareket Notasyonu.....	152
5.1.1.6.4. Çoban Kızı Oyunu Adım İndeksi.....	152
5.1.1.7. Sallama Oyunu	152
5.1.1.7.1. Sallama Oyunu Müzik Notası	155
5.1.1.7.2. Sallama Oyunu Ritim Notası.....	156
5.1.1.7.3. Sallama Oyunu Hareket Notasyonu.....	157
5.1.1.7.4. Sallama Oyunu Adım İndeksi	157
5.1.2. Dansların Geleneksel Sıralanışı	158
5.1.3. Geleneksel Dansların İcra Alanı	159
5.1.3.1. Düğüne Davet	160
5.1.3.2. Konak Gitme	161
5.1.3.3. Damat Traşı	162

5.1.3.4. Oturak Havası	162
5.1.3.5. Misafir Uğurlama	162
5.1.4. Geleneksel Dansların İcra Zamanları	163
5.1.5. İcraacılar	163
SONUÇ	165
KAYNAKLAR	169
EKLER	177
KAYNAK KİŞİLER	181
ÖZGEÇMİŞ	183
ÖZET	184
ABSTRACT	185

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Dr.	: Doktor
GEBİB	: Geniş bilgi için bakınız
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb.	: ve benzeri, ve bunun gibi
Y.	: Yıl
Yay.	: Yayın
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Samsun, Kızılırmak ve Yeşilirmak gibi iki büyük akarsuyu ile tarım ve hayvancılık için elverişli topraklara sahip coğrafik yapısı ve konumu itibariyle gelişmeye, büyümeye, göç almaya müsait yaşam koşullarının bulunduğu bir ildir. Bu nedenle tarih boyunca stratejik olarak geniş yerleşim alanlarının varlığı ve uluslararası limanı sayesinde büyük göç hareketlerinin kilit bölgesi olmuş, birçok farklı kökene sahip toplumlara kucak açmıştır. Yıllar boyu Ermeni, Rum ve Türk nüfusun yaşam alanı olan Samsun, Cumhuriyetin ilanı ile ülkeler arasındaki mübadele anlaşmaları ve Osmanlı-Rus, Osmanlı-Balkan savaşları sonrası ciddi bir Müslüman Türk nüfusa erişmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında millileşme adına atılan adımlarından biri olan *Lozan Mübadelesi* Türkiye Cumhuriyetinin tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur.

19. Yüzyıl da görülen siyasi hareketlilik, ulus ötesi alanlarda ekonomik, sosyal, kültürel ve politik dönüşümlere sebep olmuştur. Bu dönüşümlerin hem sebep hem de sonuçlarından biriside uluslararası göç olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası göç, itici ve çekici birçok sebebe bağlı olarak gelişmektedir. Göç olgusu gerek göç eden topluluğu ve geride bıraktığı ülkeyi olsun gerekse de göç edilen ülkeyi birçok açıdan etkilemektedir. Özellikle bu noktada göçmen topluluk birçok sosyo-kültürel geçişler yaşamaktadır.¹

Anadolu ve Balkanlar arasında uzun yıllar siyasi nedenlerden dolayı birçok toplumsal göç yaşanmıştır. Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte yeni kurulan devletlerin oluşum süreci içerisinde ve yakın zamanda ülkemize komşu olan Bulgaristan arasında yaşanan siyasi gerilimler, yine diğer bir komşu ülkesi olan Yunanistan ile olan anlaşmalar sonucunda yüz binlerce kişi "*etnik grup*" tanımlamasıyla Türkiye ve Güneydoğu ülkeleri arasında yer değiştirmek zorunda kalmıştır.

Araştırmamızın ilk bölümünde mübadelenin ne anlama geldiği dünya ve ülkemiz literatüründe nasıl anlaşıldığı ve ülkemizde yaşanan mübadil ve diğer oluşum göç olayları incelenmeye, kısaca değinilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte yaşanan sıkıntıların, mübadelenin sebeplerinin ne olduğu konuları, mübadillerinin ülkemizdeki

¹ Pınar YAZGAN, "*Ulus ötesi Alanlarda Kimlik Tartışmaları ve Göçmen Kadın Kimliği Üzerine*", Uluslararası – Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi Kongre Bildirileri 3.Cilt, Sakarya Üniversitesi Basım Evi, Sakarya, 2009 (GEBİB)

yerleşim yerleri ve nüfusları konusunda kısaca bahsedilmiş olacaktır. Genel anlamda ülkemizin kuruluşu olan milli mücadele öncesi ve sonra dönemlerde yaşanan göç olaylarına da değinmiş olacağız.

Göç olgusu nedeni ile yeni bir yaşam sürecine giren farklı etnik kimliklere ve kültürlere sahip toplumlar, zaman içerisinde kültürleşme yoluyla etkileşerek buldukları bölgeleri özel kılacak farklı dans, müzik vb. kültürel değerler oluşturmuşlardır. Değişik motiflerin bir araya gelmesiyle çeşitlilik kazanan kültür ürünlerinin gelişim ve değişim süreçlerinin gözlemlenmesi, araştırılması ve derlenmesi, gelecek nesillere aktarımı sağlanması, bilimsel olarak kayıt altına alınması gerekliliği ülkemiz adına önem arz etmektedir.

İki ülke arasındaki en büyük nüfus göçü olarak bilinen *Lozan mübadelesi*, Yunanistan topraklarında bulunan Müslüman Türkler ile, Türkiye topraklarında yaşayan Rum Ortadoks nüfusu arasında karşılıklı değiş - tokuş şeklinde gerçekleşmiştir. Türkiye topraklarındaki bu nüfus hareketinden en çok etkilenen iller arasında yer alan Samsun, bir liman kenti olması sebebiyle iskan edilmek üzere gönderilen mübadiller için Anadolu'ya giriş yaptığı merkez dağıtım noktalarından biri olmuştur. Bu nedenle ciddi bir mübadil nüfus göçüne ev sahipliği yapan Samsun ili gerek demografik, gerekse kültürel anlamda çeşitliliğe sahip olmuştur.

Kültürel çeşitlilikle birlikte halk kültürü ürünlerinin ortaya çıkışı, uzun bir süreci kapsamaktadır. Her topluluğun kendi özgü bir yaşayış şekli, çevre ve doğa ile ilişkileri, üretim ve tüketim biçimi vardır. Erman Artun'a göre, *Halk kültürü ürünleri bir anda ortaya çıkmamaktadır. Oluşum nedenleri geçmişte yatmaktadır. Halk kültürü ürünlerini kavrayabilmek için oluşumlarını, süreçlerini, insan-doğa-toplum ilişkilerinin işlevlerini bilmek zorundayız. Bir ürünün kendi içinde ve diğer olgularla ilişkisini inceledikten sonra görünüşün arkasında yatan özün belirlenmesi gerekir. Toplumsal değişim sürecini etkileyen, yönlendiren ve belirleyen yapısal öğelere niteliğini veren dört olgu vardır. Bunlar ekonomik, teknolojik, demografik ve ekolojik olgulardır.*²

Mübadillerin göç ettikleri bölgelerde yerli halk ile gelenek, görenek ve yaşam standartları açısından farklılıklar ortaya çıkmıştır. Mübadil nüfusun, Avrupa kültürü

² Erman ARTUN, *Halk Kültüründe Değişimin Topluma Etkisi ve Sonuçları, s-1*, (GEBİB) http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_halk_degisim.pdf

etkisi altında bulunan topraklarda yaşamış olması bu kültür insanlarının gerek giyim, kuşamlarında gerekse yaşam tarzlarında farklılıklar oluşturmuştur. Fakat mübadillerin Anadolu halkından ırk, dil ve din gibi önemli değerlerinin ortak olması, yeni yerleşim alanlarında bu farklılıkların çok hızlı bir şekilde çözümlenmesini sağlamış, ve bu toplumlar arasında herhangi bir kültür çatışmasına neden olmamıştır. Mübadele ile azınlıklar ülkeyi terk ederken Anadolu'daki Türk nüfusla aynı özellikleri taşıyan göçmenlerin gelmesiyle Türkiye Cumhuriyeti hemen hemen homojen bir yapıya kavuşmuştur.³

Mübadil toplumlarının geleneksel yaşamı içerisinde araştırma konumuz olan dans geleneği, ulusal kültür bütünlüğü içerisinde oyun türleri arasında yerini almıştır. Mübadil danslar zaman içerisinde farklı tanımlamalarla diğer toplum kültürleri gibi buldukları bölgelere göre sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Yapılan tür araştırmalarına bakıldığında, alt kültür oyunları, sınıf kültür oyunları, bölgesel oyunlar, yöresel oyunlar, etnik oyunlar gibi tanımlar yapılmış bunun yanında, *halay, horon, bar, hora, zeybek* vb. farklı oyun türlerinin altında ya da, alt türler olarak sınıflandırılmıştır.

*“Kültürleşme insanın başka toplumlarda öğrendikleri veya bir toplumun diğerlerinden aldığı, edindiği öğeler ve farklı toplumların karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesidir. Kültürleşme kuramı, ayrıca gruplardan biri baskın olsa bile, her iki sisteminde bu kültür ilişkisinden etkilendiğini ve değişikliğe uğradığını önerir.”*⁴ Ancak, bazı etnik kapalı toplumların, içinde yaşamakta oldukları baskın kültüre karşı direnç göstererek, kendilerini diğer toplumlardan soyutlayarak geleneklerindeki farklılıklarını korumaya çalıştığı da görülmüştür. Kültürel etkileşim ya da kültürler arası direnç yoluyla, halk oyunları tür sınıflamaları açısından pek çok bölgede birbirinden çok farklı dans ve müzik formları ortaya çıkmıştır. Halay-Bar, Zeybek-Kaşık oyunları, Karşılama-Hora vb. gibi, farklı karakterde oyunlar aynı coğrafi bölgede görülebilmektedir.⁵

Araştırma alanımız olan Samsun bölgesi incelendiğinde hakim oyun türünün “*horon*” olması gerektiği düşünülen bir bölgedir. Fakat uzun yıllar gerek mübadele ile gerekse doğu Karadeniz, Kafkasya'dan ve birçok balkan ülkesinden alınan göçlerle

³ Nedim İPEK, *Mübadele ve Samsun*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s 166-167 (GEBİB)

⁴ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991, s.126.

⁵ M.Öcal ÖZBİLGİN, “Güneydoğu Avrupa- Anadolu Siyasi Göçlerin Geleneksel Oyunlar Üzerinde etkisi”, Sunulmuş makale yazısı, 2012, (GEBİB)

oyun türleri açısından belirli bir sınıflandırmaya konulamamaktadır. Bu açıdan yapılan bu araştırmanın bölgede bulunan mübadil dans geleneğinin ortaya çıkarılmasıyla, yerel halkın ve diğer göçmen oyunların da derlenmesiyle karşılaştırmaya tabi tutularak, Samsun bölgesi oyunlarının geleneksel ve günümüzdeki yapısı ortaya çıkarılabilir. Yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık etmesi adına bu çalışmada da “*Samsun yöresi geleneksel dans geleneği*” başlığı altında oyunlar derlenmiş, bilimsel yöntemlerle adım analizleri, notasyon yazımları, müzik notalarının ve ritim notalarının kayıt altına alınması sağlanmıştır. Bunun yanında teknolojinin imkanları kullanılarak karekod uygulaması denenmiş ve gerek akıllı telefonlara ücretsiz indirilebilen bir uygulama ile görüntülere anında ulaşımı sağlanmış, gerekse dipnot olarak blog adresleri belirtilerek ulaşım sağlanmıştır. İstenilen şekilde mübadil oyunlarının geleneksel icra alanlarında, geleneksel icracılar ve yeni nesil icracılar tarafından nasıl aktarıldığı ve yaşatıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Toplumsal anlamda dansların icrası iki temel amaç üzerine kurulmaktadır. Birincisi genel olarak toplumların kendi içlerinde bir birleştirici unsur olarak kullanımı. İkinci olarak ise diğer toplumlara karşı farklı bir kimlik olduklarını ve farklı kültürel değerleri sahip olduklarının göstergesi olarak kullanımınıdır. Bu amaçla Samsun yöresi mübadil danslarının sergileniş yer ve şekillerine baktığımızda, danslarının amacının bu toplum insanlarını bir araya toplamak dansın birleştirici gücünü kullanarak kendi içlerindeki bağlılıklarının göstergesi olarak dansların icra edildiğini ve her fırsatta gelecek nesillere aktarılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Uzun yıllar yaşanan zor şartlara rağmen varlıklarını sürdürme, toplumda sosyal ve kültürel bir statü kazanma ve bu topraklarda yaşayan bir topluluk olduklarını düzenlenen şenlikler, geleneksel dans yarışmaları ve mübadil dernekleri tarafından tertiplenen gezi, toplantı, sempozyum gibi etkinliklerle görmekteyiz.

Yazılı kaynaklara baktığımızda mübadele konularının tamamına yakınının siyasi ve tarihsel süreçleri anlatan, yaşanan sıkıntıları, yerleşim alanlarını, iâşe durumlarını, mesleki ve aile yapılarıyla ilgili konular olduğunu görmekteyiz. Son zamanlarda ele alınan mübadele kültürü ve özellikle geleneksel dansların yaşatılmaya çalışma çabaları, bu alandaki bilimsel çalışmaları bu değerleri kayıt altına almaya, derlemeye ve bilimsel platformlarda işlenir hale getirmiştir. Bu nedenle yaptığımız bu çalışma diğer

tarihsel çalışmalara ek olarak Samsun mübadele toplumlarının geleneksel kültürleri içerisinde dans kültürü adına eksikliklerin tamamlanmasını sağlayacağı bu konuda araştırmacılara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

I.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MÜBADELE

1.1 MÜBADELE

Osmanlı hükümetinin Viyana kapılarında dönmesiyle birlikte ülkemiz adına göç hareketleri başlamıştır. 1683 yılları sonrasında⁶ Osmanlının geri çekildiği her toprak bir başka göç dalgasını başlatmış, bu bölgelerde yaşayan Müslüman Türk nüfusu Anadolu topraklarına göç etmek zorunda kalmıştır. 17. Yüzyılın sonlarından itibaren Türk hakimiyetinden çıkan topraklardaki Müslümanlar Tuna nehrinin güneyine iltica etmek zorunda kalmışlardır. 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı öncesi Rusya'nın takip ettiği göç siyaseti sonucu Kazan-Azak arasında yerleşik Türk toplulukları Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda bırakılmıştır.⁷

Türk tarihinde yaşanan göçlerden bir kısmı mübadele kelimesiyle karşılanmaktadır. Mübadele değiş-tokuş anlamına gelmektedir. İki kişi arasında bir şeyin diğer bir şey ile değiştirilmesidir. Mübadil ise başkasının yerine getirilmiş, mübadele edilmiş demektir.

Geniş anlamıyla; iki ya da daha çok devlet arasında imzalanan bir protokol vasıtasıyla hukuksal boyutu, coğrafyası, zamanı, göç yolları ve araçları, taşınmazların durumu ve bunun gibi birçok meselenin belirli esaslara oturtulmuş şekilde uygulandığı ve bunların karma ya da uluslararası bir komisyon aracılığıyla yürütüldüğü, göç ettirilecek nüfusun ırk, din, dil gibi bazı niteliklerinin belirlendiği ve iskan edilecek yerlerin karşılıklı olarak daha önceden tespit edildiği ve iskan edilecek yerlerdeki sağlık, iaişe gibi ihtiyaçların özel birimlerce sistematik ve kurallar çerçevesinde düzenlendiği zorun nüfus hareketine mübadele denmektedir.⁸

Göç, devletlerin etnik ve dini yapısını etkilemekle birlikte, nüfus siyasetlerinde de etkisini gösterir. Osmanlı Devleti 17. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa Devletleri

⁶ Nedim İPEK, *Mübadele ve Samsun*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Sayı 85, Ankara, 2000, s.4

⁷ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.4

⁸ Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU, "İki Tarihsel Eski Kavram, Bir Sosyo-Kültürel Yeni Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", TSA/YIL:18, Özel Sayı 3, Ocak 2014, s 53

ile yaptığı savaşlardan yenik çıkmıştır. Bu durumun on sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda da devam etmesi, İmparatorluğun siyasi, askeri ve ekonomik bakımdan toprak kaybetmeye başlaması İmparatorluğun elinde kalan topraklara yönelik Müslüman göç hareketini beraberinde getirmiştir. Balkan Savaşları bu göç hareketinin son dalgasını oluşturdu. Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti büyük toprak kaybetti. Bu çerçevede, burada kalan Müslüman nüfus, Balkanlı devletlerin siyasi, dini ve ekonomik baskılarına uğrayarak Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Yunanistan'dan Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan Müslüman nüfus, *İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından Anadolu'da Rumların yoğun olarak yaşadıkları bölgelere yerleştirilince, buradaki Rumlarla ciddi problemler yaşanmaya başlandı. Anadolu'dan da Yunanistan'a doğru bir Rum göçü başladı. Bu problemi çözmek için Osmanlı Hükümeti ile Yunan Hükümeti arasında yapılan müzakereler mübadele kararının alınmasıyla neticelenmiştir.*⁹

Mübadele dendiğinde ilk akla gelen 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi olsa da, bu kavramın resmi belgelere girişi ve Türk tarihi açısından bu nüfus hareketinin ilk örneği 1923'ten öncedir ve Osmanlı Devleti ile Bulgar Krallığı arasında varılan anlaşma neticesinde uygulanmıştır. Daha sonra ise ikinci Balkan Savaşı sonrasında her iki devlet arasında imzalanan 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Anlaşmasına dahil olan bir protokolde ilk kez açık olarak Mübadele fikri ortaya atılmış ve bunu içeren bir madde eklenmiştir.¹⁰

*Osmanlı siyasi tarihine giren Mübadele teriminin ikincisi ise Balkan Savaşı sonunda 14 Kasım 1913 tarihli Atina Anlaşması için yapılan toplantılarda ilk olarak söylenmesine karşın fikir olarak 20 Mayıs 1914 tarihinde Venizelos ile Osmanlı'nın Atina Konsolosu Galip Kemali Bey arasındaki görüşmede gerçekleştiği bilinmektedir.*¹¹

8 Haziran'da Said Halim Paşa, Galip Kemali Bey'den mübadele için aşağıdaki şartları Yunan Hükümeti'ne bildirmesini istemiştir;

⁹ Nurten ÇETİN, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 / 2010, s-1

¹⁰ Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU, "İki Tarihsel Eski Kavram, Bir Sosyo-Kültürel Yeni Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", TSA/YIL:18, Özel Sayı 3, Ocak 2014, s 53 (GEBİB)

¹¹ Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU, *a.g.m*, s 54

1-Trakya'da ve İzmir Vilayeti'ndeki Rum köylerinin halkı Boğazlara kadar, Makedonyalı ve Epirli Müslümanlara karşı mübadele edilecek.

2-Mübadele tam bir uzlaşmayla iki hükümetin koruması altında yapılacak.

3-İki hükümet tarafından atanan dört üyeden oluşan muhtelit bir komisyon, mübadeleyi gerçekleştirmek, kırsal kesim halkının taşınabilir ve taşınmaz mallarını tespit etmek, mübadelenin düzenliliğini ve göçün güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilecek.

4-Komisyon, İzmir ya da Selanik'te bulunacak ve zorunlu alt kurulu oluşturma yetkisine sahip olacak.¹²

Osmanlı Devleti'nin bu şartlarına karşılık Yunanistan'ın şartları da pek farklı değildi. Yunanistan'ın İstanbul'daki Büyükelçisi Panas tarafından Osmanlı Devleti'nin önerisine karşılık Yunanistan'ın önerisi bildirildi. Bu şartlar şöyleydi;

1-Trakya'da ve İzmir İlinde Rum köylerinin halkı, Boğazlara kadar, göç etme isteklerinin saptanmasından sonra Makedonyalı ve Epirli Müslümanlarla mübadele edilecek.

2- Mübadele tam bir uzlaşmada, iki hükümetin koruması altında yapılacak.

3-İki hükümet tarafından atanan dört üyeden oluşan muhtelit bir komisyon, mübadele etmek için kırsal kesim halkının taşınır ve taşınmaz mallarını tespit etmek ve mübadelenin düzenliliğini ve göçün güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilecek. Ayrıca, bu komisyon özellikle, göçmenlerin yola çıkış zamanı, göç edilecek yerin belirlenmesi gibi mübadelenin özel koşullarını da saptayacak.

4-İzmir ya da Selanik'te bulunacak bu komisyon, alt komisyonlar oluşturma yetkisine sahip olacak.

5-Göç etme, halkın doğal isteklerinin saptanmasına bağlı olarak, evlerini aynı zamanda terk eden Makedonyalı ve Epirli Müslümanların varlıkları gibi, evlerini önceden terk eden Trakyalı ve Anadolu Rumların varlıklarının

¹² Nurten ÇETİN, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 / 2010, s 156

*değerlendirilmesi, doğrudan karşılıklı bir saptama ile olacak ve olağanüstü bir alt kurulun sorumluluğunda yapılacak.*¹³

Bu görüşmelerden sonra iki ülke yapılan anlaşma ve karşılıklı görüşmeler sonucunda belirlenen şartlar dahilinde mübadelenin gerçekleştirilmesi adına gerekenleri uygulamıştır. Bu bağlamda Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi, Kurtuluş Savaşı ve Mudanya Anlaşması sonrasında, İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanan Lozan Barış Konferansı'nda alınan kararlardan biridir. Bu karar, 30 Ocak 1923'te imzalanan "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile kesinlik kazanmıştır. Mübadeleye tabii tutulacak olan halklar ve mübadele kapsamına girmeyen kişiler ile mübadelenin zorunlu karakteri, sözleşmenin ilk iki maddesinde belirtilmiştir.

Madde 1

Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiç biri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2

Birinci Maddede öngörülen mübadele:

- a) İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini);*
- b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini) kapsamayacaktır.*

*1912 Kanunuyla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş (établis) bulunan bütün Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaklardır. 1913 tarihli Bükreş Antlaşması'nın koymuş olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaklardır.*¹⁴

¹³ Nurten ÇETİN, *a,g,m*, s 157

¹⁴ Gökçe BAYINDIR GOULARAS, "1923Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması", *Alternatif Politika*, C-4, S-2, Temmuz 2012, s 129

Sözleşmenin birinci maddesinden anlaşıldığı gibi, mübadele edilecek olan halkların sadece dini kimliği esas alınmış, dilsel, etnik ve kültürel farklılıklar önemsenmemiştir. Yine aynı maddenin belirttiği mübadelenin zorunlu bir göç olması hususu, gerek göçün kısa sürede tamamlanmasını sağlama amacıyla, gerekse demografik değişiklikler nedeniyle her iki ülkenin de yaşayacağı ekonomik sorunların bir ölçüde azaltılması düşüncesiyle öngörülmüştür.

1.2 Türkiye’de Mübadele Tarihi

Türk Milli Kurtuluş Mücadelesi’nin temel amacı, tarih içindeki ömrünü tamamlayarak savaşlarla beraber yıkılan, dağılan ve her taraftan istilaya uğrayıp Batı sömürgeciliğinin gözlerini diktiği Osmanlı İmparatorluğu’nun enkazı ve yıkıntılarında Türk olan kısmı kurtarıp yepyeni milli bir devlet oluşturmaktı.

Milli Mücadele’nin kazanılmasından sonra mütareke Antlaşması Mudanya’da imzalanmıştı. TBMM Hükümeti barış konferansının İzmir’de yapılmasını önerirken Müttefikler 27 Ekim tarihli notaları ile Konferansın Lozan’da yapılmasını isteyerek Ankara Hükümeti ile İstanbul Hükümetini de davet edince TBMM 1 Kasım 1922’de Saltanata son vererek konferansta sadece Ankara Hükümeti’nin temsil edilmesini sağlamıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşları, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda, Misak-ı Milli sınırlarında ulusal egemenliğe dayalı bir devlet kurmak istemeleri yanında, ayrıca bu devletin mütecanis bir devlet olmasını istiyorlardı. Çünkü Avrupa Devletleri, Osmanlı Devleti’nin özellikle azınlıklar konusunu müdahale meselesi yaparak devamlı şekilde iç işlerine karışmışlardır.¹⁵

Lozan Barış Konferansı, Türkiye ile batılı devletler arasında savaş ortamına son vermek amacı ile toplanmış bir konferanstır. Bu görüşmelerde, siyasal sınırların yeniden belirlenmesinin yanında, ekonomik, siyasal ve hukuksal sorunların da çözümlenmesi gerekiyordu. Uluslaşma hareketlerinin önemli bir halkası olarak görülen nüfus sorununun, yeni anlayışlara ve ortaya çıkan topografyaya uygun olarak ele alınması

¹⁵ Mehmet KİRACI, “Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi”, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2006, s 11 (GEBİB)

umuluyordu. Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi bu konferansın bir parçasıdır.¹⁶

Türkiye bir göç ülkesi olması sebebiyle milli mücadele öncesi ve sonrasında aralıksız olarak göç dalgalarıyla ülkenin doğusundan ve batısından Türkiye'nin hemen her bölgesine belirli sayılarda göç aldığı bu tarihsel süreçte açıkça görülmektedir. Osmanlı devletinin zayıflamasıyla ve var olan topraklarını kaybetmeye başlamasıyla bu topraklarda bulunan Müslüman nüfusların işgal altında kalarak birçok zorlukla karşı karşıya kalmaları onları asıl vatanları olarak gördükleri Anadolu topraklarına yani bugünün Türkiye'sine göç etmeye zorlamış ve bu kapsamda gerek resmi mübadele antlaşmalarıyla gerekse gayri resmi olarak Müslüman nüfusun kendi çabalarıyla göç hareketleri gerçekleştirilmiştir ve günümüzde halen farklı nedenlerle devamlılığını sürdürmektedir.

Nüfus bilimci ve göç araştırmacısı Prof. Justin Mc. Carty'nin verdiği rakamlara göre 1821-1922 yılları arasında 5 milyondan fazla Müslüman, ülkelerinden sürülüp atılmış; 5.5 milyon Müslüman da ya savaşlarda yada açlıktan ve hastalıktan canını yitirmiştir. Osmanlı-Rus savaşları, balkan savaşları ve mübadele sonucu yaşanan göç dalgalarının etkileri ve yaşananlar bugün bu toplumların belleğinde hala canlılığını korumaktadır.

1.2.1 Milli Mücadele Öncesi

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu kargaşa ortamı, birçok ulusun bağımsızlık hevesiyle ve dış güçlerin de teşvikiyle ayaklanmaları sonucunu doğurmuştur. Bağımsızlık hareketleri, bilindiği üzere Balkanlarda yaşayan ulusları, kendi devletlerini sadece kendi milletinden oluşturmak amacına yöneltmiştir. Bu amaç sonucunda Bulgarlar topraklarındaki başta Müslüman Türkleri, Yunanlıları, Yunanistan da yine başta Müslüman Türkleri, Arnavutları ve diğer ulusları topraklarından çıkarması ile sonuçlanan hareketleri başlatmıştır. Bu politikadan dolayı bölgede yaşanan en büyük göçü Balkan Türkleri yaşamıştır.

¹⁶ Mehmet KİRACI, *a,g,t*, s 12 (GEBİB)

Türk toplumunun belleğine “93 Harbi” olarak yerleşen 1877-1878 yıllarındaki Osmanlı-Rus savaşı sırasında ve sonrasında ortaya çıkan büyük göç dalgasıyla Balkanlar’dan ve Kafkasya’dan milyonlarca Müslüman yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Tarihimizdeki bu göç dalgasına “93 Muhacereti”, yurtlarından sürülen bu insanlara da “93 Muhaciri” denilmiştir. Toplumun belleğinde derin izler bırakan bir diğer göç dalgası da *Balkan Bozgunu* olarak adlandırılan 1912-1913 yılları arasındaki balkan savaşları sırasında yaşanmıştır.¹⁷

“Balkan Savaşları’ndan önce bölge ülkelerinden göçler olmuş ise de, Türklerin yoğun göçü 1912 yılından sonra olmuştur. 1912 yılında Balkanlar’da yaşanan kargaşa ortamı ve uygulanan baskılar sonucunda yurtlarını terk eden Türklerin ortalama sayısı 100.000’dir. 1913 yılında ise toplam göç eden insan sayısı 190.334’tür. Bu sayıdan 15.000 Bulgar, Yunan askerinin ilerlemesi üzerine Makedonya’dan, 70.000 Yunan, Bulgar işgali üzerine Batı Trakya’dan 10.000 Yunan, Bükreş Antlaşması gereği Makedonya’nın bir kısmından 48.570 Müslüman, 1913 İstanbul Antlaşması ile Trakya’dan Türkiye’ye ve aynı antlaşma gereği 46.764 Bulgar da Trakya’dan Bulgaristan’a göç etmiştir. 1821 Mora isyanıyla Türklerin bölgeden sürülmesi diğer Balkan devletleri için bir örnek teşkil etmiştir. Bölgede yaşanan ikinci büyük göç hareketi Bulgaristan ile yaşanmıştır. 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Antlaşması ile karşılıklı nüfus mübadelesi gündeme gelmiş, Birinci Dünya Savaşı’nın çıkması 48.000 Müslüman ve 46.000 Bulgar’ı kapsayan mübadele işlemlerini yarıda bırakmıştır.”¹⁸

Osmanlı Devleti 1914 yılında Bulgaristan ile yaptığı mübadele anlaşmasını Yunanistan ile de yapmıştır. İki tarafın da taşınır ve taşınmaz mallarının da ele alındığı görüşmeler sonucunda 1 Temmuz 1914 tarihinde anlaşma kabul edilmiştir.¹⁹ Bu tarihten sonra ise Osmanlı hakim olduğu topraklardan geri çekilmeye başlamış ve kaybetmiştir. Böylelikle kaybedilen bu topraklarla birlikte yeni oluşacak Türkiye Cumhuriyeti’nin temelleri atılmış ve sınırları çizilmiş olacaktır.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu dönemde artık *Osmanlı Anadolu’su* yoktu. Çünkü 1912-1922 yılları arasında Trakya ve Anadolu nüfusunun yüzde 20’si yok

¹⁷ İskender ÖZSOY, *İki Vatan Yorgunları: Mübadele Acısını Yaşayanlar Anlatıyor*, İstanbul 2007, Bağlam Yayınları 198, s-11 (GEBİB)

¹⁸ H. Yıldırım AĞANOĞLU, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlar’ın Makus Talihi: Göç*, İstanbul 2001, Kum saati yayını, s. 63

¹⁹ Tefrik BIYIKLIOĞLU, *Trakya’da Milli Mücadele*, Ankara 1987, C:I, Türk Tarih Kurumu yayını, s.93.

olmuştur. Ülke içindeki azınlıkların çoğunluğu ya savaş sırasında veya mübadele değişiminde yurtdışına göç etmişlerdir. Ülke toprakları çeşitli azınlıklardan değil, tek bir millettir oluşmuştur. Bu önemli ayrım Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki farklardan biriydi. Bu oluşum yeni devletin yönetimi ve karakterini belirleyen önemli bir etkidir.²⁰

1.2.2 Milli Mücadele Sonrası

*Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgar devleti kurulmuş, her iki devlet hem bu göçü düzenlemek hem de azınlıkların statülerini tekrar belirlemek için 18 Ekim 1925 tarihinde bir Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi imzalamıştır.*²¹ Yapılan bu antlaşma gereğince Bulgaristan'daki Türkler daha rahat bir ortama kavuşmuşlar ve göç edenler de hukuki hakları çerçevesinde göç etmişlerdir. Bulgaristan'dan 1923 yılından itibaren yapılan göçler 1933 yılına kadar 101.507 kişiye ulaşmıştır. Bu göçler daha sonra 1938 yılına kadar devam etmiş toplam 180.919 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.²² Bulgaristan göçmenlerinin çoğunluğu Yunanistan göçmenlerinde olduğu gibi Türkiye'ye vapurlarla gelmiştir.

“Balkanlar'da yaşanan uluslaşma çabaları Balkanlar'ın bir diğer ülkesi Romanya'da da görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrası milli ekonomi oluşturma ve milli nüfus çoğunluğu yaratma çabalarına girişen Romanya, Türk nüfusun yoğunlukta bulunduğu Dobruca gibi bölgelerde yine Yunanistan'ın ve Bulgaristan'ın uyguladığı politikaların benzerleri 1924 yılında çıkarılan “Toprak Kanunu” ile resmi olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu kanunla Dobruca'da yaşayan Müslümanlar ellerinde bulundurdukları toprakların 1/3'ünü Romen göçmenlere bırakmak zorunda kalmıştır. Yaşanan ekonomik sıkıntılara rağmen bölgede kalanların yanında çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulanlar da olmuş, bunların sayısı da 1923-1933 yılları arasında 33.852 kişiyi bulmuştur. Türkiye, hem bu göçü durdurabilmek hem de zaten yoğun olarak Yunan göçmenleriyle uğraştığı için yeni bir göç dalgası istememiş Romen Hükümeti ile 1933 yılında “Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaşma Antlaşması” imzalamıştır. Bu antlaşma sonrası Romen göçmenlerin sayısı 1938 yılına kadar 113.720 kişiyi

²⁰ Mehmet KİRACI, “Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi”, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2006, s-2 (GEBİB)

²¹ İlhami SOYSAL, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara 1989, ss.253-254

²² Cevat GERAY, *Türkiye'den Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin iskanı*, Ankara 1962, Tablo:2

*bulmuştur. Dobruca Müslümanlarının düzenli bir şekilde göçünün sağlanması amacıyla "Dobruca Türk Halkının Göçünü Düzenleyen Mukavelename" 4 Eylül 1936 tarihinde imzalanmıştır.*²³

Balkanlar'ın diğer bir önemli milleti olan Sırlar da aynı politikayı izleyerek ülkelerini Sırplaştırma ve ulus devlet kurma çabasına girişmişler, bunda da Müslümanlar önemli ekonomik kayıplara ve baskılara maruz kalmışlardır. Sırlar da bu politikayı uygularken toprak reformu gibi uygulamaları gündeme getirmişlerdir.²⁴ *Türkiye ve Yugoslavya arasında 28 Ekim 1925 tarihinde imzalanan "Dostluk Antlaşması" ile ilişkiler resmileşmiştir. Yugoslavya'dan Türkiye'ye 1923 yılından itibaren göçler başlamıştır. 1923-1933 yılları arasında gelen göçmen sayısı 108.179 kişi olmuş, göçler 1935 yılından sonra azalmıştır. 1934 yılında 3.129 kişi, 1935 yılında 3.489 kişi olan göçmen sayısı 1936 yılında 250, 1937 yılında 65 ve 1938 yılında 71 kişiye kadar düşmüştür.*²⁵

1922'de Yunan Ordusu'nun Anadolu'dan mağlup ayrılmasının ardından artık Anadolu'da can ve mal güvenliğini kaybettiğini düşünen 1,069,957 Anadolu Rum'un Yunanistan'a göç etmesiyle göçmenleri boş arazi ve evlere yerleştirme sorununun baş gösterdiği Yunanistan'da, Anadolu'dan gelen göçmenler Müslümanları evlerinden çıkarmaya ve onların evlerine yerleşmeye başlamıştı. Rum göçmenlerin barınması için gerekli arazi ve evlerin bir kısmı Müslümanların Türkiye'ye gitmesiyle sağlanacaktı.

M. Kemal Paşa 16-17 Ocak 1923'te İzmit'te gazetecilerle yaptığı söyleşide nüfus meselesiyle ilgili şunları söylemiştir: "... *milli hudutlarımız dışında kalan aynı ırk ve aynı kültürden olan unsurları da getirmek ve onları da müreffeh bir halde yaşatarak, nüfusumuzu tezyid etmek lazımdır ki, buna da tevessül olunacaktır. Eğer Rusya'dan da getirmek mümkün olursa oradan da getireceğiz. Fakat bence Makedonya'dan, Garbi Trakya'dan kamilen Türkleri buraya nakletmek lazımdır.*" Atatürk'ün bu sözleriyle Türk Devleti'nin sınırları dışında kalan Türk unsurlarını milli sınırlar içerisine almayı

²³ İbrahim ERDAL, "Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi (1923-1930)", Doktora Tezi, 2006, s.13

²⁴ Yasar NABİ, *Balkanlar ve Türklük*, Ankara 1936, Ulus Matbaası, s.195 (GEBİB)

²⁵ İlhami SOYSAL, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, (1920-1945)*, Ankara 1989, Türk Tarih Kurumu yayını, ss.438-440

hedeflediğini ortaya koymuştur.²⁶ Mustafa Kemal'in özellikle Batı Trakya ve Makedonya'daki Türklerden bahsetmiş olmasını “mübadele” düşüncesine sıcak baktığı şeklinde yorumlayabiliriz.

Hem Yunanistan'daki hem de Türkiye'deki azınlıkların sorunlarının daha da artması üzerine Lozan şehrinde barış anlaşmasının hazırlığı için görüşmelerin başladığı dönemde 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında mübadeleyi öngören sözleşme imzalandı.

Mübadele ile 1.250.000 Ortodoks Hristiyan Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, yaklaşık 200.000 Müslüman Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Mübadele kapsamına giren kişiler ile mübadele kapsamına girmeyen kişiler arasındaki ayrımın ana kriteri ırk ya da dil değil din olduğu için Rum denilenlerin arasında, Türkçe'den başka dil bilmeyen ve konuşmayan Türk Ortodoks Hristiyan Gagavuzlar ile Karamanlı Ortodoks Hristiyan Türkler, Yunanistan'dan gelen Müslümanların arasında da Türklerin yanında Bulgarca konuşan Pomaklar, Romence konuşan Ulahlar, Rumca (Yunanca) konuşan Patriyotlar ve kendi dilleriyle konuşan Arnavutlar da bulunmuşlardır.²⁷

Türkiye - Yunanistan nüfus mübadelesi kapsamında Türkiye'de sadece İstanbul kenti ile Gökçeada ve Bozcaada'da oturan Rumlar, Yunanistan'da ise sadece Batı Trakya Türkleri mübadeleden muaf tutulmuşlardır. Mübadillerin yoğun olarak iskan edildikleri şehirler Adana, Edirne, Balıkesir, Samsun, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, İzmir, Kocaeli, Mersin, Manisa, Çanakkale ve Bursa idi. Değişimin çok büyük bir bölümü 1923-1924 yıllarında gerçekleşmiş, ancak geriye kalan az sayıdaki olayda 1930 İnönü-Venizelos sözleşmesine dek zorunlu göç uygulamasına devam edilmiştir. Zorunlu göç gerek Türk gerek Yunan ekonomisinde yaklaşık 20 yıl süren ağır bir krize yol açmıştır.²⁸

²⁶ İnan ARI, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Eskişehir-İzmir Konuşmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 1982, s.12

²⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/1923_T%C3%BCrkiye-Yunanistan_N%C3%BCfus_M%C3%BCbadelesi
Erişim tarihi: 22.12.2011

²⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/1923_T%C3%BCrkiye-Yunanistan_N%C3%BCfus_M%C3%BCbadelesi
Erişim tarihi:22.12.2011 (GEBİB)

1.3 19. Yüzyılda Türkiye’de Göçler ve Mübadelenin Sebepleri

1.3.1 Göç

Bireylerin veya toplulukların, bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine, geçici veya sürekli yaşamak amacıyla gitmesine göç denir. Tarih boyunca insanlar ekonomik, toplumsal ve siyasal sebeplerden dolayı göç etmişlerdir. Sanayileşme, sömürgecilik ve milli devlet-millî kültür bilincinin zirveye ulaştığı 19. yüzyılda, dünyanın her tarafında göç hareketlerine rastlamaktayız. Bu göçleri, ekonomik nedenlerden dolayı kıtalararası, ülkelerarası ve şehirlerarası yapılan gönüllü göçler ve topraklarının işgal edilmesi sonucunda maddî ve manevî baskılara dayanamayan insanların yaptığı zorunlu göçler olarak gruplandırmak mümkündür.

Göç genelde mesafeli, fiziki, coğrafi ayrılmalar veya hareketlilik olarak tarif edilmektedir. Göçün toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yönleri ile yakından ilişkili olması göçü, insan olmanın temel bir ögesi olarak algılama noktasına kadar da getirmektedir. Buna göre göç, insan olmanın bir koşulu olarak addedilmektedir.²⁹ Bu alanda göçler yerlerine, sebeplerine duygusal atmosferine bağlı olarak, sosyal, ekonomik, siyasî ve politik nedenlere göre sınıflandırılmaktadır. *Sosyologlar göçleri meydana geliş gerekçesi, güzergahı, yönü ve katılan insan sayısını dikkate alarak tasnif etmişlerdir. Göçler güzergah, yön açısından devletin sınırları esas alınarak iç göç ve dış göç diye ikiye ayrılmıştır.*³⁰

İç göçler belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşim alanında yaşayanların, aynı ülke içerisinde, yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşımaları olarak tanımlanabilir. Kırdan kıra, kırdan şehre, şehirden şehre veya şehirden kıra yönelik gerçekleşir. Doğal afet, savaş veya devletin güvenlik veya başka bir gerekçeyle aldığı önlemler sonucu gerçekleşen nüfus hareketleri iç göç kapsamına girmektedir. *Dışa göçler ise, uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için başka ülkeye yapılan ekonomik nüfus hareketidir. Bu göçler gerçekleştiği yöne göre içten dışa göç veya dıştan içe göç şeklinde tanımlanmaktadır.*³¹

²⁹ Faruk TAŞCI, *Bir Sosyal Politika Olarak Göç*, Kamu-iş, C:10, s.179 (GEBİB)

³⁰ Nedim İPEK, *Osmanlı’da İskan ve Göç* (Ünite 5-8), Anadolu Üniversitesi Yayını No:2982, s.75

³¹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.75

Göçler iştirak edenlerin sayısına göre de *kitle göçü*, *grup göçü* ve *bireysel göç* şeklinde tasnif edilmektedir. Bireysel göç bireyin kendi iradesiyle gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketidir. Büyük bir topluluğun kısa sürede yaptığı göç ise kitle göçü olarak adlandırılır. Kitle göçleri genellikle savaş, ihtilal, isyan ve doğal afetler sonucu ortaya çıkar.³² Zorunlu göçleri de kendi içinde gruplandırmak mümkündür. Bu tür göçlerin bir kısmında göç kararını doğrudan merkezi otorite vermektedir.

Göçe karar verme işlemine göre göçler *serbest göçler* ve *zorunlu göçler* olmak üzere ikiye ayrılır. Gönüllü göçler olarak da tanımlanabilen serbest göçlerde göçmen gideceği yeri, zamanı ve şartları kendisi tayin etmektedir.³³ Göç etmediğinde canına ve malına herhangi bir saldırı söz konusu değildir. Göçmen yaşam standartlarını arttırmak düşüncesiyle göç etmeyi tercih eder. Kitleler buldukları bölgede insanca yaşaması için asgari şartların ortadan kalkması halinde çözümü göç etmekte bulabilir.

Göçler yer değiştirme süresine göre daimi göçler, geçici göçler ve mevsimlik göçler şeklinde üçe ayrılmaktadır.³⁴ Mevsimlik göçler yılın belli dönemlerinde meydana gelen göçlerdir. Bu göçler genellikle tarım ve tarım dışı alanlarındaki geçici işlerle ilgili göçlerdir. Bu tür göçlerde kişiler bireysel ve grup halinde belli mevsimlerde bir yere göç eder ve mevsim sonunda tekrar geri dönmektedirler.

Göç her şeyden önce, psikodinamik olarak çok yönlü kayıplar manzumesidir. Göç eden insan ya da gruplar, eğer bu göç zorunlu bir göç ise, öncelikle özgürlüklerini kaybetmiş sayılabilirler. Bir ideal veya amaç uğruna olmayan göçlerde insan ya da gruplar yaşamak istedikleri yeri tercih etme haklarını ve özgürlüklerini kaybederler. Yaşanılan yer kısa bir zaman içinde kaybedilecek bir nesne iken gidilecek yer ise, her neresi olursa olsun göreceli olarak irak ve yabancıdır, yeni bir nesnedir. Yeni bir nesne ile karşılaşmanın yarattığı anksiyetenin (bunaltının) çok ciddi psikolojik altyapısı vardır.*³⁵

³² Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.75 (GEBİB)

³³ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.76

³⁴ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.76

* Bilinçdışı güçlerin davranışları yönlendirme olgusunu tanımlayan kavram olarak kısaca tanımlanabilir.

³⁵ Mehmet KİRACI, "Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi", Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2006, s 76

Sosyolojik açıdan baktığımızda insan ve grubun çeşitli faktörler nedeniyle zaman ve mekanda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen, eylemin bitmesinden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünü olarak tanımlanabilir. Göçün itici nedenleri olarak da tanımlanan bu faktörlerin en önemlileri doğal ve toplumsal çevredir. Çevreleri, birey ya da grubun beklentilerini, özellikle de ekonomik-kültürel gereksinimlerini karşılayamadığı sürece reddedilir ve böylece göç süreci başlamış olur.³⁶

Antropolojik yönüyle göç, sosyolojinin ele aldığı mekansal yer değiştirme, demografik yapısal/kurumsal değişme boyutlarının ötesinde kültürel bir olgu ve süreçler bütünü olarak yorumlanmaktadır. 20. yy antropologlarının *difüzyonizm* (yayıma) kuramına göre, çeşitli toplumlardaki keşifler icatlar ve kültürel gelişmeler birbirinden bağımsız veya birbirine paralel değildi. Keşifler, icatlar ve kültürel gelişmeler, belli bir yörede, tarihin belli bir döneminde ve belli bir toplumda bir yer alıyor, oradan komşu toplumlara ve dünyaya yayılıyordu.³⁷

Kısaca göç; *Ekonomik, toplumsal, siyasal, çevresel, kültürel ya da bireysel nedenlerle (boş zamanları değerlendirme/ dinlenme, aile parçalanması, çatışma, şiddet, terör, korku ve töre vb.) bir yerden başka bir yere yapılan geçici, kısa ya da uzun süreli yerleşim ve barınma amacı güden, istemli/zorunlu bir yatay hareketlilik ve toplumsal değişme sürecidir.*³⁸

1.3.2 Mübadele Göçlerinin Sebepleri

Mübadelelerin sebeplerinin en başında hiç şüphesiz Osmanlı Dönemi Hükümetinin fethedilen yerlere uyum sağlama ve kendi sosyo-kültürel çevresini oluşturma amacıyla Anadolu'dan yerleştirmiş olduğu topluluklar gelmektedir.

Bu büyük devletin 18.yy da gerilemeye başlaması sonucu yayıldığı topraklardaki hakimiyeti ve üstünlüğü azalmaya başlamış ve her fırsatta özgürlük arayışı içerisinde

³⁶ Sabri ÇAKIR, "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, Sayı 24, s.131

³⁷ Sabri ÇAKIR, *a.g.e.*, s.131

³⁸ Sabri ÇAKIR, *İnsan-Kültür ve Toplum Yazıları*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta-2008, s.240

olan devletler dış güçlerinde teşvikiyle ayaklanmaları sonucu ortaya çıkmaya başlamıştır. *Devlet stratejileriyle doğru orantılı olarak, kimi zaman fetih edilen ülkelerde Anadolu'dan yollanan halklarla bir Osmanlı ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kimi zaman ise, yönetimle ters düşen halk, zorunlu göçe tabii tutulmuştur.*³⁹

Osmanlı devletinin içinde bulunduğu kargaşa ortamı diğer devletleri harekete geçirmiş ve ilk fırsatta kendi bağımsızlıklarını elde etme ve kendi milletlerini kendi vatandaşları ile kurma çabasına girişmişlerdir. Birey ve toplum için can ve mal güvenliği şüphesiz çok önemlidir. Kişi can ve malını tehlikede gördüğü anda bulunduğu mekanda gerekli korumayı sağlayamazsa çözümünü kendini güvende hissedeceği yere göç etmekte bulmaktadır.⁴⁰

Özellikle Balkan ülkeleri üzerinde hakimiyetini kaybeden Osmanlı Hükümeti bu bölgedeki vatandaşlarının güvenliğini sağlamakta güçlük çekmiş ve bu durumu fırsat bilen başta Bulgarlar topraklarındaki öncelikle Müslüman Türkleri olmak üzere, Yunanlıları ve diğer uluslardan olan vatandaşları çıkarmıştır. Daha sonraları ise Yunanistan da bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı toprakları içerisinde yayılma politikası uygulamış ve öncelikli olarak bu şekilde daha önceden buralara gelip yerleşen Anadolu Türk Müslüman vatandaşlarını topraklarından çıkarmak amacıyla baskılara ve zulümlere başlamıştır. Bu tarihten itibaren birçok Müslüman Türk yaşadıkları toprakları zorunlu olarak baskılar sonucu terk etmek zorunda kalmışlardır.

Bağımsızlığını kazanma sürecinde Avrupalı büyük devletlerin desteğini alan Yunan Devleti'nin kurulduktan sonra temel politikası, topraklarını devamlı olarak Osmanlı Devleti aleyhine genişletmek olmuştur. *Yunanistan 1830'da kurulduğunda Rumlar özellikle Mora, Teselya ve Ege Adaları'nda yaşarken 19. yüzyılın sonlarında Batı Anadolu'daki Rum nüfusu artırıldığı görülmüştür. Rum nüfus özellikle, Çeşme,*

³⁹ Mehmet Öcal ÖZBİLGİN, "Government Censorship and the Impact on Traditional Dance and Music Performance in Bergama Turkey", *First Symposium of ICTM Study Group for Music and Dance in Southern Europe*, Bigoss, Skopje, 2009, s. 271.

⁴⁰Nedim İPEK, *Osmanlı'da İskan ve Göç* (Ünite 5-8), Anadolu Üniversitesi Yayını No:2982, s.79 (GEBİB)

Urta, Ayvalık bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Yunanistan'ın bu siyaseti megali idea ile tanımlanmaktadır. Yunanistan'ın Yunanlıların yoğun olarak yaşadığı Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan bu toprakları ele geçirmek istemesi Osmanlı Devleti ile çatışmasını gerektirmiştir.⁴¹*

1.3.2.1 Siyasi Bir Araç Olarak Nüfus

1923 Mübadelesi gelişim sürecini incelediğimizde varılan sonuç nitekim devletlerin nüfus politikaları sonucu ortaya çıktığı açıkça görünür durumdadır. Bu tarihten önce Yunanistan, 1829 Edirne Anlaşması ve akabinde 1830 Londra Protokolü ile bağımsızlığına kavuşmuş ve bu bağımsızlığın ardından Krallığın hızlı bir yayılım sürecine girdiğini özellikle de 20. yüzyılda sürekli toprak talebinde bulunduğu görülmektedir. Fakat yayılım göstermek istediği topraklarda Ortodoks nüfusunun yanında Müslümanların da çok sayıda olduğu bilinmektedir. Gün geçtikçe eline geçirdiği bu topraklardaki Müslüman nüfusu eritme ve bölgeden çıkarma politikası yürüterek bu bölge nüfusunu Anadolu'ya göç etmek zorunda bırakmıştır.

Birinci Dünya Savaşı ardından ise, Batı Anadolu'ya dair taleplerini uluslararası boyutta dile getiren Yunanistan'ın, buranın tarihsel açıdan Yunan medeniyetinin bir parçası olduğunun propagandası haricinde, Batı Anadolu'nun nüfus yapısının Ortodoks Rum çoğunlukta olduğu argümanını da kullandığı görülmüştür.

Çok milletli yapıya sahip olan Yunanistan, sahip olduğu toprakları tek bir millet algısı içerisinde tüm Rum nüfusun bu topraklarda toplayarak diğer millere ait vatandaşları yaşam alanlarından çıkarma çabası, yeni Türkiye'nin de bu sebeple millileşme adına bir harekete geçmesi gerekliliği oluşmuş ve karşılıklı olarak nüfus siyasetine dayanan bu anlaşma gerçekleşmektedir.

* Megali İdea Yunanca büyük fikir, ölkü anlamına gelir. Yunanistan'ın sınırları dışında özellikle, doğusunda yaşayan Rumların yaşadıkları toprakları da Yunanistan sınırları içerisine katmayı amaçlamaktadır. Yunanistan'ın 1922 yılında İstiklal Savaşı'nda yenilmesi ile tarihe karışan bu fikrin başlangıcı olarak Başbakan Kolettis'in 1844'te, Yunan Parlamentosu'nda yaptığı konuşma kabul edilmektedir.

⁴¹ Nurten ÇETİN, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:24, 2010, s.150

1.3.2.2 Dini Sebepler

Balkanlarda yaşıyan Müslümanları göçe zorlayan sebeplerden en önemlisi belki de dini baskılar sonucu olmuştur. Osmanlı Devleti tarafından Gayr-i Müslim topluluklara tanınan din hürriyeti, yabancı devletler tarafından ülkelerindeki Müslümanlara tanınmamıştır. Aksine kaybedilen topraklarda yaşamını sürdüren Müslüman halklar din değiştirmeye zorlanmış, tüm baskılara maruz bırakılmıştır.

Ele geçirilen topraklardaki Müslüman nüfusun Rumlar tarafından kiliselere yönelmeleri istenmiş ve bu şekilde zorlamalar sonucunda din değiştirmeyen Müslüman nüfusa işkenceler edilerek göç etmeleri sağlanmıştır. Rumlar tarafından yapılan ilk icraatlardan olan kaybedilen topraklardaki camilerin kiliselere dönüştürülmesi olmuştur. Özellikle Drama bölgesinde yaşıyan büyük çoğunluğu Müslüman nüfus camileri kiliselere çevrilmiş ve türlü zulümler edilerek Kavala bölgesine göç ettirilmiştir. Bu zorlama ve direnç karşısında ölümler tüm bölgelere hızla yayılmış ve bölgedeki Müslümanlar bir bir topraklarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanında Gümülcine ve İskeçe bölgesine hicret etmiş köylü nüfus zorla köylerine döndürülerek kadınların tesettürleri ortadan kaldırılmıştır. İsimleri değiştirilerek kızları kendi erkekleriyle, erkekleri ise kendi kızlarıyla evlendirmeye zorlayarak nüfus ve dini bir soykırım gerçekleştirmişlerdir.

1.3.2.3 Ekonomik Sebepler

Kaybedilen topraklardaki Müslümanlar yaşama alanlarının kısıtlanmasıyla hürriyetlerini kaybetmiştir. Özellikle Müslümanların yaşadıkları bölgeler ağır yıkımlar yaşamış ellerindeki tüm mal varlıkları çalınmış hayvanları telef edilmiş evleri yakılıp yıkılmıştır. Ayrıca baskılarla birlikte sahip olunan topraklar oradakiler tarafında gasp edilerek el konulmuştur. Bütün bu yıldırma operasyonları sonucunda ekonomik anlamda zayıflayan ve yaşamları sıkıntıya giren halk ister istemez göç etmek zorunda kalmıştır.

Orduların yanı sıra çetecilerin ve zalimlerinde köylere ve kasabalara ilerlemeleri sonucu elde ettikleri her şeye el konulmuş sağ bırakılmış bile olsalar yaşama şansları

kalmamıştır. Yunanistan hükümeti işgal edilen yerlerdeki arazileri ve malları Müslümanlardan alarak Rumların eline vermeyi planlamaktaydı.

Bu sebeplerden ötürü Müslüman nüfus mübadele öncesinden başlayarak Osmanlının kaybettiği gücünün azaldığı topraklardan mecburen göç etmek zorunda kalmıştır. Son olarak devletler anlaşma yoluna gitmiş ve yeni kurulan ülkelerinde millileşme sürecine gidilmiş ve karşılıklı olarak tek millet tek devlet siyasi anlayışıyla mübadele kararı almışlardır. Bu süreç sonunda göçe maruz kalanlar birçok kayıp ile uzun bir süre büyük etkiler yaşamış gerek ekonomik kazanımlar, gerekse dini ve kültürel değerler zarar görmüştür.

Mübadele göçmenleri Yunanistan'da birçok ekonomik değer bırakarak Türkiye'ye geldiler ve birçok kayıpları oldu. Bu sonuç doğal olarak şehirlerin ekonomik yapılarında da gerek bu ekonomik kayıptan, gerekse değişik iş kollarından bir takım değişimler yaşandı. Türkiye'den giden azınlıkların birçoğu tüccar, sermayeci az bir kısmı da tarımla uğraşmaktaydı. Fakat gelen göçmenlerin çoğu toprakla uğraşan bir nüfusu oluşturmaktaydı. Bu durum şehirleşme oranını düşürürken, bazı şehirlerde yetiştirilen ürünlerin değişmesine buna bağlı olarak ekonomik değişmeye de neden olmuştur.

1.3.2.4 Demografik Sebepler

Balkan Savaşlarından başlayarak, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'de Türkiye nüfusunun çeyreği yok olmuştu. Bu kaybın bir nedeni savaştaki ölümler ise diğer bir nedeni de dışarıya yapılan göçlerdir. Bu sonuç hem şehirlerde hem de genel olarak Türkiye nüfusunda homojen bir yapının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Özellikle göçmenlerin yoğun olarak yerleştiği şehirlerde Türk-Müslüman nüfusu artırmıştır.

Bütün bu mübadele ve göç dalgaları dönemin yöneticileri ve siyasi akımı tarafından ulusal bilince sahip aynı millet insanının bir arada yaşadığı tek devlet, tek millet anlayışı adına gerçekleştirilen bir adımdı. Bu adımların dayandığı insan topluluklarından bir tanesi ise işte bu nüfus mübadelesi sonucu gelecek olan Türk-

Müslüman unsurlardı. Dolayısıyla bu göçler Türk halkı arasında milliyetçilik akımının kök salmasına da neden olmuştur.

Savaş öncesinde %80 oranında Müslüman olan Anadolu toprakları, mübadele politikaları sonucunda yaklaşık olarak %98 Türk- Müslüman nüfusuna ulaşmıştır. Aynı sonuç Yunanistan tarafında da bu şekilde olmuştur. Nüfus genel itibariyle homojenleşmiş dil, din ve ırk olarak aynı kökene ait insanlardan oluşan bir topluluk meydana getirilmiştir. Bu süreçte birçok insan kayıplara uğramış bir ülke demografik olarak azalmış diğer ülke ise nüfus olarak ciddi artışlar yaşamıştır.

1.4 Türkiye’de Mübadil Yerleşimleri

Mübadele sözleşmesi sonucu olarak İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada’da ikamet eden Ortodoks Rumların dışında tüm Anadolu’da ve Doğu Trakya’da ikamet eden Ortodoks Rumlar Yunanistan’a, Batı Trakya dışında Yunanistan topraklarında yaşayan tüm Müslümanlar Türkiye’ye gönderilmiştir. Bunun sonucunda Türkiye’nin değişik bölgelerine yerleştirilen Müslümanlar geldikleri bölgelerin şartlarına koşullarına göre, coğrafi ve ekonomik şartlar da gözetilerek, meslek, bilgi ve becerilerinin nerelerde kullanılacağına planlamasının yapılmasıyla iskan ettirildikleri düşünülmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü’nün verilerine göre, mübadele kararının sonucu olarak 1923 ile 1927 yılları arasında Yunanistan’dan Türkiye’ye 456.720 Müslüman gelmiş ve çoğunluğu Ekim 1923’te kurulan Mübadele İskan ve İmar Vekaleti tarafından önceden belirlenmiş olan köy ve şehirlere yerleştirilmişlerdir.⁴²

İskan yerlerine bakıldığında Türkiye’de mübadil iskanlarının en yoğun olduğu yerlerin genelde eski Rum yerleşim yerleri olduğunu görmekteyiz. Anlaşmanın da gereği olarak yer değişen nüfusun karşılıklı olarak yer değiştirdiğini düşünürsek mübadillerin en yoğun olduğu bölgelerin Batı Anadolu ve Trakya bölgesinde iskan edildiği diğerlerinin ise yerli halkın yaşadığı köy, kasaba ve bazı yerlerde ise şehir

⁴² Gökçe BAYINDIR GOULARAS, “1923Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması”, Alternatif Politika, Cilt 4, Sayı 2, Temmuz 2012, s 131

merkezlerine yapıldığı hatta mübadele öncesinde göç eden muhacir halkların buldukları bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir.

1923 ile 1927 yılları arasında illere göre iskan edilmiş mübadil sayıları⁴³

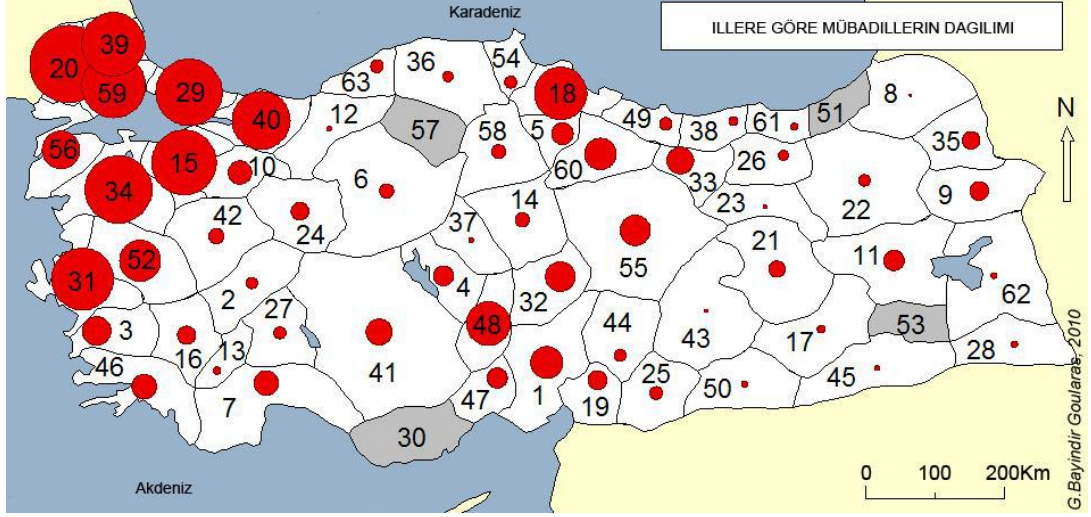
il	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı
Adana	8440	Çanakkale	11638	Isparta	1175	Mersin	3330
Afyon	1045	Cebeli Bereket	2944	İstanbul	36487	Muğla	4968
Aksaray	3286	Çorum	1570	İzmir	31502	Niğde	15702
Amasya	3844	Denizli	2728	Kars	2512	Ordu	1248
Ankara	1651	Diyarbakır	484	Kastamonu	842	Samsun	22668
Antalya	4920	Edirne	49441	Kayseri	7280	Şanlıurfa	290
Artvin	46	Elazığ	2124	Kırklareli	33119	Şebinkarahisar	5879
Aydın	6630	Erzincan	116	Kırşehir	193	Sinop	1189
Balıkesir	37174	Erzurum	1095	Kocaeli	27687	Sivas	7539
Beyazıt	2856	Eskişehir	2567	Konya	5549	Tekirdağ	33728
Bilecik	4461	Gaziantep	1330	Kütahya	1881	Tokat	8218
Bitlis	3360	Giresun	623	Malatya	76	Trabzon	404
Bolu	194	Gümüşhane	811	Manisa	13829	Van	275
Burdur	448	Hakkâri	310	Maraş	1143	Yozgat	1635
Bursa	34543	Hatay	1037	Mardin	200	Zonguldak	1285

(Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü)

Devlet istatistik kurumu verilerine göre mübadillerin en yoğun olarak iskan edildikleri iller; Edirne, Bursa, Balıkesir, Kırklareli, Kocaeli, Tekirdağ, İzmir, Samsun ve İstanbul olarak görünmektedir. Bölgelere göre ise mübadillerin %58'inin Marmara Bölgesine, %13'ünün Ege Bölgesine, %11'inin Karadeniz Bölgesine, %10'unun İç Anadolu Bölgesine ve %2,5 Doğu Anadolu ile %0,5 Güneydoğu Anadolu olmak üzere en az mübadil iskanlarının bulunduğu bölgeler olarak tespit edilmiştir.

⁴³ Gökçe BAYINDIR GOULARAS, *a,g,m*, s 132

Mübadillerin Türkiye’de Dağılımı 1923-1925⁴⁴

⁴⁴ Gökçe BAYINDIR GOULARAS, *a,g,m*, s 133

II. BÖLÜM

SAMSUN YÖRESİ LOZAN MÜBADİLLERİ

2.1 Yerleşim Yerleri

Karadeniz'e kıyısı bulunan yerleşim alanlarına baktığımızda sahillerin ne denli geniş bir imkana sahip olduğu anlaşılacaktır. Gerek iklimin elverişliliği, gerekse arazi ve bitki örtüsünün zenginliği, insanlara yerleşim alanı olarak önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu nedendir ki Yeşilırmak ve Kızılırmak nehirleri, bir çok tatlı su imkanları, verimli 2 büyük ovanın bulunması (Çarşamba ve Bafra ovası) ve arazi itibariyle de düz bir alanı içeren Samsun şehirleşme açısından Karadeniz 'de en uygun bölgelerden biri olmuştur. Bu nedendir ki mübadele döneminde Samsun'un bir çok kaza ve köylerine mübadillerin yerleşimleri rahat bir şekilde sağlanmıştır. Mübadilleri iskan çalışmalarının yapıldığı dönemlerde Amasya'ya bağlı olan ancak ileriki yıllarda Samsun iline bağlanacak olan Ladik, Havza ve Vezirköprü kazaları içerisinde bulunan iskan faaliyetleri de bu bölgede değerlendirilecektir.

2.1.1 Merkez Kaza

Türk-Yunan Mübadele Anlaşması sonucu, giden Rumların yerine 1924 yılında özellikle Kavala ve Drama bölgelerinden 3.908 kişi Samsun iskelesine çıktı. Gelenlerin bir kısmı il merkezine, bir kısmı da Bafra, Alaçam, Çarşamba ve Terme ilçe merkezlerine ve köyelerine dağıtıldı. Mübadiller geldiklerinde bunlara gösterilen yerlerin büyük kısmında daha önce gelen Şark Mültecileri, Kafkas, Kırım ve Arnavut göçmenler yerleştirilmişti.⁴⁵ Bu duruma göre bazı mübadil haneler sevk edildikleri bölgeleri köyleri terk etmiş ve farklı bölgelere yerleşmiştir.

- **Samsun Şehri**

İskan defterlerinden ve yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilebildiği kadarıyla, 1924 yılında Samsun şehrine Selanik, Kavala, Drama, Sarışaban ve Serez'e bağlı kasaba ve köylerden gelen mübadiller sevk edilmiştir. *Samsun iskelesinden şehre çıkan mübadillerden 4.943'ünün şehirde yerleştirilmesi yetkililerce belirlenmiştir. Bunların bir kısmı firar veya izinli olarak Samsun'u terk ederken sonuçta 2.074'ü erkek, 1.834'ü kadın olmak üzere toplamda 3.908 kişi şehir dahilinde iskan edilmiştir.⁴⁶*

- **Alemdar Çiftliği**

28 hanede 112 nüfus bulunmaktadır.⁴⁷

- **Andyeri**

Köy dahilinde 49 hanede 284 nüfus Sarışabanlı göçmen yerleştirilmiştir. 1932'ye kadar köydeki hane sayısı 75'e yükselmiştir. Köy ahalisinin tamamına yakını Yunanistan Selanik vilayetine bağlı Sarışaban kazası Olucak köyünden mübadele ile gelmiştir. Andyeri köyü nüfusuna kayıtlı yaklaşık 1500 hane vardır; bu nüfusun yoğun bir kısmı ilçe merkezine yerleşmiştir, köy halkı arasında komşuluk ilişkileri çok

⁴⁵ Cevdet YILMAZ (editör), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2*, Samsun, 2007, s. 304-305

⁴⁶ Nedim İPEK, *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları-12, Haziran 2010, Samsun, s.149-151

⁴⁷ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.152

gelişmiştir. Samsun iline 16 km, Tekkeköy ilçesine 2 km uzaklıktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. 2000 yılına göre nüfus 420 olarak kayıtlara geçmiştir.

- **Asarağaç Köyü**

*Köye ilk etapta 303 mübadil sevk edilmiştir. Bunlardan 56 hanede 243 mübadil iskan işlemi görmüştür. İleriki tarihlerde bu sayı 73 hanede 259 nüfusa çıkmıştır.*⁴⁸

- **Aşağı Çinik**

*1920 itibarıyla nüfusu 1.086'dır. 616 mübadil sevk edilmiştir. Bunlardan ilk etapta 41 hanede 161 nüfus iskan işlemi görmüştür.*⁴⁹ 1932 yılında iskan işlemi gören mübadil sayısı 223 hanede 809 kişiye yükselmiştir. Samsun merkez'e yaklaşık 15 km mesafede yer almaktadır. 2009 Mart seçimleriyle belediye yönetiminde Tekkeköy'e bağlanmıştır. En büyük geçim kaynağı hayvancılıktır.

- **Avdan Köyü**

*Drama mübadillerinden 27 hanede 91 nüfus göçmen bu köye yerleştirilmiştir.*⁵⁰ Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur. Köyde Anadolu ve Balkan Türkleri yaşamaktadır. Samsun merkezine 16 km uzaklıktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa bağlıdır.

- **Bilmece Köyü**

*Milli mücadele döneminde 236 nüfus bir köy olarak kayıtlara girmiştir.*⁵¹ Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur. Köyün mısır ekmeği; yağlaş (mısır unundan yapılır); ısırgan yemeği; lahana yemeği; fasulye turşusu kavurması gibi kendine has yemekleri vardır. Samsun merkezine 30 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre köyün nüfusu 304'dür.

⁴⁸Nedim İPEK, *a.g.e*, s.152

⁴⁹ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.153

⁵⁰ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.154

⁵¹ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.155

- **Çanakçı Köyü**

243 mübadilin sevki planlanmıştır. Bununla beraber köy dahilinde 76 kişi iskan işlemi görmüştür.⁵² Köy adını şimdiki mezarlık yerinde bulunan çanak atölyesinden almaktadır. Eskiden Rum'ların da yaşadığı bilinmektedir. Mimari yapısıyla dikkat çekmektedir. Eski Rum evleri kalıntılara hâlâ rastlanmaktadır. Köye yerleşen halkın hayvancılık ve tütün yetiştiriciliğine uygun iklime sahip olmasından bu köy yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir. Güzel ormanlık alanlarıyla piknik alanına müsaittir. Ayrıca köyün camisinin olduğu yer önceden Rum'ların kilisesiymiş. Köyde cenazelerde misafir için yemek verilir.

Düğünler gece kız evinde gündüz erkek evinde ve öğlen üzeri genelde etli pilav verilerek yapılır. Sünnet törenleri genelde Mevlüd-ü Şerif okunarak yapılır. Hıdrellez günleri köylü köy meydanı veya bir su kenarında toplanıp adına bulgaza dedikleri mısır haşlamasını pişirip köylüye dağıtarak baharın gelişini kutlar. Samsun merkezine 25 km uzaklıktadır.

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarım ürünleri olarak; mısır, fasulye, buğday ve az da olsa sebze yetiştiriciliği de yapılmaktadır. 2009 seçimlerine göre köyün nüfusu 336 olarak tespit edilmiştir. Köyün yemekleri, Lahana sarması, pırasa ve mısır unundan yapılan kaşanığa, etli pirinç pilavı, mısır unundan yapılan ve genelde patlıcan yemeği ve pırasa yemeği ile yenen kaçamak, haşlanmış yumurta ve üzerine tereyağı dökülerek yapılan çılbrı.

- **Çandır Köyü**

Köye 74 mübadilin sevki planlanmıştır. Bunlardan Drama'nın Iskıranava, Berbişte ve Hüseyin köyü mübadillerinden 21 hanede 65 nüfus iskan işlemi görmüştür.⁵³ Samsun merkezine 10 km uzaklıktadır. 2007 yılına göre nüfusu 114'dür. Köyün adının nereden geldiği hakkında bilgi yoktur. Köyde, kurtuluş savaşından sonra

⁵² Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.156

⁵³ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.156

Karadeniz'deki Rumlarla, Yunanistan'daki göçmen Türklerin mübadelesi sonucu balkanlardan gelen muhacir Türkleri yaşamaktadır.

- **Çatalarmut**

Köye ilk etapta 485 kişinin gönderilmesi planlanmıştır. Araplı mübadillerinden bir kısmı Yunanistan'da yaşadıkları yerlerin şehre bir saat mesafede zabıta ve belediye teşkilatının bulunduğu ve Drama'nın mücavir alanına girdiğini beyan ile Samsun kasabasına yakın bir yerde iskan edilmeyi talep etmişlerdir. İstek üzerine Samsun şehrine yakın nam mahalde iskan edilmişlerdir. Fakat mübadiller buradan ayrılarak boş bir konumda bulunan Çatalarmut'ta iskanı talep etmişlerdir.⁵⁴*

- **Çınaralan Köyü**

Köye 689 göçmenin sevk edilmesi kararlaştırılmıştır. Köye ilk etapta 189 Sarışabanlı mübadil yerleştirilmiştir. Daha sonraki tarihlerde ise köy dahiline 57 hanede 241 nüfus göçmen yerleştirilmiştir.⁵⁵ Samsun iline 18 km, Tekkeköy ilçesine 4 km uzaklıktadır.2000 yılına göre nüfusu 447'dir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur. Fakat çınar ağaçlarının fazla olması köyün ismini buradan almış olabileceğini düşündürmektedir.

- **Çırakman Köyü**

1920 itibariyle köyün nüfusu 1.030 idi. Arşiv kayıtlarına göre Çırakman'a 1.179 göçmenin yerleştirilmesi planlanmıştır. Resmi belgelere göre, Çırakman köyüne Drama, Sarışaban, Muradlı ve Kula mübadillerinden 112 hanede 210'u kadın 219'u erkek olmak üzere toplam 429 kişi yerleştirilmiştir.⁵⁶

- **Çinekoğlu Köyü**

* Mücavir alan; Bir şehrin gelişmesi bakımından gerekli görüldüğünde kullanılabilir olan belediye sınırlarına komşu alan olarak tanımlanmaktadır.

⁵⁴ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.156

⁵⁵ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.157

⁵⁶ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.157

Hasköy'ün Çineköy'ünde Sarışaban'ın Kurudere Köyü mübadillerinden 44 hanede 184 göçmen yerleştirilmiştir.⁵⁷

- **Demirci Köyü**

Mübadele döneminde 380 göçmenin yerleştirilmesi planlanmıştır.⁵⁸ Samsun merkezine 10 km uzaklıktadır. Demirci köyü, geçmiş yıllarda çok ünlü demirciler yetiştirmiş, demircilikle geçinen eski bir köydür. Mübadele zamanında Selanik'ten göç etmiş Balkan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı bir köydür. Köyün mısır unundan yapılan "Kaçamak" diye adlandırılan lezzetli bir yemeği vardır. 2000 yılına göre nüfus 769 kişidir.

- **Demircisu Köyü**

1920'de 476 kişilik bir nüfusa sahiptir.⁵⁹ Samsun merkezine 18 km uzaklıktadır. Köyün adı Osmanlı kayıtlarında Demircisu olarak geçmektedir fakat isim benzerliğinden ötürü köy Başkanlık olarak isim değiştirmiştir.

- **Derecik Köyü**

İlk aşamada 851 göçmenin sevk edilmesi planlanmıştır. 1920 itibariyle bu köyün nüfusu 340 idi. Bu köye Drama'nın Karacaköy mübadillerinden 79 hanede 287 göçmen sevk edilmiştir.⁶⁰

- **Devgeriş Köyü**

1926 itibariyle köyde 63 hanede 240 nüfus bulunmaktaydı.⁶¹ Köyün adının anlamı, dev yokuştur. Mübadeleden önce köyde Rumlar da yaşamaktaymış. Mübadele sonrası Balkan Türkleri köye yerleştirilmiş. Ayrıca doğu Karadenizli nüfusta, cumhuriyet yıllarında köye yerleşmiştir. Tüm mübadil kültüründe olduğu gibi etli kazan

⁵⁷ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.158

⁵⁸ Nedim İPEK *a.g.e.*, s.159

⁵⁹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.159

⁶⁰ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.159

⁶¹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.160

pilavı yemek kültürünün vazgeçilmezleri arasındadır. Samsun merkezine 7 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre nüfus 1522 kişidir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

- **Düvecik**

Sarışaban mübadillerinden 26 hanede 105 nüfus yerleştirilmiştir.⁶² 27 Aralık 2009 tarihinde yapılan halk oylamasıyla OR-KÖY statüsünden çıkarılıp mahalle olmuştur. Köyün ilk sakinleri halk arasında (macır-muhacır) denilen Balkan Türkleridir. Daha sonra Samsun ve Karadeniz'in çeşitli şehirlerinden gelenler olmuştur. Samsun merkezine 8 km uzaklıktadır. Köyün nüfusu 2002 yılı sayımlarına göre 1166'dır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır.

- **Düzköy**

Köyde 51 hanede 224 mübadil iskan edilmiştir. 1920 yılı itibariyle nüfusu 896'dır.⁶³ Samsun iline 77 km, Bafra ilçesine 27 km uzaklıktadır. Köyün çoğu Artvin'den gelmekle beraber değişik halk unsurları da barındırmaktadır. Gürcü asıllı bir köydür. 1990'lı yıllarda köyün baraj için istimlak edilmesi sonucunda nüfusun bir kısmı Hatay'a, bir kısmı da Bursa'ya göç etmiştir. 2000 yılı sayımlarına göre nüfus 238 kişidir. Köyün ekonomisi tütün, fındık yanında hayvancılıkta yapılmaktadır.

⁶² Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.161

⁶³ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.161

- **Gürgendağ Köyü**

*Bu köye 13 hanede 58 nüfus iskan edilmiştir.*⁶⁴ Samsun Merkez'e 14 km uzaklıkta bir merkez köydür. Osmanlı Dönemi'nde "Kethüdağ" olan köyün adını, "Gürgendağ" a çevirmiştir. Samsun Merkez'e 14 km uzaklıkta bir merkez köydür. Köyün ekonomisi hayvancılık, arpa, mısır, buğday ekimiyle sağlanmaktadır. 2000 yılında nüfus 632 kişi olarak tespit edilmiştir. Köyün geçmişine ilişkin sınırlı bilgilere, nüfus kayıtlarından belli ölçüde ulaşmak olanaklıdır. Bu kayıtlarda, köyde yaşayan ailelerin ve aile bireylerinin adlarına ya da yakıştırılan takma adlarına ulaşmak söz konusudur. Öyle ki, köyün toplum yapısı içinde, "Köseler"; "Kahramanlar"; "Osmangiller", "Çingenler", "Gödükçiller" gibi aile adlarına rastlanmaktadır. Nüfus kayıtlarında yer alan takma adlardan da hareket edildiğinde, köyün, yüzyıllar öncesine dayanan bir yörük yerleşimi olduğu açıkça görülür.

- **Gürgenyatak Köyü**

*Mübadele döneminde 16 hanede 83 nüfus Sarışaban mübadili iskan edilmiştir.*⁶⁵ Fakat daha sonradan bu köye ve çevre köylere doğu Karadeniz ve farklı bölgelerden göçler de olmuştur. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. 2000 yılına göre köyün nüfusu 501 kişiden oluşmaktadır. Samsun merkezine 8 km uzaklıktadır.

- **Hacıismail Köyü**

*1920 kayıtlarına göre köyün nüfusu 154 kadardı. 604 göçmenin gönderilmesi planlanmıştır. İlk etapta köye 64 hanede 226 Drama'lı mübadil iskan işlemine tabi tutulmuştur.*⁶⁶ Köye ilk gelenlerden biri olan Hacı İsmail Efendi, köy sınırlarına geldiğinde köyde Rumlar ikamet etmekteydi. Köye ilk yerleşen Hacı İsmail Efendi ve ailesidir. Bundan dolayı köye Hacıismail Köyü dendiği rivayet edilmektedir.

Köy ahalisinin mutfağından et eksik olmaz. Buna bağlı olarak ön plana çıkan yemeklerin başında düğünlerde misafirlere ikram edilen etli pilav, kavurma, etli yaprak

⁶⁴ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.162

⁶⁵ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.162

⁶⁶ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.162

sarma ve ekşili tarhana çorbası gelmektedir. Köy, Samsun merkezine 2 kilometre uzaklıktadır. 2005 sayımlarına göre köyün nüfusu 2500 olarak tespit edilmiştir. Köyün kültür anlamında en büyük özelliği düğünlerinde ön plana çıkan davul, çift zurna eşliğindeki geleneksel mübadil oyunlarıdır.

- **Hasköy (Papazköy)**

*Köye 981 göçmen sevk edilmesi planlanmıştır. Sarışaban'ın Kurudere, Mustafaoğulları, Karacakoyun, Beklemiş, Olucak, Uzunkuyu ve Baraklı ile Drama'nın Karamanlı mübadillerinden 200'ü erkek ve 262'si kadın olmak üzere 462 kişi yerleştirilmiştir.*⁶⁷

- **İlyasköy**

Köyün 1920 yılı itibarıyla nüfusu 334 kişidir. 321 göçmenin gönderilmesi planlanmıştır. Bunlardan Sarışaban'ın İnceğiz Köyü mübadillerinden 63 hanede 262 göçmen yerleştirilmiştir.⁶⁸

- **Kalkanca Köyü**

*Köye 22 hanede 90 kişi gönderilmiştir. Kalkanca köyü şuanda cedit mahallesine bağlı bir semt olarak Samsun merkezine 2 km mesafede olup, köy statüsünde değildir.*⁶⁹

- **Karagöl Köyü**

1920 itibarıyla köyün nüfusu 602 kişi olarak tespit edilmiştir. Drama mübadillerinden 22 hanede 119 kişi bu köye yerleştirilmiştir.⁷⁰ Samsun iline 45 km, Ondokuzmayıs ilçesine 11 km uzaklıktadır. 2007 sayımlarına göre köyün nüfusu 1975 kişidir. Köy tamamen mübadil köyüdür fakat doğu Karadeniz'den de göçler almıştır.

⁶⁷ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.162

⁶⁸ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.163

⁶⁹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.164

⁷⁰ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.164

- **Karaperçin Köyü**

Samsun iline 24 km, Tekkeköy ilçesine 10 km uzaklıktadır. Köy tamamen "muhacir" denilen mübadillerden oluşmuştur. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. 2000 yılı itibarıyla köyün nüfusu 486 kişidir olmakla birlikte, köye 1920 yılında Sarışaban mübadillerinden 25 hanede 107 kişi yerleştirilmiştir.

- **Kavacık Köyü**

Bu köye 235 mübadilin yerleştirilmesi planlanmıştır fakat, 1924 yılında Drama'nın Kırlar Köyü mübadillerinden 50 hanede 165 göçmen iskan edilmiştir. 1920 itibarıyla 110 Rum nüfusu da köyde yaşadığı bilinmektedir.⁷¹ Samsun merkezine 5 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre nüfusu 386 kişi olarak tespit edilmiştir. Ekonomisi tarım hayvancılıktır.

- **Kelkaya Köyü**

Ustrumca ve Sarışaban mübadillerinden 21 hanede 82 nüfus bu köye yerleştirilmiştir.⁷² Samsun merkeze 15 km uzaklıkta Tekkeköy ilçesine bağlı bir köydür. Asarağaç köyünün eski adı Kelkaya yeni adı ise Altinkaya Köyü olarak bilinmektedir.

- **Kesilli Köyü**

Samsun merkezine 12 km uzaklıktadır. Samsun merkezdeki en büyük dağ olan Kocadağ'ın kuzey doğusunda kalmaktadır. Bu köye mübadele döneminde 468 mübadil sevki planlanmıştır. 2000 yılı itibarıyla ise köyün nüfusu 174 kişidir. Köye Drama'lı mübadiller yerleşmeden önce köyde Rumlar yaşamaktaydı. Köyün ekonomisi tarıma dayalıdır. Özellikle tütün ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Hayvancılık yok denecek kadar azdır.

⁷¹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.164

⁷² Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.165

- **Kızıoğlak Köyü**

Samsun ilinin Merkez ilçesine bağlı, Samsun'un 16 km güneyinde 33 haneli orman köyüdür. Köyde mübadele öncesi Rum köylüleri oturmaktaiken mübadele ile Yunanistan'dan Türkler yerleştirilip köy bir Türk köyü haline getirilmiştir. Başlıca geçim kaynakları tütün, şeftali, mısır üretimi ile hayvan besiciliğidir. Köyde mübadil yemekleri ön plandadır. Kuru fasulye, pilav, kuskusu, hoşmeni, çılıbr, fırın ekmeği başlı yemek kültürüdür. 2007 de köyün nüfusu 226 kişi olarak tespit edilmiştir. Samsun merkezine 15 km uzaklıktadır.

- **Kozlu Köyü**

Samsun merkezine 7 km uzaklıktadır. 2000 yılında köyün nüfusu 301 kişiden oluşmaktadır. *Mübadele döneminde 42 hanede 136 Sarışaban mübadili bu köye yerleştirilmiştir.*⁷³ Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

- **Kurugökçe Köyü**

*Köye mübadele döneminde 207 mübadilin sevki kararlaştırılmış olup, Sarışaban Karacaana mübadillerinden 40 hanede 158 göçmen iskan edilmiştir.*⁷⁴ 2007 sayımlarına göre köyün nüfusu 631 kişidir. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Mübadillerden önce köyde Rum vatandaşları ikamet etmekteydi ve mübadele sonrasında göçmenlerin ilk yerleşim yerleri Rumlara ait konaklar olmuştur. Köy Samsun merkezine 30 km uzaklıktadır.

- **Ökse Köyü (Kutlukent)**

*1920 yılında köyün nüfusu 862 kişi olarak bilinmektedir. İlk etapta 981 mübadilin sevki planlanmış olup köye Sarışaban'ın Nedirli ve Beklemiş Köyü mübadillerinden 112 hanede 455 göçmen yerleştirilmiştir.*⁷⁵ Samsun merkezine 8 km uzaklıkta olup, bu bölge Samsun'da özel ve devlet sanayi kuruluşlarının bulunduğu

⁷³ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.165

⁷⁴ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.165

⁷⁵ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.167

bir belde olması ve ticaretin önde gelen merkezlerinden biri olmasıyla ün salmıştır. Karadeniz Bölgesi'nin en büyük sanayi bölgesi olan Organize Sanayii Bölgesi burada yer alır.

- **Sarıbıyık Köyü**

2000 yılı sayımlarına göre nüfus 374 kişiden oluşmaktadır, fakat 1920 kayıtlarına göre 1.262 kişinin yaşadığı bir köydür. *Köye Sarışaban'ın Muradlı Köyü mübadillerinden 26 hanede 109 nüfus iskan edildiği belirtilmektedir.*⁷⁶ Samsun merkezine 15 km uzaklıktadır. Ekonomisi tarım ve hayvancılıktır.

- **Taflan Köyü**

*Bu köye Sarışaban'ın Karacakoyun, Dededağ, Toyran ve Kulcalar Köyü mübadillerinden 1924 yılında 133 hanede 253 kadın 220 erkek olmak üzere toplamda 473 kişi yerleştirilmiştir.*⁷⁷ 1950 sonrası Doğu Karadeniz'den de göç almaya başlamıştır. Şuanda Samsun'un Atakum belediyesine bağlı bulunmaktadır.

- **Tekkeköy**

Tekkeköy, Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı, Samsun-Ordu karayolunun 13. km'sinden 1 km güneyinde yer alan Samsun şehrinin en doğusundaki ilçesidir. Şuanki nüfusu 48.997'dir. *Daha önceleri köy olan bu bölgeye mübadele döneminde 633 göçmenin sevki planlanmış ancak 27 hanede 138 göçmen yerleştirilmiştir. O dönemlerde çevre köylere mübadillerin birçoğunun yerleştirilecek olması bu bölgeyi adeta göçmen üssü haline getirmiştir.*⁷⁸

- **Teknepınar Köyü**

1924 yılında Sarışaban'ın Nedirli ve Gaziler mübadillerinden 8 hanede 14'ü erkek 18'i kadın olmak üzere toplam 32 göçmen sevk edilmiştir. Daha sonra bu sayı 53

⁷⁶ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.167

⁷⁷ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.168

⁷⁸ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.168

hanede 217 ye yükselmiştir.⁷⁹ Samsun merkezine 7 km uzaklıktadır. Köy tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. 2000 seçimlerine göre ise nüfus 1661 kişi olarak tespit edilmiştir.

- **Tepecik Köyü**

Mübadele döneminde 42 hanede 166 mübadil iskan işlemi görerek bu köye yerleştirilmiştir. 1920’de nüfusu 306 kişiden oluşmaktadır. Köyde bundan önce 1918 Kırım göçmenleri ikamet etmekteydi bu yüzden köy bu yıllarda ayakta durabilmeyi başarmıştır.⁸⁰ Samsun merkezine 2 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre nüfus 598 olarak tespit edilmiştir.

- **Üçhanlar (Kavak)**

Bölgeye gelen mübadillerden beş aile ilk etapta burada bulunan terk edilmiş hanlara yerleştirilmiştir.⁸¹ Üçhanlar, Samsun ilinin Kavak ilçesine bağlı bir köydür. Samsun iline 62 km, Kavak ilçesine 12 km uzaklıktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. 2000 yılına göre köyün nüfusu 73 kişidir.

- **Yerlice Köyü**

Mamataş köyüne sınır olan bu köye 1923 yılında Trabzon, Rize ve Alucra mültecilerinden 12 hanede 60 kişi yerleşmiştir.⁸² Yerlice köyü şuanda merkez mahalleye bağlı gürgenyatak ve yerlice köyleri olmak üzeri iki köyün birleşiminden oluşmaktadır. Daha önceleri köyde doğu Karadeniz göçmenleri bulunmaktayken şimdilerde mübadil müfusta oldukça artmıştır. Samsun merkeze 8 km uzaklıktadır.

- **Yukarı Çinik Köyü**

Köy Osmanlı döneminden kalma bir Rum köyüdür. Eski adı “Parpuçu”dur. Şuanki nüfus ise Yunanistan’ın Selanik Sarışaban Mincinos köyünden mübadele ile

⁷⁹ Nedim İPEK, a.g.e, s.169

⁸⁰ Nedim İPEK, a.g.e, s.169

⁸¹ Nedim İPEK, a.g.e, s.170

⁸² Nedim İPEK, a.g.e, s.170

*gelen mübadillerden oluşmaktadır. Mübadele döneminde köye 473 mübadilin sevk işlermi planlanmıştır. Köye 95 hanede 318 Sarışaban'lı göçmen yerleştirilmiştir.*⁸³ Samsun iline 25 km, Tekkeköy ilçesine 12 km uzaklıktadır. 2000 sayımlarına göre nüfus 578 kişiden oluşmaktadır. Ekonomi azda olsa tarım ve hayvancılıkla devam etmektedir.

2.1.2 Bafra Kazası

Samsun ilinin batısında bir yerleşim yeridir. Samsun merkeze uzaklığı yaklaşık 50 km'dir. Kızılırmak deltasının biriktiği bir ova üzerine kuruludur. Nüfus şuanda 144.465 olarak kayıtlara geçmiştir. *Bafra kazası dahilinde iskan edilmek üzere 2.084 hanede 7.812 göçmen sevk edilmiştir. Bunlardan 175 hanede 614 kişi iskan mahalleri olan Gökçesu, Eliyağlı, Ormanus ve Düzköyü beğenmeyerek terk ile Samsun'a dönmüşlerdir. 1924 tarihli bir belgede Bafra kazasına dahil göçmenlerin yerleştirileceği köy sayısı 41 olarak belirlenirken binaların tamamı Rumlar tarafından yakıldığı kayıtlıdır.*⁸⁴

- **Bafra Kasabası**

Balkan savaşları sonrasında göç etmek zorunda kalan göçmenlerin bir bölümü de bu topraklara yerleşmişlerdir. Bunlardan 3 hanede 23 göçmen Bafra kasabasına yerleştirilmiştir. Mübadele öncesi kasabada bürokrat, emekli, sermayedar, esnaf ve zanaatkar gibi tarım dışı iş kollarında çalışan 39 göçmen aileleri ile birlikte yerleştirilmişlerdir. Mübadele sözleşmesi sonrasında ise Yunanistan'dan gelen 1.498 kişi 1924 yılı içerisinde kasabada iskan işlemi görmüştür.⁸⁵ Daha sonra ilçe statüsü kazanmıştır.

- **Alaçam Kasabası**

Kasabaya mübadele döneminde ilk sevkler 1924 yılı Ocak ayında gerçekleşmiştir. Sevk edilenler Sarışaban, Kavala, Kayalar, Drama ve Selaniklidir.

⁸³ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.170

⁸⁴ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.171

⁸⁵ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.171

*Mübadele öncesi ve sonrası kasabaya sevk işlemleri olmuştur.*⁸⁶ Samsun merkeze uzaklığı 78 km'dir. İlçenin ekonomisi genel olarak tarıma ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bunun yanında balıkçılık da yapılmaktadır. Tarım ürünlerinin başında tütün gelmektedir. Bunu buğday, çeltik mısır ve fındık üretimi takip eder. Şuanda ilçe statüsünde bulunmaktadır. 2011 yılına göre nüfus 29.196 olarak tespit edilmiştir.

- **Aktekke Köyü**

*Mübadele öncesinde 90'dan fazla göçmen köyde iskana elverişli yerlere yerleştirilmiştir.1924-1925 yıllarında ise köye 414 mübadil sevk edilmiştir. Samsun iline 55 km, Bafra ilçesine ile sınır olup, şehir merkezine uzaklığı 5 km'dir. Nüfus 2010 yılına göre 1400 kişi olarak tespit edilmiştir. Köyün büyük bölümü 1924 mübadelesinde iskan edilmiş Selanik mübadillerinden oluşmaktadır.*⁸⁷

Diğerleri ise; Yörükler, manavlar ve Doğu Karadeniz göçmenleridir. Köyün ekonomisi öncelikle tütün, buğday ağırlıklı tarım ürünleri yanında son zamanlarda kapalı alan büyük baş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Tarhana, kaçamak, hamsi yemekleri, tandır, baklava, bulamaç, karakelem çorbası, kuyumaç, menemen, mısır çorbasının yanında, düğün sofralarından eksik olmayan diğer yemekler ise "Aşure" ve bayramlarda ise "Nokul" adı verilen dürüm tatlısı başlıca yemek kültürü içerisinde yer almaktadır.

- **Asar Köyü**

*Mayıs 1924 tarihinde 18 hanede 113 mübadil bu köye sevk edilmiştir.*⁸⁸ Samsun iline 81 km, Bafra ilçesine 31 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre köyün nüfusu 499 kişidir. Ekonomi tarım ve hayvancılıktır.

⁸⁶ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.172

⁸⁷ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.173

⁸⁸ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.174

- **Bakırpınar Köyü**

Samsun iline 56 km, Bafra ilçesine 2 km uzaklıktadır. Köye bağlı bir mahallede Kürtçe (şıhbızın) konuşulduğu görülmektedir. Mübadele döneminde 1924 yılında 9 hanede 51 nüfus mübadil sevk edilmiştir.⁸⁹ 2000 yılına göre nüfus 809 kişi olarak belirlenmiştir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

- **Cırıklar Köyü**

Bu köye mübadele döneminde 52 hanede 251 mübadil iskanı olmuştur.⁹⁰ 2000 yılı sayımlarına göre nüfus 438 olarak kayıtlara geçmiştir. Arazisi düz olduğundan eskiden burada at üzerinde Cirit oynanmış. Bu nedenle "Cırıklar köyü" olarak adlandırıldığı söylenmektedir. Daha sonra Cırıklar köyü olarak değiştirilmiştir.

Köyün geçim kaynağı tütün olduğu ve kaliteli tütün üretildiğinden dönemin Bafra kaymakamı tarafından ismi Tütüncüler köyü olarak devam etmektedir. Samsun iline 45, Bafra ilçesine 5 km uzaklıktadır. Köyün başlıca yemekleri; başta Tarhana ve el yapımı kuskus pilavıdır. Genel olarak ekonomisi tarım ve hayvancılıktır.

- **Darboğaz Köyü**

Mübadele öncesi 2 hanede 11 kişi iskan edilirken, mübadele sonrası Haziran 1924 tarihinde ise 66 mübadilin sevk işlemi gerçekleşmiştir.⁹¹ Samsun iline 62 km, Bafra ilçesine 17 km uzaklıktadır. Bafra'nın en büyük köylerinden biri olan Darboğaz köyünün 2007 yılına göre nüfusu 1980 kişidir. Köyün ekonomisi tarım, fındık, tütün ve hayvancılıktır.

⁸⁹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.174

⁹⁰ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.175

⁹¹ Nedim İPEK, *a.g.e.*, s.175

- **Çetirlik**

Haziran 1924 tarihinde Aşağı ve Yukarı Çetirlik ile Permekli köyelerine toplam 248 hane mübadil yerleştirilmiştir.⁹²

- **Dedeler Köyü**

Dedeli, Samsun ilinin Bafra ilçesine bağlı bir Pomak köydür. Köyde yaşayan Pomaklar 1924 Mübadelesi sonucu Yunanistan'dan getirilmiştir. Samsun iline 57, Bafra ilçesine 6 Km. uzaklıktadır. Kızılırmak'ın sol sahilinde kalan köy arazileri düz bir coğrafi yapıya sahiptir. Mübadele döneminde bir aile iskan işlemi gördüğü tespit edilmiştir. Nüfus 2007 yılına göre 568 kişiden oluşmaktadır.

Köy halkı her yıl ürünlerinin bereketli, verimli olması için, yaz başı ile bir afat (afet) kurbanı keserler. Tüm köy halkı bu kurbandan yapılan yemekleri cami avlusunda okunan dualar sonrasında birlikte yerler. Bu gelenek yıllardır devam etmektedir ve civar köylerde böyle bir uygulama görülmemektedir.⁹³

- **Derbend**

"Derbent", Farsça "Boğaz, geçit" veya üç tarafı kapalı "Koyak" demektir. Köye 1924 yılında Kavala bölgesi Sarışaban ilçesi Nedilli, Karacakoyun ve Kavacık köyleri mübadillerinden 40 hanede 203 kişi sevk edilmiştir.⁹⁴ Samsun iline 65 km, Bafra ilçesine 15 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre nüfus 259 kişi olarak görünmektedir. Ekonomi tarım ve hayvancılığa bağlıdır. Kültürel anlamda mübadil kültürü hakimdir ve gelenekler sürdürülmektedir.

- **Domuzağlı**

Haziran 1924 tarihinde 64 hanede 230 mübadil rençber köye sevk edilmiştir.

⁹² Nedim İPEK, *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları-12, Haziran 2010, Samsun, s.176

⁹³ <http://pomaknews.com/pomashkiselo/?p=558> erişim tarihi 16.01.2014

⁹⁴ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.177

- **Duhaçlı Köyü**

Mart 1924 tarihinde 2 hanede 12 nüfus mübadil sevk edilmiştir. Şuan bu köyün varlığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

- **Eldavud Köyü**

*Sarışaban-Mençinos, Priştine ve Gilan göçmenlerinden Mayıs 1924 tarihi itibariyle köye 50 hanede 228 mübadil yerleştirilmiştir.*⁹⁵ Samsun iline 65, Bafra ilçesine 15 km uzaklıktadır.2000 yılına göre nüfus 569 kişiden oluşmaktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. Mübadele öncesi köyde Rumların yaşadığı bilinmektedir.

- **Evrenuşağı Köyü**

1924 yılının Mayıs ayında köye 191 rençber sevk edilmiştir.⁹⁶ Köye Daha sonraki yıllarda Trabzon'un ilçelerinden gelen karadenizli göçmenler yerleşmiştir. Nüfusu 2000 yılı itibariyle 643 kişidir fakat çoğunluğu şehir merkezlerinde yaşamaktadır.

- **Gökçesu Köyü**

*Gayrimübadil göçmenlerin yerleştirildiği köyler arasında olan bir köydür. Toplamda 58 hane mübadil yerleştirilmiştir ilk olarak 5 hanede 13 erkek 9 kadın sevk edilmiştir.*⁹⁷ Samsun iline 60 km, Bafra ilçesine 13 km uzaklıktadır. 2000 yılı seçimlerine göre nüfus 450 kişidir. Ekonomi tarım ve hayvancılığa bağlıdır.

⁹⁵ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.178

⁹⁶ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.178

⁹⁷ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.178

- ***Gümenüs Köyü(Yakakent)***

1924 yılında mart ayı itibariyle köye 23 mübadil sevk edilmiştir.⁹⁸ 1963 yılında belediyeye kavuşurken 1991'e kadar kasaba, sonrasında ilçe olmuştur. Aynı tarihte Gümenos (Gümenüs) adı Yakakent haline dönüşmüştür.

- ***Hızırilyas Köyü***

İlk etapta 29 hanede 152 mübadil yerleşmiştir. Genel olarak nüfus Sarışaban-Mençinos bölgesi mübadillerinden oluşmaktadır.

- ***İkiztepe***

Mart 1924 tarihinde ilk olarak 70 hanede 214 mübadil sev edilmiştir.⁹⁹ Samsun iline 57 km, Bafra ilçesine 7 km uzaklıktadır. Nüfus 2000 yılında 257 olarak tespit edilmiştir. Tarım ve hayvancılık köyün başlıca ekonomi kaynaklarındandır.

- ***Kapıkaya***

Mayıs 1924 yılında 40 hanede 253 mübadil yerleştirilmiştir. Köyün adı, sınırları içinde yer alan büyük kaya bloklarında bulunan kapı şeklindeki delikten gelmektedir. Köy 1924 yılında Selanik - Drama'dan gelen mübadiller tarafından kurulmuştur. Samsun iline 83 km, Bafra ilçesine 33 km uzaklıktadır. 2000 yılından nüfus 473 kişi olarak tespit edilmiştir. Geçim kaynakları en başta tütün ve bunun yanında hayvancılıkta yapılmaktadır.

- ***Kaydalapala***

Bafra'nın en eski köylerinden biridir. Köyün eski adı; Kaydalapa'dır. Köyde daha önceden Rumlar yaşamıştır. Köy halkı; Balkan Savaşları (1912-1913) sonrasında Kosova'dan, Lozan Antlaşması(1923) gereği de Selanik'ten gelen Arnavutlardan ve Türklerden oluşmaktadır. Samsun iline 45 km, Bafra ilçesine 4 km uzaklıktadır. Köyde

⁹⁸ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.178

⁹⁹ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.178

en çok tütün, buğday, mısır, vb. ürünler yetiştirilir. Köyde her hanede; büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştirilir.

- ***Killik Köyü***

1924 tarihinde mart ayı itibariyle köye ilk olarak 14 hanede 62 mübadil yerleştirilmiştir. Köyün ismi eskiden bu köyde ikamet eden Rumlardan kalma olduğu söylenmektedir. Rum nüfusun o dönemde kil işleriyle uğraşması sonucunda bu ismi aldığı düşünülmektedir. Mübadil nüfus ağırlıklıdır fakat doğu Karadeniz göçmen nüfusu da köyde hakimdir. Samsun iline 85 km, Alaçam ilçesine 5 km uzaklıktadır.

- ***Köseli Köyü***

İlk olarak mübadele döneminde Priştineli ve Ustrumcalı mübadiller sevk edilmiştir. Samsun iline 43, Bafra ilçesine 11 km. uzaklıktadır. Nüfus 2009 yılına göre 404 kişiden oluşmaktadır. Başlıca geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.

- ***Kuzalan Köyü***

*Mayıs 1924 tarihinde köye 19 hanede 92 mübadil sevk edilmiştir.*¹⁰⁰ Samsun iline 83 km, Bafra ilçesine 33 km uzaklıktadır. 2000 yılı seçimlerine göre nüfus 240 kişidir.

- ***Ormanus Köyü***

Köye ilk olarak 19 hanede 43 Tırnovacık, Drama, Serez ve Nevrekop mübadili yerleştirilmiştir. Eski adı Rumlardan verilen Ormanos köyü daha sonraları Ormancık olarak değiştirilmiştir. Mübadele öncesi büyük ve merkezi bir köy olan Ormanos köyü mübadele ile birlikte Rumların çıkarılmasıyla eski verimliliğini yitirmiştir. Şuanda Rize, Trabzon ve Doğu Karadeniz göçmenlerinin ikamet ettiği bir köydür. Samsun iline 49 km, Ondokuzmayıs ilçesine 14 km uzaklıktadır. 2000 yılı seçimlerinde nüfus 685 olarak tespit edilmiştir.

¹⁰⁰ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.181

- **Selemelik Köyü**

Mayıs 1924 tarihinde köye 46 hanede 298 mübadil sevk edilmiştir.¹⁰¹ 1924 Lozan Mübadelesi'ne kadar Rum'ların ikamet ettiği bir köy olup Lozan mübadelesi neticesi Yunanistan, Drama kazası Dratistis, Dratışta belediyesi Küçük Köy'de (Yeni adı ile Mikrochori) ikamet eden Türkler bu köye yerleştirilmiş olup, bu köydeki Rumlar Yunanistan'a gönderilerek takas yapılmıştır. Selemelik, Asar, Yeniköy; Bunlar bir köyden ayrılma olup Drama'daki yaşadıkları köyün adı Küçükköy (Mikrochori)'dir. Daha önceleri köyün isminin 'Selamalik' olduğu söylenmektedir. Samsun iline 64 km, Bafra ilçesine 14 km uzaklıktadır.

- **Sürmeli Köyü**

Bu köye 23 Mart 1924 tarihinde iskan edilmek üzere 64 aile sevk edilmiştir.¹⁰² Mübadele sonrasında Kavala mübadilleri yerleştirilen köy daha önceleri Rum köyü olarak bilinen eski bir köydür. Köy Samsun iline 50, Bafra ilçesine 13 km uzaklıktadır. 2000 yılına göre nüfus 628 olarak tespit edilmiştir.

- **Yağmurca Köyü**

Dedeli köyünden ayrılma bir köydür. Mübadele döneminde köye 4 aile iskan işlemi görmüştür.¹⁰³ Samsun iline 55 km, Bafra ilçesine 5 km uzaklıktadır. Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. 2007 yılına göre köyün nüfusu 445 kişiden oluşmaktadır.

2.1.3 Çarşamba Kazası

1920 itibariyle kasaba dahilinde ve 18 köyde 6 bin Rum yaşamaktaydı. Buna karşılık sürekli olarak yerleştirilmek üzere Çarşamba kazasına Ocak-Mayıs 1924

¹⁰¹ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.181

¹⁰² Nedim İPEK, *a.g.e*, s.182

¹⁰³ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.182

tarihleri arasında Ünye iskelesinden Drama, Kavala ve Sarışaban mübadilleri ile Kıpti göçmenlerden toplam 1260 kişi sevk edilmiştir.¹⁰⁴

Samsun ilinin doğusunda yer alan en büyük 3. İlçesidir. Batısında Tekkeköy, doğusunda Terme, güneyde Salıpazarı ve Ayvacık ilçeleriyle çevrilidir. İlçe merkezi Samsun'a 36 km uzaklıktadır. Yeşilirmak ve Çarşamba Ovası gibi iki önemli kaynağı bulunan bir ilçedir. 2012 itibariyle toplam nüfusu 136.802 kişidir.¹⁰⁵

2.1.4 Havza Kazası

Havza'ya 17 şubat 1924 tarihi itibariyle 90 hanede 341 mübadil gelmiştir. Daha sonraları bu sayı 450 haneyi bulmuştur.¹⁰⁶ Samsun merkezine 84 km uzaklıkta olan Amasya iline sınır bir ilçedir. 2012 itibariyle toplam nüfusu 48.520 kişidir.

2.1.5 Ladik Kazası

Rum nüfus Ladik kazası dahilindeki 27 köye dağılmış durumdaydı. İlk olarak Ladik ilçesine 382 mübadil sevk edilmiştir. 2012 yılı itibariyle nüfus 17.274 kişi olarak tespit edilmiştir. İlçenin Samsun merkezine uzaklığı 74 km'dir.

2.1.6 Vezirköprü Kazası

Kayalar ve Drama mübadillerinden 183 hanede 689 mübadil iskan işlemi görmüştür. Bunlardan çoğunluğu merkez kasaba ve Ahendek köyüne yerleşmiştir. Mübadele döneminde kasabada yoğun şekilde Ermeni, Rum ve Türk nüfusu bulunmaktadır. Köylerle birlikte toplamda 30.491 kişi yaşadığı tespit edilmiştir.¹⁰⁷

İlçe nüfusu 2012 sayımına göre köylerle birlikte 102.212 kişiden oluşmaktadır. Samsun merkezine uzaklığı 110 km'dir. İlçe, kuzeyden Alaçam ve Sinop'un Durağan, kuzeydoğuda Bafra, doğuda Havza, güneybatıda Çorum'un Osmancık ve batıda Sinop'un Saraydüzü ilçeleriyle çevrilidir.

¹⁰⁴ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.183

¹⁰⁵ Türkiye İstatistik Kurumu 2012 genel nüfus sayımı verileri, Erişim tarihi 16.01.2014(GEBİB)

¹⁰⁶ Nedim İPEK, *a.g.e*, s.185

¹⁰⁷ NEDİM İpek, *a.g.e*, s.186

2.1.7 Terme Kazası

Mübadele döneminde kazanın sınırları dahilinde yoğun bir iskan çalışmaları gerçekleştirilmemiştir. Kaza sınırları içerisindeki Rum nüfus yok denecek kadar az olması ve toprakların yerleşim için elverişli olmaması sebebiyle bu bölgeye mübadil sevk işlemleri yok denecek kadar az olmuştur. *26 mübadilin Ocak 1924 tarihinde Ünye iskelesinden çıkmasına rağmen 28 Şubat 1926 tarihli raporlara göre mübadil ve göçmen sıfatıyla kaza dahilinde kimse bulunmadığı tespit edilmiştir.*¹⁰⁸

2.2 Ekonomik Yaşam ve Meslek Durumu

Ulusal kimliğin oluşumunda bütünün önemli bir kısmını oluşturan mübadiller ve göçmenlerin iskan ettirildikleri bölgelere yerleşimde sosyal uyumluluğun dışında önemli faktörlerden biri de ekonomik durumdur.

Mübadeleyle birlikte ekonomik anlamda iki ülke içerisinde de büyük değişiklikler yaşanmış ve bu değişiklikler ve farklılıklar uzun süre yeni yerleşim yerlerine adaptasyonu etkilemiş, yaşam standartlarını geriletmiştir. Özellikle Türkiye'den ayrılan zengin Rum nüfusun ülke ekonomisini büyük ölçüde geriletmediği ve bunun yanında terk edilen arazi ve evlerin tahrip edilmesi yada yok edilmesi sonucu gelen mübadillere yapılan yardımların ve yer tahsislerinin artması da ayrıca bir ekonomik etken oluşturmuştur.

Mübadele ile gelen halk, özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesim, ekonomik anlamda büyük zorluklar yaşamıştır. Nakit para ile gelenler ise daha az zararlı fakat uzmanı oldukları mesleklerin daha aşağısında bir performansla ekonomik durumlarını düzeltmeye çalışmışlardır. Mübadele döneminde gelen mübadillerin meslek dağılımları şu şekildeydi;

¹⁰⁸ NEDİM İpek, *a.g.e.*, s.187

Samsun'da iskan gören Mübadillerin Genel Meslek Dağılımı¹⁰⁹

Meslek	Sayı	Meslek	Sayı	Meslek	Sayı	Meslek	Sayı
Rençber	77	Boyacı	6	Dülger-Saatçi	1	Yorgancı	1
Amele	101	İmam	3	Demirci	17	Mezarcı	1
Tütüncü	19	Arabacı	6	Nalbant	6	Polis	1
Çiftçi	220	Bakkal	8	Denkçi Baş	1	Debbağ	1
Tütüncü Rençberi	41	Bahçıvan	22	Kantaracı	1	Rafizci	11
Tütün Ziraî	18	Manifaturacı	3	İstifçi	1	Tornacı	1
Tütün Amelesi	209	Hamal	10	Kayıkçı	2	Mürettip	1
Tütün Tüccarı	8	Müfettiş	1	Kalıpçı	3	Şekerci	1
Tütün Dikicisi	2	Marangoz	5	Makinist	2	Helvacı	1
Tüccar	13	Kebabçı	3	Minareci	1	Cambaz	1
Esnaf	4	Odacı	2	Çilingir	1	Sobacı	1
Fırıncı	1	Kunduracı	9	Çoban	1	Aşçı	3
Hizmetçi	5	Memur	6	Terzi	1	Tütün Eksperi	1
Muallim	5	Kasap	2	Çalgıcı	1	Belirsiz	23

Gayri Müslim nüfusun Samsun'dan ayrılması ile çöküş yaşayan köy ve kasabalar mübadele ile gelen göçmenler vasıtasıyla eski canlılığına kavuşmuştur. Tütün yetiştiriciliği konusunda uzmanlaşmış olan mübadillerin beraberinde bilgi, beceri ve yeni teknikleri de getirmeleri ve bunları Samsun'da denemeleri sonucu bölgede ekonomik yapı hızla düzelmeye başlamıştır. İklim değişikliğinin ve yaşam şartlarının zorluğu nedeniyle mübadillerin hayatları ilk yıllar sıkıntılı geçse de zamanla çevreye

¹⁰⁹ Nedim İPEK, *Mübadele ve Samsun*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, ss157-158,

uyum sağlamışlar, çalışkanlıkları ve gayretleri ile Samsun'un demografik, kültürel ve ekonomik yapısının önemli bir parçası olmuşlardır.¹¹⁰

Günümüzde ise merkeze bağlı birçok köyde şehirleşmenin genişlemesiyle köyden şehirlere kaymalar başlamış tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimin artık yaşlı kesim olması ve genç nüfusun ise şehir merkezlerine kayması sonucu bitme noktasına gelmiştir. Fakat farklı meslek gruplarına sahip mübadiller ise yerel halk ile entegre olmuş bir şekilde tüm kamu kuruluşlarında önemli mevkilerde görevleri olan kişiler olarak hayatlarını sürdürmektedirler.

23 Eylül 2013 tarihinde bir Selanik mübadili olan Hayati Tuncel ile yapılan görüşmede Yunanistan'ın Drama kazası Muratlı köyünden geldiklerini bununla birlikte birkaç komşu köyünde aynı bölgeye ve aynı sıraya göre, ekonomik durumları, çalışma şartları gözetilerek yerleştirildiğini yeni yerleşim yerlerinde de denize paralel dağlık bölgelerin daha çok tarım ve hayvancılığa elverişli alanlarına iskan edildiklerini anlatmaktadır. Farklı meslek gruplarına ve ekonomik durumu iyi olan ailelerin ise daha merkezi bölgelere yerleştirilip iş imkanı kazanmaları sağlanmıştır. Bununla birlikte hükümet gelen bütün ailelere yerleştirildikleri bölgelere göre belirli ölçüde araziler vermiş ve bu şekilde mübadillerin ekonomik olarak kalkınmalarına destek olmuştur.

2.3 Sosyal Yaşam

Toplumların sosyal yaşamları kendi oluşturdukları yerleşim yerleri, doğa ve çevre ile ilişkileri, farklı toplumlarla olan paylaşımları ve üretim, tüketim alanları içerisinde oluşmaktadır. Tüm bu toplumsal ve doğa ilişkileri sosyal hayatın oluşumuna katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte uzun bir süreç içerisinde ise kültürlenme ve buna bağlı olarak da halk kültürü ürünleri ortaya çıkmaktadır. Sosyal yaşam zaman içerisinde bireylerin ve toplumların ekonomik, siyasi, kültürel yapılarına bağlı olarak ve bu değerlerin paylaşımlarına göre şekillenmek ve kişisel statülere, meslek gruplarına ve yaşam alanlarına göre de şekillenmektedir.

¹¹⁰ Cevdet YILMAZ (editör), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2*, Samsun, 2007, s 305 (GEBİB)

Dışarıdan göçmen alan ülkelerde göçmenlerle yerli halk arasında gelenek, görenek ve hayat tarzlarının farklılığından doğan çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ancak, mübadillerin Anadolu halkından ırk, dil ve din açısından herhangi bir farkı yoktur. Bu nedenle, mübadiller sosyal yaşam içerisinde kültürlendikleri eski yerleşim alanlarındaki birikimlerini yerli halk ile paylaşarak yada dolaylı olarak icra ederek yerel halk ile sosyalleşme adına önemli adımlar atılmıştır. Birçok kültürel değer, meslek ve zanaatlar yerel halk ile paylaşılarak, aile bağlarının da oluşmasıyla herhangi bir kültür çatışması olmaksızın zaman içerisinde sağlıklı bir yaşam alanı elde edilmiştir.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşen mübadil Türkler hem buldukları yerlerde değişimin en belirgin grubu olmuşlar hem de Cumhuriyetin ilk yıllarında devrimlerin kabulünde önemli rol oynamışlardır. Önemli ticaret merkezlerine ve köylerine yerleşen mübadillerin giyim şekilleri, konuşmaları, yemek kültürleri ve dayanışma içinde olmaları bölgede yaşayan ve yeniliklere açık olmamalarından dolayı kapalı bir toplum görüntüsü vermekte olan yerli Türklerin de bu anlamda değişimine önayak olmuştur.¹¹¹ *Gelen mübadil toplumlar, Türkiye'ye sosyal, kültürel, ekonomik değerlerini de taşımış olacaktır. Mübadillerin, Türk ve aynı zaman da Müslüman oluşu ulusal kimliğin oluşmasında rol oynamaktaydı. Etnik ve kültürel yönden özdeş toplumun doğmasına faydalı olan bir süreçtir. Özellikle milli kimliğin oluşmasında önemli bir faktördür.*¹¹²

Mübadillerin giyim kuşamları içine katıldıkları topluma önemli aktarımlar yapmıştır. 28 Ekim 1924 tarihli Cumhuriyet gazetesinde “Samsun'da Hayat” başlığı ile yayınlanan bir yazıda kente yeni gelmiş mübadiller hakkında şu bilgiler yer alıyordu; “*Samsun'da ilk evvel nazarımı çeken şey, yerli ahaliden büsbütün farklı elbiselerle sokakları dolduran, Drama, Kavala ve Sarı Şaban muhacirleridir. Bunlar temiz üstleri, her vakit görmeye alıştığımız muhacir selleriyle gelenlere hiç benzemeyen halleriyle nazarı dikkati celbediyorlar.*”¹¹³

¹¹¹ Barış DEMİRTAŞ, “Lozan Mübadele Sözleşmesinin Etkileri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma”, Bursa, 2008, s-212 (GEBİB)

¹¹² Gül KARACAER, “Türkiye Kent Yaşamı ve Mübadiller (1923-1930)”, (basılmamış yüksek lisans tezi), İzmir, 2006, s-5

¹¹³ <http://www.bakisariskal.com/Samsun'da%20M%C3%BCbadele.pdf> Erişim tarihi: 15.03.2015

Samsun'da yerlilerle mübadillerin arasında dostluk ve kardeşlik hisleri tesis etmek ve iskan işlerinde hükümetin çizdiği programın uygulanmasını kolaylaştırmak için Mübadiller Derneği kurulmuştur.¹¹⁴ Günümüzde hala var olan Samsun Mübadele Derneği, birçok etkinlik ve sempozyum düzenleyerek var olan kültürlerinin yaşamasına yerli halk ile paylaşılmasına ve mübadilleri bir çatı altında tutmayı amaçlamaktadır. Böylelikle var olan halkla kültür alışverişi sağlanmaktadır. Mevcut kültürleri yerli halk Türk halkının kültürü ile entegre olarak tek kültür halini almıştır. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi kız alıp vermek olmuştur. Böylece gelenek ve görenekler iç içe geçerek zenginleşmiştir.

2.4 Kültürel Kimlik

“Kimlik” bir insanın “ne” olduğuna ilişkin sorunun cevabıdır. Bir insanın ne olduğu içinde doğduğu kültürün sonucudur.¹¹⁵ İnsanlar bilgi, inanç, tutumlar, adetler, gelenekler, alışkanlıklar ve kabiliyetleri olan bir sosyal grubun içine bilgisiz ve aciz olarak doğar. Biyolojik varlıklarıyla yer almaya başladıkları grubunun duygu, düşünce ve tavırlarını taklit etmeye ve bunları kazanmaya başlarlar. Grubun üyeleri de aynı zamanda doğru, uygun gördükleri duygu, düşünce ve davranış kalıplarını yeni üyeye öğretmeye başlarlar. İşte bu süreç “kültürel kimlik” kazanma/kazandırma sürecidir.¹¹⁶

Kişinin biyolojik, sosyal, siyasal, kültürel veya dini varlığını tanımladığı, kişiye farklılık, benzerlik veya belirlilik kazandıran nitelik olan kimlik, insana özgü bir kavramdır. Kimliğin iki temel bileşeni vardır. Bunlardan ilki tanımlama ve tanınma, ikincisi ise aidiyettir. Kendini tanımlama ve toplum içinde belli bir sıfatla, toplumsal olarak tanınma, hem insana özgüdür, hem de bir insani ihtiyaçtır.¹¹⁷

Assmann, “toplumsal kimlik” olarak adlandırdığımız sosyal aidiyet bilincinin, ortak bir dilin konuşulması ya da daha genel bir ifade ile ortak bir simgesel sistemin

¹¹⁴ Cevdet YILMAZ (editör), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2*, Samsun, 2007, s 305

¹¹⁵ M. Cihat ÖZÖNDER, Nihat NİRÜN, *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:46, Ankara, 1990, s 255

¹¹⁶ Remzi ATAMAN, “Türkiye’de Yaşayan Doğu Türkistan Kökenli Uygur Türkleri’nin Sosyo-Kültürel Kimlikleri (Kayseri Örneği)”, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2006, s.13 (GEBİB)

¹¹⁷ Suavi AYDIN, *Kimlik Sorunu Ulusallık ve Türk Kimliği*, ÖtekiYayınevi, Ankara, 1999, s. 469 (GEBİB)

kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılma dayandığını belirtir. Burada önemli olan kelimeler, cümleler ve metinler değil, gelenekler, danslar, örnekler, işlemler, giysiler ve dövmeler, yeme içme, anıtlar, resimler, coğrafyalar, yol ve sınır işaretleridir. Ortaklığı belli eden her şey gösterge olabilir. Dilin araçsallığı değil, simgelerin işlevi ve gösterge yapısı önemlidir. Bu kültürel sistem ortak kimliğin dayandığı ve kuşaklar boyunca sürdürüldüğü araçtır.¹¹⁸

Göç hareketleri ile bir yerden başka bir yere, bir yaşam ve kültür alanından diğerine geçiş yapan göçmenler, kendilerini bambaşka bir coğrafya ve iklimde, farklı din, dil, ulus ve etnik gruplar arasında, yeni gelenek ve adetler ile karşı karşıya bulurlar. Bu insanlar, yeni vatanlarında kültürel kimlikleri ile ilgili pek çok soru ile karşı karşıya kalırlar. Bu karşılaşma onlara belki de o güne değin hiç düşünmedikleri, daha önce hayatlarının doğal bir akışı olarak içinde yasadıkları kültürel değerlerinin farkına varmayı, sonrasında bu kültürü savunma ve koruma güdüsünü beraberinde getirir. Göçmenlerin yerleştikleri ülkelerde kültürel kimliklerini yaşatmak için çeşitli alanlarda çaba gösterdikleri izlenir; bunlardan en önemlilerinden biriside hiç şüphesiz birleştirici bir unsur olarak kullanılan geleneksel danslardır.

Türkiye Cumhuriyeti devleti kendi sınırları içerisinde bir çok etnik grubun ortak yaşadığı bir coğrafyadır. Ulus-devlet politikası içerisinde azınlık grupların kültürel kimliklerinin ortaya çıkmasında ve farklılıkların belirlenmesinde geleneksel dansların önemi oldukça fazladır. Özellikle göçmen toplumlarında geleneksel danslar birleştirici ve bütünleştirici birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar kendi içlerindeki bağlılıklarının bir göstergesi olarak danslarını icra etmekte ve ayrıca toplum içi iletişim, kültür aktarımı için eğitim hizmetleri, sosyal düzenin belirlenmesi, ulusal toplum bilincinin oluşturulması vb. nedenlerle eski yaşam alanlarının yerini alabilecek yeni bir vatan yaratma isteği içerisinde, yeni bir yaşam strateji geliştirir ve bununla birlikte kültürel sınırlarını belirlemektedirler.

1900'lü yılların başında oluşan ulus devlet yapılaşmasıyla birçok azınlık Türkçe konuşmaya zorlanmış hatta pasaportları verilip ülkelere yollanmıştır. Fakat yalnızca

¹¹⁸ Şafak ERKAYHAN, "1960 sonrası Almanya'da Türk Sanatçılar: Göç ve Kültürel Kimlik", Basılmamış Doktora Tezi, Mayıs, 2008, s.13

buradaki azınlıklar değil mübadele ile gelen bir çok halkında ana dilleri Türkçe değildi. Makedonca, Pomakça konuşanlar mevcuttu ve onlarda aynı baskıya maruz bırakılmışlardı. Burada asıl mesele Türk-Yunan meselesi değildi hükümetin Ulus-Devlet politikaları sonucu oluşturulan bir ötekileştirme çalışmalarıydı. İşte bu gibi nedenlere maruz kalan mübadil toplumlarının kendi kimliklerini ortaya koymak, birlik ve beraberlik sağlayıp güçlü olmaya çalışması ve bunu da en iyi şekilde yapması için kültürel yaşantının faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü diğer toplumlardan farkı din değildi belki dil sorunu da kısa sürede çözülmüştü geriye bir tek kültürel kimlik kalmıştı bunu da en iyi geleneksel dansların bağdaştırıcı, birleştirici ve sosyal çevre oluşturma özelliğini kullanarak birçok doğum, evlenme, şenlik vb. sosyal normların yaşanmasıyla çözümlenmiştir.

Bir topluma ait geleneksel dansların oluştuğu ve icra edildiği yerel ortamlar, coğrafi bir alanı kapsamaktadır. Coğrafi ortam belli nedenlerle değiştiğinde, yeniden konumlanma sürecinde mekânlar, sınırlar, kimlikler, kolektif bir şekilde yeniden yapılandırılır. Bu özgün oluşumun yeniden belirlenmesinde müzik ve dans yoğun bir biçimde kullanabilmektedir. Göç eden toplumlar için geleneksel oyunlar, sadece durağan simgesel nesne değildir. Onlar için “etnik kimlik”, terk etmek zorunda kaldıkları ortamlarıyla, yeniden oluşturdukları ortamlarının bağlantısını ilişkilendiren sosyal bir olgudur.¹¹⁹

Toplumsal anlamda dansların icrası iki temel amaç üzerine kurulmaktadır. Birincisi genel olarak toplumların kendi içlerinde bir birleştirici unsur olarak kullanımı. İkinci olarak ise diğer toplumlara karşı farklı bir kimlik olduklarını ve farklı kültürel değerleri sahip olduklarının göstergesi olarak kullanımınıdır. Bu amaçla Samsun yöresi mübadil danslarının sergileniş yer ve şekillerine baktığımızda, danslarının amacının bu toplum insanlarını bir araya toplamak dansın birleştirici gücünü kullanarak kendi içlerindeki bağlılıklarının göstergesi olarak dansların icra edildiğini ve her fırsatta gelecek nesillere aktarılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Uzun yıllar yaşanan zor şartlara rağmen varlıklarını sürdürme, toplumda sosyal ve kültürel bir statü kazanma ve bu topraklarda yaşayan bir topluluk olduklarını düzenlenen şenlikler, geleneksel

¹¹⁹ M. Öcal ÖZBİLGİN, “Güneydoğu Avrupa - Anadolu Siyasi Göçlerinin Geleneksel Oyunlar Üzerinde Etkisi”, yayınlanmamış makale yazısı, s.2 (GEBİB)

mübadil dans yarışmaları, etli pilav şenlikleri ve mübadil dernekleri tarafından tertiplenen gezi, toplantı, sempozyum gibi etkinliklerle görmekteyiz.

Ayrıca bütün bu şenlik ve gösteriler geleneksel anlamda Samsun yöresi mübadil toplumlarının yerleşik olarak yaşadığı farklı bölgelerde her yıl yapılmak üzere gerçekleşmektedir. Şenliklerin asıl amacı bütün mübadil toplumları bir araya getirmek, kültür faaliyetlerinde bulunmak ve geleneklerini gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bu nedenle çocuk, genç ve yetişkin halk dansları grupları sırasıyla bu özel günlerde yıl boyu yapmış oldukları çalışmalarını sergilemektedirler. Grupların sergilenişinden sonra ise kol kola oynanan birlikteliği, dayanışmayı ve kaynaşmayı ifade eden Debreli Hasan, Drama Köprüsü, Kasap gibi oyunlarda bütün katılımcılar tarafından şenlik boyunca oynanmaktadır. Bu güne özel etli pilav ve geleneksel farklı yemek türleri de gelenlere ikram edilmekte söylenen mübadil türküleri ve güncel bazı eğlencelerle şenlikler sona ermektedir. Bu faaliyetler de mübadil toplumlarını bir arada toplamaya, kendi toplumsal kimliklerini yaşatmaya ve gelecek nesillere kısmen de olsa aktardığının bir göstergesidir.

2.5 Aile Yapısı

Aile genel manada toplumların temel yapıtaşını oluşturan en küçük ve en önemli yapıların başında gelmektedir. Toplum ile kişi arasındaki bağı kurmada yine en önemli görevi üstlenerek, toplumlara ve toplumların yapılarına göre değişiklik arz eden sosyal bir kurumdur.

Gelen mübadillerin aile yapısına baktığımızda özellikle eski iskan defterlerine göre hane yapılarının bir ile sekiz kişi arasında olarak tespit edilmiştir. Aile yapısı üzerindeki önemli konulardan biri ise evlenme oranları ve evlilik yaşlarıdır. Yapılan araştırmalarda da gördüğümüz üzere 2. Ve 3. Kuşak mübadiller ve torunlarıyla röportaj yapma fırsatı bulunmuştur. Bunun nedeni evlenme yaşının düşüklüğü ile birinci ve ikinci derece akraba üyelerinin hayatta ve baba mekanında bulunması doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buda aile yapılarının geniş ve ataerkil olma ihtimaline katkıda bulunan bir etkidir.

Mübadil ailelerinin %69'u anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. %31'lik kısmı ise, anne, baba ve çocukların yanı sıra aile reisinin dul annesi, dul babası, dul kayınvalidesi veya dul kayınpederiyle torunu ve bekar kardeşleri oluşturmaktadır. Evlenen bekar kardeşler ayrı bir ev açarak mübadillerdeki çekirdek aile tipini oluşturmaktadır.¹²⁰

Mübadillerde baba ailenin reisidir. Babanın ölümü halinde, ailenin 12 yaşından büyük erkek çocuğu aile başkanlığı görevini üstlenmektedir. Eğer, 12 yaşından büyük erkek çocuk yok ise bu durumda anne sorumluluğu üstlenmektedir. Yapılan araştırmalarda bir erkeğin birden fazla evli olmadığı görülmüştür. Buna göre mübadil toplumlarında tek eşlilik hakimdir. Genel olarak bakıldığında dul, bekar ve çocuksuz aileler hariç, çocuk sayısı ailede ortalama 1 yada 2 kişidir.

Aile ilişkilerine verilen önem, mübadillerin mübadele sonrası tekrar göç ederek dost ve akrabalarının buldukları bölgelere yerleşmelerinden çok net anlaşılmaktadır. Bu nedendir ki sosyal çevre ve kültürel yaşantının devam ettirilmesi geçiş sürecinin ve buldukları bölgelere adaptasyonun daha kolay hale gelmesini sağlayacaktır. Bu durum beklide sosyal dayanışma adına yapılmamış, psikolojik olarak aile bireylerini, soyu ve nesli yaşatma adına gerçekleştirilmiş olabilir.

Aile yapısı içerisinde baba söz sahibi olarak yer almaktadır. Özellikle geniş ailelerde büyükbaba ailenin kararlarını vermede önceliklidir ve diğer aile bireylerinin verilen kararları itaati söz konusudur. Bu şekilde büyük şehirlere merkezlere yerleşen birçok mübadil aile, büyüklerin istekleri doğrultusunda şehir hayatı yerine daha küçük şehirlere yada köy kasaba gibi hem mesleklerini icra edebilecekleri hem de daha rahat geçim sağlayacakları bölgeleri seçerek buralara göç etmişlerdir. Bu göçler sonucunda ise eğitim sürecini henüz tamamlamamış küçük aile fertlerinin merkezi eğitim sistemlerinden yararlanamamasına neden olabiliyordu. Fakat günümüzde teknolojinin ve ulaşım araçlarının ileri sevide olması tarım işçiliğinin azalması ve genç nüfusun tarım ve hayvancılığa olan ilgisinin azalması sonucunda bu ilk yerleşim yerleri ağırlıklı

¹²⁰ Nedim İPEK, *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-12, Samsun 2010, s 190 (GEBİB)

köy ve kasabalar olan mübadillerin şunda ülkenin birçok yerinde merkezi bölgelerinde ve devlet kademelerinin önemli yerlerinde görev aldıklarını görmekteyiz. Aile yapısının değişmesinde önemli etkenlerden biriside yerel halk ve diğer topluluklarla yapılan kız alış verişleri ile aile bağlarının yaygınlaşması, genişlemesi ve buna bağlı olarak kültürel yaşamın ve aile hayatında değişimlere yol açmıştır.

2.6 Dini Yaşam

Her toplum öyle ya da böyle bir dine mensuptur. Din insanlarda ortak duygu ve inançların gelişmesinde önemli bir toplumsal kurumdur. İnanç ise, bireyin dünyasının bir yönüne ait algı ve bilgilerin devamlı bir organizasyonudur. İnançlar arasındaki benzerlikler ne kadar çok ise o toplumun kültür inançları da o derece kuvvetli olur. Din, toplumsal yaşamı çok yakından ve temel noktalarda etkileyen bir olgudur. Benzer biçimde din insan yaşantısını doğumdan ölüme kadar geçen sürede de çok yakından etkiler.¹²¹ Samsun'da yerel halkın dini Müslümanlıktı, Balkanlar'dan ve Kafkasya'dan gelen göçmen halk da Müslümandı, Osmanlı topraklarında yaşamış ama Osmanlının çöküşüyle farklı din devletlerinin sınırları içinde kalmıştı. İnanç farklılıkları o bölgede yaşayan vatandaşların işkenceye maruz kalmasına sebep olmuştur. Baskılara ve yapılan zulümlere dayanamayan halk göç etmek zorunda kalarak tekrar eski topraklarına dönmüşlerdir.

Mübadiller aile yapısı olarak geleneklerine ve dini vecibelerini uygulamada hassastır. Avrupalı olma özelliğinin getirdiği bir durum olarak özellikle düğün, asker uğurlama ve şenlikler gibi özel günlerde alkol tüketiminin olması, fakat bunun yanında namaz, oruç, zekat ve hac gibi dinin temel prensiplerine bağlı olduklarını, erkek çoğunluğun ise özellikle Cuma namazlarına iştirak ettikleri görülmektedir. Mübadiller *Hanefi Mezhebi** ne mensup ve *Sünni**lerdir.

¹²¹ Tuğba ÖZGÜR, "Kültürel Farklılıklar ve Yöntemi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş, Ağustos, 2007, s.9 (GEBİB)

* **Hanefi mezhebi**, İslam dininin sünni fıkıh mezheplerinden biri. Hanefilerin itikatta (inançta) mezhepleri ise Maturidilik'dir. İsmi kurucusu Ebû Hanife'den (Numan bin Sabit) (699-767) alır. Türkiye, Balkanlar, Türkistan, Afganistan, Mısır, Suriye, Ürdün, Hindistan ve Pakistan'da yaygındır. Hanefi mezhebi dört Sünni mezhebin nüfus açısından en genişidir. Takipçileri tüm İslam aleminin

Mübadiller geldikleri topraklarda dini açıdan farklılık yaşamamışlardır. Toplum olarak mübadele öncesinde farklı dine mensup vatandaşlarla bir arada yaşamış fakat dini yaşamında bir şey kaybetmemiştir. Aile bireylerinin ve akrabalık bağlarının yakın olması ve büyüklerin baskın rol oynaması, gelişen ve değişen kültürel değerlerin diğer dine mensup toplumlarla entegrasyonunu engellemiş ve dini yaşamlarını değerlerine uygun bir biçimde yaşamışlardır.

Belli bir tarihe kadar Osmanlı hakimiyeti altında olan topraklarda Müslümanlık camiler, medreseler, ezan vb. önemli değerleri bizzat içerisinde bulunarak yaşayan mübadil toplumları, Osmanlı devletinin hakim olduğu bu toprakları kaybetmesiyle birlikte dini yaşamda kısıtlamalar yaşanmıştır. Toprakları hakimiyeti altına alan yeni yönetimler kendi dinlerini ön plana çıkarmış ve Müslüman vatandaşların dinlerini yaşamalarına izin vermemiştir.

2.7 Yeni Toplumsal Yapıya Uyum Süreçleri ve Etkileri

Toplumlarda kişilerin buldukları yere bağlayan bazı temel etkenler bulunmaktadır. Bunların en önemlileri sosyolojik, ekonomik, siyasi vb. gelmektedir. İnsan yaşadığı, doğup büyüdüğü çevreden kazanımları, kültürel birikimi, bulunduğu bölgedeki toprak ve taşınmaz mallar üzerindeki mülkiyet, seçme seçilme gibi birçok etken bu başlıklar altında toplanabilir.

Zorunlu göçler sebebiyle yaşadıkları toprakları terk edip farklı bölgelerde hayatlarını devam ettirmesi gereken mübadiller uzun yıllar yeni yerleşim bölgelerine uyum sürecinde büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu zorluklar genel anlamda toplumların hayat şartlarını, tarzları, çevre ile olan ilişkilerini yeniden dizayn etmelerini gerektirmiş ve bu şekilde toplumun değerlerinde bazı etkilere neden olmuştur.

yaklaşık %56'sını oluşturmaktadır. *Mezheb* ismini kurucusunun künyesi olan Ebû Hanife'den alır. *Hanife* sözcüğü hanif kökünden gelir. Hanif sözcüğü İslam öncesinde Allah'ın birliğine inanan ve İbrahim'in dininden olanları tanımlamakta kullanılırdı.

* **Sünnilik** ya da Ehl-i Sünnet, İslam dininin günümüzde Dünya üzerindeki iki büyük kolundan biri (Diğeri bknz. Şiilik) ve en fazla mensubu olanıdır. Müslümanların % 83'ünün mensup olduğu mezheptir. Zaman zaman Sünni İslam veya Sünni Mezhebi de denir. Sünniliğin kendi içerisinde itikâdî açıdan üç, fikhî açıdan dört mezhep bulunmaktadır.

Mübadiller Samsun'a deniz yoluyla gelmişler, fakat Samsun'da birçok sorunla karşılaşmışlardı. Karadeniz yöresindeki birçok yerleşim yeri adeta yerle bir olmuş, insanlar yoksulluk sınırının altında yaşar duruma düşmüşlerdi. Samsun ve çevresindeki Rumlardan kalan birçok mahalle ve köy ya oturulamaz durumdaydı ya da tamiri için büyük harcamalara gereksinim vardı. Gerek bu nedenle gerekse giden Rumların bir kısmının kendi evlerini tahrip ettikten sonra göçe katılmaları sonucu gelen göçmenler büyük sıkıntı yaşadılar. Örneğin bataklık alanlara komşu sahalara yerleştirilenler arasında sıtma vb. salgın hastalıklar sonucu yüzlerce kişi öldü.¹²²

Anadolu'ya gelen Türk mübadiller Yunanistan'da pek çok kültürel birikim, ekonomik değer bırakarak Türkiye'ye belli kayıplara uğrayarak gelmişlerdi. En başta toplumsal, kültürel ve doğal çevrelerini yitirmişlerdi. Yunanistan'daki toplumsal statüleri iş ve alışveriş ilişkileri ortadan kalkmış, yeni katıldıkları çevrede bunları yeni baştan kazanmak, kurmak ve onarmak gerekmişti. En önemlisi de Türkiye'ye gelirken büyük darbe yemiş olmalarıydı. Parasal yönden varlıklı olan bir mübadil, Türkiye'de yoksul duruma düşebilmişti.

Özellikle mübadillerin büyük çapta yerli halkın kullanmakta olduğu toprakların dağıtılması, kıskançlığa ve geçimsizliklere kaynak olmuştu. Mübadillere ayrılan otlak ve sulara sahip çıkma, onların diktikleri ağaçları kesme ya da hayvanlara yedirme, tapulu topraklarını zorla sürme gibi kamu esenliğini bozucu davranışlarda sık sık görülmüştü. Samsun'da mübadillerin gidecekleri hamamlar ve kahvehaneler bile ayrıydı.¹²³

Selanik'ten gemiye bindirilip Samsun'a gönderilmiş İbrahim İŞLER şunları anlatmıştır;

Samsun'un içi insan kaynıyor. Bir yandan gemiler dolusu gelen mübadil halk, diğer yandan Samsun'un yarı nüfusunu oluşturan Rumların evlerini kapışan Lazlar ve yerliler. Tenteli yaylı arabalarla sürüklenip gitmişiz Sivas'a. Bizi bir medreseye yerleştirdiler. Birden bire soğuklar başladı. İş yok. Babam iş arıyor. Soğuk bir günde

¹²² Cevdet YILMAZ (editör), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2*, Samsun, 2007, s 305 (GEBİB)

¹²³ <http://www.bakisarisakal.com/Samsun'da%20M%C3%BCbadele.pdf> Erişim tarihi: 02.06.2015 (GEBİB)

annem doğum yaptı. Hala medresede kalıyoruz. Büyüklerimiz uzun uzun konuşup tekrar Samsun'a kaçmaya karar verdiler. Jandarmalar bizi Tokat'ta yakaladı. Hemen oraya iskan edildik. Babam amcamla yayan yapıldak Samsun'a kaçıyor. Karadeniz ahalisi bize "bitli macir" derdi. Adımız nereye gitsek "bitli" idi. O günlerin acıları, kırılan onurumuzun sızıları taptazedir.¹²⁴

2.7.1 Ekonomik Etkileri

Göçler oluş sebeplerine farklı etkiler göstermektedir. Bazı ülkeler nüfus olarak az fakat ekonomik kaynaklar olarak zengin ise bu göçler ülkenin yararına ve göçmenlerinde uyum sürecinin hızlanmasına neden olmaktadır. Göçmenlerin en kısa sürede istihdam edilerek üretici konumuna getirilmesi, bilgi ve becerilerine göre yönlendirilmesi gerekmektedir. Geldikleri bölgeler ile yeni yerleşim alanları arasında farklar olan toplumlar yeni yerleşim bölgelerindeki şartlara uyum zorluğu çekecek bu ise o toplulukların iç göç olarak farklı yerlere taşınmasına sebebiyet verecektir. Bu şekilde istihdam süresi ve ekonomik anlamda üretim yerine tüketim toplumu olma anlamına gelmektedir.

Hükümetler tarafında yapılan değerlendirmeler ne kadar doğru ve göçmen topluluklara devlet katkısı ne kadar çok olursa, uyum süreci o kadar kolay ve hızlı olacaktır. Ayrıca becerilerin ve kabiliyetleri doğru yerlerde doğru şekilde tespiti ise özellikle mübadil toplumlarında kişisel becerilerin aktarılmasına ve buna bağlı olarak üretimde artmasına, işsizliğin azalmasını ve hayat standartlarının artmasını sağlayacaktır.

Samsun'da mübadillerin yerleşimiyle tarımsal anlamda bir artış görünmüştür. Bunun yanında büyük ve küçükbaş hayvan sayıları ve yetiştiriciliğe talep artmıştır. Mübadiller tarım ve hayvancılığın yanı sıra aynı ve maddi açıdan aile ekonomisine katkı açısından dokumacılıkta yapmışlardır. Bir mübadilin dilinden şu şekilde duymaktayız: " Yetiştirdiğimiz hayvanların yünlerinden ip yapardık. Peştamal gömlek

¹²⁴ <http://www.radikal.com.tr/2000/10/23/insan/her.shtml> Erişim tarihi: 18.22.2014

dokurduk. Gergef de yapardık. Vezirköprü'den iplik alırdık. İpliği bir gece mal pisliğine sokardık. Sonradan yıkardık. İplik kar gibi bembeyaz olurdu. 3 gün uğraşırdık.”¹²⁵

Samsun ‘un en önemli tarım ürünlerinden biri tütündür. Bu bölgeye yerleştirilen mübadillerin özellikle tütün alanında önemli derece tecrübeleri bulunmaktaydı. Bu nedenle kaliteli olan Samsun tütünü daha da kaliteli hale gelmiş ve dünyaca ünlü bir marka olmuştur. En iyi cinsleri yüksek fiyat karşılığında Amerikan firmaları tarafından satın alınmaktaydı. Özellikle mübadillerin yerleştirildikleri Çırakman, Devgeriş, Kelkaya, Ökse, Dereler, Tepecik ve Derecik köylerinde en kaliteli tütünler yetiştirilmekteydi. Mübadiller bilgi ve becerileriyle Samsun tütünlerinin kalite derecelerini arttırmış tütün ithalatı ve ihracatında ciddi artışlar görmüş ve böylelikle ekonomik anlamda bölgeye yarar sağlamışlardır.

2.7.2 Sosyolojik Etkileri

Sosyolojik anlamda bir milletin iç göçler, zorunlu göçler gibi farklı nedenlerle yer değiştirmesi yaşadıkları bölgelerdeki kültürel kazanımlarının yeni yerleşecekleri bölgelerde devam ettirmeleri ve aynı şartları oluşturmaları çok zordur. Yeni yerleşim alanlarındaki daha önceden yerleşmiş ve oranın yaşamıyla kültürlenmiş olan toplumlarla bir arada bulunmak aynı değerleri paylaşmak uzunca bir süre almaktadır. Toplumların birbirlerini tanıma ve alışma süreçleri birçok olgudan sonra gerçekleşmektedir. Özellikle kültürel değerlerin dizayn edilmesinde toplumların paylaşımları önem kazanmaktadır. Ortak kullanım alanlarının oluşturulması sosyolojik olarak farklılıkların ortadan kaldırılması sürecini hızlandırarak yeni ve ortak paydalarda birleşmenin önünü açmaktadır.

Gelenekleri, dili, yemek kültürü ve davranışları ile birbirinden farklı olan mübadiller ve yerli halkın bir arada yaşayabilmek için birbirlerinin davranış ve tutumlarını, adetlerini benimsemeleri veya hiç olmazsa karşı tarafın ayrı geleneklere sahip olabileceğini kabul etmeleri gerekir. Kuşkusuz göç hem göçmeni hem de göçü kabul eden toplumu etkiler ve bu da başlı başına toplumsal değişimi zorunlu kılar.

¹²⁵ Nedim İPEK, *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-12, Samsun 2010, ss 212-213

Parsons'a göre, *bir farklılaşma süreci üç aşamayı içerir, bir adaptasyon(uyum) ve yeniden bütünleşme süreci, son olarak karmaşık olan toplumu bir arada tutmayı sağlayan daha genel bir değerler sisteminin kurulması. Farklılaşma dürtüsünün kaynağı da bir toplumun fiziksel ve toplumsal çevresine uyum gösterme ihtiyacıdır.*¹²⁶

Sosyolojik alanların dizaynı özellikle mübadillerde kahvehane, cami, alışveriş alanları, dernekler, sosyal yardım kuruluşları, kültürel faaliyet, şenlik gibi başlıca toplumları bir çatı altında aynı değerleri paylaşmaya zemin olabilecek bu yerlerin oluşturulması ile mümkündür. Fakat mübadillerin yeni yerleşim alanlarındaki yerel ve daha önce yerleşmiş olan toplumlarla bu değerleri paylaşması oldukça güç olmuştur. İlk dönemlerde mübadil kahvehaneleri ve birçok sosyal alan mübadiller için farklıydı. Bu nedenle mübadil toplumları bir ötekileştirmeye maruz kalmaktaydı. Bunun en büyük nedenlerinden birisi belki Türkiye hükümetinin mübadillere hane başına belirli ölçüde yer tahsis etmesi ve yerel halkın bu yerleri ellerinden alınarak farklı yerden gelenlere hak tanınması düşüncesi olmuştur. Bunun yanında yanlış bir bilgi olarak mübadele ile gelen toplumu dili, dini, kökeni aynı olmasına rağmen farklı bir milletmiş gibi algılanması da yerel halkın bu toplumu ötekileşmeye itmesini sağlamıştır.

Selanik göçmeni Ali Bölükbaşı mübadillerin nasıl nitelendirildiğini şu sözlerle anlatıyor: *“Muhacirler derlerdi, istemezlerdi. Onlar bizi gavur görüyorlardı.”* Buradan da anlaşıldığı üzere mübadiller uzun yıllar geldikleri bölgelerde sosyolojik olarak farklılaşmaya maruz bırakılmış fakat zamanla aynı millet ve aynı değerleri taşıdığı anlaşılmış ve bu gün eski günlerden hiçbir eser kalmamıştır.

2.7.3 Siyasal Etkileri

Birçok azınlık toplumun temsilcileri siyasi anlamda devletin idari kademelerinde bulunduğu toplumu temsil adına bulunmasına rağmen mübadillerde böyle bir temsiliyet şekli görülmemiştir. Tüm Türkiye'yi ele alacak olursak ciddi anlamda bir mübadil nüfus karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle mübadiller kendi temsilcilerini kendileri seçerek oy çokluğu ile hükümetin belli bir kanadını oluşturabilir.

¹²⁶ Erdal AKSOY, “Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşiret Örneği)”, (Basılmış doktor tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001, s 34

Samsun mübadilleri ile yaptığımız birçok etkinlik ve çalışmada mübadiller siyaseti bir toplanma bir çatı altında olma adına yapmamakta ayrıca siyasi görüş ayrılıklarına da girmemekteler. Röportaj yaptığımız birçok mübadil kaynak kişi aynı eğlence ortamında aynı masada kültürlerini paylaşabilmektedir. Sol ve sağ partilerin ilçe ve il teşkilatlarındaki birçok mübadil aynı masa etrafında toplanarak hep birlikte geleneksel etli pilav yemiş kol kola mübadil oyunlarını sergilemiştir. Açık olarak görüyoruz ki mübadil toplumlarında siyaset bir birliktelik alanı değil, kitlelere ulaşmada, kişisel statü kazanmada ve meslek adına temsil edilen bir gereçtir.

2.7.4 Demografik Etkileri

Mübadele ve göç gibi yer değiştirme hareketlerinde terk edilen ve yerleşilen topraklarda göçlerin büyüklüğüne göre ciddi değişiklikler olmuştur. Özellikle mübadele iki ülke arasında büyük bir nüfus alışverişidir. Ülkelerdeki demografik değişimlerin en önemli sebeplerinden biride büyük göçlerdir. Bunun yanında salgın hastalıklar, kıtlık, savaş gibi etkenler ülkelerin demografik değişimine neden olmuştur. Mübadeleyle birlikte özellikle yoğun bir şekilde Türkiye topraklarında yaşayan gayrimüslim nüfus anlaşma ile birlikte yer değiştirmiş buda ülkede ciddi nüfus azalmasına sebebiyet vermiştir. Giden nüfusun gelen nüfustan oldukça yüksek olması, salgın hastalıkların, savaş kayıpları ve özellikle doğurgan durumdaki erkek nüfusun asker olmasının önemli etkileri olmuştur.

Nüfus dengesindeki bu değişiklikler şehirlerde iş güçlerinin azalmasına sebep olmuş birçok iş yeri kapatılmak zorunda kalmıştır. Bunun nedeni ise giden Rum nüfusun çok sayıda zanaatkar ve ticaret erbabı olmasıdır. Bunun yanında gelen mübadillerin büyük çoğunluğu köylü nüfus olduğundan kırsal alanlara yerleşmişlerdir.¹²⁷

¹²⁷ Nedim İPEK, *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-12, Samsun 2010, s 208 (GEBİB)

2.7.5 Kültürel Etkileri

Mübadiller için iskan edildikleri bölgeler farklı kültürlerin yaşatılması, kaynaşması, grup içi ve çevresel ilişkilerin ilerlemesi ve dayanışmanın devamlılığı açısından en belirleyici etken olmuştur. Terk edilen Rum köyleri ve boş arazilere yerleştirilen mübadiller kültürlerini bir arada dayanışma içerisinde yaşama fırsatı bulmuşlardır. Fakat mübadil iskan bölgelerine daha önceden yerleşmiş olan Manav, Çerkez, Bulgar, Yugoslav göçmenleri ve yerel halk ile zaman içerisinde iletişime geçmeleri gerekmiş ve bu nedenle kültürel kazanımlar gelenek, görenek vb. birçok değer kültürel değişime, kaynaşmaya neden olmuştur. Bunun yanında akrabalık bağlarının oluşmasıyla birlikte ise topluluklar arasındaki kültürel kazanımlar entegre olarak ortaya bugün Samsun bölgesinde herkes tarafından bilinen birçok mübadil kültürüne ait değer, tüm topluluklar tarafından yaşanmaktadır.

Kültürel değerlerin yaşanması diğer kültüre tanıtılması ve bir çatı altında toplanması kültürel kazanımların yok olmaması adına önem arz etmektedir. Bu nedendir ki birçok topluluk gibi mübadillerde ilk geldiklerin günden bugüne dek belirli ötekileştirmeye maruz kalmalarının da sebebi olarak mübadil kültürünün yaşatılması, yeni nesle aktarılması adına belirli dernek, vakıf, müze, kahvehaneler, günümüzde internet vb. birçok çatı oluşturmuş ve bu çatı altında kültürel değerlerini yaşamıştır. *Samsun Mübadele Derneği, Samsun Balkan Türkleri Kültür-Haberleşme ve Dayanışma Derneği, Alaçam Mübadele Müzesi*, bunlardan bazılarıdır. Bunun yanında her yıl geleneksel olarak düzenlenen, 29 Ekim Cumhuriyet kutlamaları, etli kazan pilavı şenlikleri, geleneksel mübadil köyleri arasında yapılan halk oyunları yarışmaları da kültürel kazanımları paylaşma adına bir platform oluşturmaktadır. Bunların yanında yemek kültürünün de zengin olması yerel halk tarafından kabul görmüş benimsenmiş ve tüm bölgede sofralarda yerini almıştır. Mübadillerin geleneksel kültürlerini açık bir şekilde yaşaması ve yaşatması Samsun yöresi genel kültürel değerlerinin zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

2.8 Halk Kültürü Ürünleri

Halk bilgisi ürünlerinin çoğu sözlü olarak üretilmiştir. Bunun nedenlerinden biri yazı alınan ürünlerin ve yazının daha sonra bulunmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Halk bilgisi, bireylerin ve toplumun kendine ait üretmeleridir. Metin Ekici' ye göre ise Halk Bilgisi ürünleri, ferdi ve anonim türler olarak ikiye ayırmıştır. Genel anlamda baktığımızda halk bilgisi ürünlerinin özellikle sözlü ve yazılı ürünler olarak iki ana başlıkta incelendiği görülmektedir. Yazılı kaynakların sözlü kaynaklardan sonra gelen ve devam niteliği taşıdığı da bilinmektedir. Sözlü kaynaklar dendiğinde aklımıza destanlar, hikayeler, türküler, maniler gibi gelenekte var olan yaşayan ürünler gelmektedir.

*Halk bilgisi ürünleri belli bir geleneksel bağlam içinde oluşturulurlar ve içinde buldukları yaşatıldıkları geleneğe bağlı olarak varlıklarını sürdürürler. Geleneği ortaya çıkaran sebepler var oldukça, yani üretici, aktarıcı, dinleyicinin varlığı, üretme ve nakletme ortamlarının oluşturulduğu, var olduğu sürece, bu ürünler yaşatılacak, üretimi sağlanacak ve geleneğe bağlı halk tarafından tekrarlanarak aktarılacaktır. Her halk bilgisi ürünü içinde yaşadığı toplumun yerel ve ulusal belirli özelliklerini oluşturur ve yansıtır.*¹²⁸

2.8.1 SÖZLÜ ÜRÜNLER

2.8.1.1 Halk Hikayeleri, Efsaneler

EMİNEM

Bütün köy ayaklanır. Kimisi Emine'yi arar kimisi suçlu. Ayak izlerinden suçlular bulurlar. Ama bu üç suçlu kaçır, köyü terk ederler. Emine kafayı yer kendini kayalıklardan atar ve ölür. Köylü Emine'yi bulur alır sonra köye getirir. Emine'yi yıkarlar tabuta koyarlar. Hasan mor şalvarı alır, Emine'nin tabutunun başına gelir. Kalk Emine'm mor şalvarın geldi giy Eminem, boylarına bakayım, köyümüze gidelim düğün dernek kuralım, bak ben senin için ölmedim kalk şalvarını giy Eminem, der ve

¹²⁸ Metin EKİCİ, *Halk Bilgisi(Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2010, s 12

oradakiler hocaya sorarlar “ Hasan’ın dediklerini yapalım mı?” Hoca, “yapın bende olsam aynısını isterdim, gencin dileğini yerine getirin” der. Alırlar şalvarı Emine’ye giydirirler. Hasan’a gel gör Emine’yi seni bekliyor, derler. Hasan koşar gelir Eminem boyunu göreyim Eminem sonrada ben öleyim Eminem, der ağlayarak. Hasan’ı zor zapt ederler. Emine’yi gömecekler. Hasan vermez bırakın o benim o benim Eminem ona dokunmayın diye haykırır. Bunun üzerine Hasan şaşkın şaşkın kimseyi gözü görmez bir şekilde kendini dağlara vurur orada yaşamaya başlar Emine diyerek.¹²⁹

KARAKEDİ EFSANESİ

Karakedi, kendi adına çalışan kızanlara ve Rum ajan kızlara yalan söyler. Drama köprüsü üzerinde bekleyen zaptiyeleri atlatmak için bir oyun planlar, köprüden Rumların bölgesine geçmek için kızları gönderir çünkü kızlar geçiş sırasında bir yanlış yapabileceklerinden korkar. Karakedi köprüyü gece geçmeyi planlamaktadır. Herkes dağılmıştır. Karakedi karşı köyde bir sünnet düğünü görür ve oraya gider ikram edilen zerde pilavını yer. Gece yarısı olduğunda zaptiyeleri atlatır köprünün üstü yerine altından geçerek Balto’nun mağazalarını yakar yıkar. Balto gaddar paracı Türk işçilere zulm eden zengin bir tütüncüdür. Karakedi burada vurulur, yakalanır. Ben Karakedi değilim açar göğsünü ben beyazım der. Orada bayılır ve hastaneye kaldırılır ama ölmez. Karakedi kalbinden vuruldu diye öldü zannederler ama kurşun kalbinin yanından geçmiştir. Ameliyat ederler. Rum hocası bakar bu adamda iki yürek var. “ Tanrım bu nasıl iş?” der şaşırır. İyileşmeye dönsün o zaman sorarız kimmiş neymiş derler. Ama üçüncü gece Karakedi kaçır. Bunu duyan Rum kızlarını telaş alır. Birinin abisi orada sorarlar;

-Kaçan katil nice birisi?

-Bir yetmiş boyunda yeşil gözlü, esmer ama adını söylemedi çok hasta olduğundan doktorlar uyanınca sorarız demişler. Adamın iki yüreği varmış öyle dediler. Ama kaçtı ve kimse bilmiyor kim olduğunu,

¹²⁹ Refika DURAL, *Karakedi Efsanesi*, Divan Yayıncılık, Şubat 2011, s 223

Rum kızı anlar ve tek memeli kadına gider. Tek memeli kadın Gülizar adında bir Türk kadındır. Hemen anlatırlar. Dramalı Kel Emin'e haber yollanır, öbürlerine de söyler birlikte toplanırlar. Karakedi kaçalı on gün olmuş karısı Emine hatun bakmış tedavi edip iyileştirmiştir. Tek memeli Gülizar, üç Rum kızı ve Dramalı Kel Emin birlikte bir türkü yakarak kahraman olarak andıkları Karakedi'ye armağan ederler;

*Drama köprüsü bre Hasan
Dardır geçilmez,
Hasan dardır geçilmez,
Soğuktur suları bre Karakedi(Hasan)
Bir tas içilmez, Hasan bir tas içilmez,
Anadan geçilir bre Hasan
Yardan geçilmez, Hasan yardan geçilmez,
At martini de bre Hasan
Dağlar inlesin, aman dağlar inlesin,
Drama mapsunda da bre Hasan,
Karakedi söylesin de bre Hasan fetfalar dinlesin,
Drama köprüsünü Hasan, bre Hasan gecemi geçtin,
Ecel şerbetini bre Karakedi, ölmeden içtin,
Aman Hasan ölmeden içtin,
Balto'nun mağazaları bre Hasan, doksan direkli,
Hasan doksan direkli,
Doksan kişinin içinde Hasan, sen yine yürekli,
Aman Hasan sen yine yürekli,
Mezar taşlarını bre Hasan, koyun mu sandın,
Hasan koyun mu sandın,
Adam öldürmeyi bre Karakedi, oyun mu sandın,
Aman bre hasan oyun mu sandın,¹³⁰*

¹³⁰ Refika DURAL, a.g.e, ss 220-221

2.8.1.2 Türküler

Bir Türk kahraman olan Karakedi'ye Rum kızı tarafından yazılmış bir aşk türküsüdür. Türkü yunanca yazılmış daha sonra karısı Emine Hatun tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Sevdiğim bir Türk yeşil gözlü,
İnan dağları tepeleri gezen bir civan,
Onu çok severim inan yollarına canımı veririm,
Ölürüm her an ben burada aşkın orada,

Burma bıyıklım sen bir Türk ben bir Yunan,
Ama seni çok severim inan,
Kalbime sordum tamam dedi,
Tertemiz bir aşk olur dedi,¹³¹

Aşk Türküsü

Çocuktum gördüm seni, kalbime koydum seni,
Yerde misin gökte misin gözüm arıyor seni,
Gel gel sevgilim nerdesin,
Kalbim seni sorar gözün seni arar,
Aya baktım sensiz yıldıza baktım sensiz,
Ama hiç göremiyorum sen kimsin,

Gitme yarım Kavala'ya hasta olursun,
Bizim gibi güzellere yazın hasret kalırsın,
Arkana bakınca pişman olursun,
Kavala'nın yolları buraya uzak,

¹³¹ Refika DURAL, *a.g.e*, s 218

İkimize orada yarım kurarlar tuzak,
Elime aldığım bardaktır bardak,
Gel çıkalım dağlara kuralım çardak,
Gel çıkalım dağlara kuralım çardak,¹³²

Karakedi'nin Türküsü

Kıl kılıç köprüsünün Mari,
Kızlar uymadı planı, kızlar uymadı planı,
Kim yedirdi sana bre Karakedi,
Zerdeli pilavı aman Hasan zerdeli pilavı,¹³³

Köy Türküleri

Hasan'ımı vurdular boş çuvala koydular,
Derinlere attılar geri dön Hasanım geri dön,
Hasanım çıktım dağlara bulamadım,
Hasanım seni ben, neredesin Hasanım geri gel,
Geli geli geli geliver, geliver hasanım geliver,

Eminem çıkma dağlara sana tuzak kurarlar
Ölmedim geldim Eminem geri gel Eminem geri gel,
Eminem'in fistanı dar geliyor göğsüne açılır düğmelerin,
Geri gel Eminem geri gel geli geli geli geliver,

Eminem saçları kıvrır kıvrır uçları,
Eminem rahat vermedi bizim köyün puştları,
Geri gel Eminem geri gel geli geli geli geliver,

¹³² Refika DURAL, *a.g.e*, s 218-219

¹³³ Refika DURAL, *a.g.e*, s 219

Eminem'in ayağında Arnavut çarıkları,
Belinde bıçakları,
Geri gel Eminem geri gel, geli geli geli geliver,

Eminem'in mor şalvarı,
Kıbrıs'tan geldi endezi dikildi geldi,
Eminem geliver, giyiver Eminem,
Geli geli geliver şalvarını giyiver,

Kalk boyuna bakayım sarı lira takayım,
Giyiver Eminem şalvarını giyiver,
Mor şalvarı giyiver, giyi giyi giyi giyiver,

Eminem aydan güzel gözünü kime süzer,
Kimseye süzme Eminem,
Geri gel Eminem geri gel, geli geli geli geliver.¹³⁴

Salman Hörü Türküsü

Sarıkaya başında salman hörük kartal izcesi,
Ahmet amcasının salman hörük kıymetlice kız cazı,
Yürüsene mari habbettete basayım izine,
Oniki katır yollasana nuri, hörünün çeyizine,

Derin hurinin evleri saptan samandan
Derin huriyi sorarsanız evvel zamandan
Vari habbetete yokmudur bunların dini imanı
Nikahınıda kıydı salman hörünün yeniköyün imamı-2

¹³⁴ Refika DURAL, *a.g.e*, s 222

Hacer ibrahimin inekleri danasına var barı
Ocalının evinden salman hürü Ahmet amcasını çağırır
Derin uritinin evin önünde ağaç üzüm bağları, -2
Ocaklının evinden aldılar hürüyü domaçlının ağları,¹³⁵

Haticeme Varayım

Haticeme varayım diz çöküp yalvarayım,--2
Esmer güzel Hatice nerde kaldın dün gece—2
Çıkı dıkı çaydan geçtinmi, Atlara arpa biçtinmi,--2
Esmer güzel Hatice nerden kaldın dün gece,--2

Hüseyin Aga

Pazarı pazarladım Hüseyin aga,
Annemi azarladım ,
Ben sana kaçacam Hüseyin aga,
Bohçamı hazırladım, aman aman,
Bohçamı hazırladım,

Mezarlık taşlarını Hüseyin aga,
Koyun mu sandın,
Adam öldürmeyi Hüseyin aga,
Oyun mu sandın, aman aman,
Oyun mu sandın,

¹³⁵ 01.01.1948 doğumlu Mustafa Yazgan, düvecik köyü mübadili. Domaçlı köyünden gelip Yunanistan'a yerleşmiştir. Halamdan naklen aldım tütün dizerken küçükken halam söylerdi orada öğrendim. Domaçlı köyü yeni köye sınırdır. Yeni köydekiler bir kanal açarken köye domaçlı kadınları da çalışırken yeni köylü kanal çalışanlarından biri göz koyar ve kaçırmak isterler ve bunun sonucunda, sürükleyerek kaçırlar bir ağanın evine gelirler bu ağanın ismi ocaklıdır ocaklının evine gelirler.Niyetleri bu kızı bir deliye vermek. Daha sonra Kahyaoğlu Hüseyin ocaklının evinde nikahı kıyar daha sonra domaçlı köylüleri bu olayı öğrenir ve bir araçla köye baskın yaparlar. Kızı alıp gelirler. Daha sonra düvecikli uzun imama kızı verirler evlendirirler. Uzun imamın 1. Ailesi Türkiye'ye gelmeden önce ölür ve daha sonra uzun imam Türkiye'ye gelmiştir ona itafen yazılmış bir türküdür.

Kaynanamın Al Kilimi

Kaynanamın al kilimi kaynanam sen tut dilini,
Madem tutmican dilini, niyede aldın gelini,
Seni gidi cadı kaynana ben oğlunlan yan yana,

Davulları dövdürürüm, harimleri böldürürüm,
Çok çok bağrınma gelin hanım, Oğlunu evlendiririm,
Seni gidi cadı kaynana ben oğlunlan yan yana,

Kaynanayı ne yapmalı, merdivenden atmalı,
Tıkırda mıkır inerken, arkasından bakmalı,
Seni gidi cadı kaynana ben oğlunlan yan yana,

Köyün gelinlik yetişkin ve daha küçük kızları, Rumeli'de de yapıldığı gibi harman yerinde toplanırlar. Çünkü harman yeri bomboş ve düzdür. Küçük - büyük kız çocukları harman yerini çevrelerler. 13 - 18 yaşlarındaki kızlar harman yerine çıkarlar ve dizilirler. Bir tarafta iki kız, öbür tarafta 8 - 14 arasında kız sıralanır. Karşılıklı yanaşır ve teksıra geri geri saf oldukları yere kadar varırlar. Tekrar ileri yürüyüşe geçerler. Kol koladırlar ve türkü söyleyerek adım atmaktadırlar. İkinci yanaşmada türküsü bitmiş olur. İki kız, çok olan taraftan adını söyledikleri kızını kendi saflarına alırlar. Bu kalabalık kız safı, iki kişiye düşünceye kadar gidip gelmeler sürer. Ondan sonra, kalan iki kız, bu sefer öbür taraftan kızlar almaya başlar, türkü söyleyerek. Ancak, her iki tarafın sözleri aynıdır:

Türküsü

A - Alaylar, alaylar bizim alaylar!

B - Ne istersin, ne istersin sizin alaylar!

A - O karşıda, o karşıda bir güzel gördük, onu isteriz.

B - O güzelin, o güzelin adı nedir? Bildirin bize.

A - O güzelin, o güzelin adı Nevi'dir Nevin.

B - Altın arabasız, gümüş tekerleksiz gelin vermeyiz biz.

A - Altın arabayla gümüş tekerlekle gelir alırsız biz.¹³⁶

2.8.1.3 Şiirler

Karakedi'nin Şiiri

Ey bre viran dağlar

Dağlar dağlar bre viran dağlar

Türkiye'm bizim için ağlar

Karılar, Kızanlar, Koyunlar, Kuzular

Bizim yetiştirdiğimiz nevale

Türkiye için ağlar bre viran dağlar.¹³⁷

2.8.1.4 Maniler

Mübadillerde kadın oyunları düğünlerde ve eğlencelerde oynanmaktadır. Bayramlarda ve şenliklerde eskiden bu oyunlar oynanmazdı fakat günümüzde kadın ve erkekler aynı ortamda mübadil oyunlarını sergileyebilmektedir. Eski dönemlerde kızlar salıncaklar kurarak, yahut bir evde ya da harman yerinde toplanarak köy türküleri söylemekteydiler. Kızlar genellikle gençlere (delikanlılara) maniler atmaktadır. Mani atma geleneği çok eski olup mübadeleyi 7 ve 11 yaşlarında yaşamış birinci kuşak Samsun mübadillerinden Ayşe Hasırcı ve kardeşi Atiye Hasırcı ile yapılan röportajda da belirttiği üzere, arkadaşlarla bir araya geldiklerinde gölle bayramı, pide bayramı etkinlikleri yaptıklarını anlatmaktadır. Salıncak kurma ve mani atma geleneğini ise şu şekilde anlatmıştır. “ *Kızlar salıncakta sallanırken maniler atarlar, sevdikleri de silahla havaya ateş ederek karşılık verir, hoşuna gitmeyen mani olursa çekip gider, eğer hoşuna giderse yemiş atarak karşılık vermektedir.* ” Maniler şu şekilde söylenmektedir;

Erenler tuz katar

Ekşi ayrana

¹³⁶ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-2945/samsun-merkez-mubadil-koylerinde-oyunlar.html>

Erişim tarihi: 16.03.2015

¹³⁷ Refika DURAL, *a.g.e*, s 219

Hoş geldin bre Hasan
Bizim bayram,
Bazı maniler oyunlar oynanırken birlikte atılmaktadır;

Kanberim

Kanberim Kanberim
Bahçelerde gezersin
Gülleri başına dizersin
Dizme gülleri başına
Sen güllerden güzelsin

İsa Bey

Tekkeköy'den yollandım
Fındıklık'ta dayandım
Vurma beni İsmail
Gençliğime doymadım

Cim Dallı

Keçi taşa yayılır
Kemikleri sayılır
Çıkma gelin dışarı
Seni gören bayılır

Haydi de yavrum cimdallı
Kızlar giyer bindallı
Bindallının üstüne
Altın kemer olmalı

Alimem (Halimem)

Entarisi şal yaka
Alimem bayıldım baka baka
O yârimin cebinde
(Alimem) olsam naylon tabaka

2.8.2 Yöresel Yemek Kültürü

İnsanın var oluşundan buyana birçok farklılıklar olmuş, değişik devirlerde insanlar için değişik ihtiyaçlar gelişmiştir. İnsanlık yaşamı için gerekli olan en önemli etkenlerden biri ise hiç şüphesiz beslenmedir. İnsanoğlu bulunduğu çağa, imkanlara ve kendi yaşadığı coğrafya ya ait besin kaynaklarından beslenmek ve zaman içinde bunu belirli lezzetler geliştirerek bir kültür ögesi haline getirmiştir. Günümüzde farklı coğrafyalara ve farklı toplumlara ait değişik yemek türleri oluşmuş, bu oluşum ise toplumların kültürel değerlerini belirlemede önemli bir unsur halini almıştır. Buradan yola çıkarak mübadillerin uzun yıllar önceki yaşadıkları topraklarda edindikleri bu kültürü yeni yerleşim alanlarında devam ettirdikleri açıkça gözlenmiştir. Çünkü tat ve lezzetler alışkanlıktır. İnsanlar damak tatlarını alıştıkları lezzetleri bırakmak istemezler bu nedenler Samsun mübadillerinde özellikle özel günlerde, düğün, nişan, bayram, kutlamalar vb. etkinliklerde olmazsa olmaz lezzetlerden en önde geleni hiç şüphesiz etli kazan pilavıdır. Et mübadillerde vazgeçilmez bir besin kaynağıdır. Özellikle mübadele öncesi birçok ailenin hayvancılıkla uğraşması bunun başlıca nedenleri olarak görülmektedir. Her fırsatta tüm halka bu geleneksel tatlar sunulmaktadır.

Hayvancılığın yaygın olması özellikle küçükbaş hayvancılıktan elde edilen süt ve süt ürünleri bolca kullanılmaktadır. Bu sütlerle tereyağı ve tulum peyniri yapıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte çökelekli pideler, pırasa pidesi, ıspanaklı ve otlu pideler vazgeçilmez tatlardandır. Günümüzde uygulanmasa da mübadillerin özellikle bayanların bir araya geldikleri pide bayramları ve gölle* bayramları yapıldığı söylenmektedir. Gölle günümüzde de özellikle hıdırellez kutlamalarında ülkemizin

* Kurutulmuş buğday tanelerinin suda haşlanıp içine şeker katılmasıyla yapılan tatlı yemek.

hemen her bölgesinde karşılaştığımız bir mübadil yemeğidir. Mübadillerin diğer yemek kültürleri şu şekildedir;

Keşkek: Düğünden bir gün önce ıslatılan buğday, düğün günü sabahtan büyük kazanlar içinde kaynatılmaya başlanır. Kaynatılan buğdaylar ve etler büyük kazanlar içine alınıp tokmaklar yardımıyla kazanın içine vurarak malzemenin iyice erimesi sağlanır. Bu işleme keşkek dövmek denilir. Geleneksel olarak düğün aşçılarının hep birlikte imece usulü ile yapılır. Yorucu bir iş olan keşkek dövme işlemi sonucu etler ve buğday eriyerek özdeşleşir. Et, tahıllarla iç içe geçmiş, neredeyse tamamen yemeğin içinde erimiş durumdadır.

Kaçamak: Mısır unu, tereyağı, tuz, su ve üzeri için lor peyniri kullanılarak yapılan vazgeçilmez bir mübadil yemeğidir.

Mamalika: Mısır unu, patates, kavurma, peynir, tereyağı, kırmızı biber, tur ve su ile yapılan kaçamak tarzı bir yemektir. Tüm Karadeniz de özellikle Rize bölgesinde görülmektedir. Fakat mübadillerin yemek kültürleri içerisinde de yer alan bir lezzettir.

Bunların yanında tarhana çorbası, fasulye çorbası, ıspanak kapama, kuzu fırın, süt noru, mızır unu helvası, kuzu çevirme, baklava tatlısı da vazgeçilmez mübadil yemeklerinden bazılarıdır.

2.8.3 Yöresel Giyim Kuşam

Giyim kuşam, insanoğlunun kültürel yaşamı içerisinde, kökeninde koruma amaçlı olmasına rağmen, gelişim sürecinde birçok kültürel işlevi üzerinde barındıran bir olgudur. Ekolojik koşulların toplumsal ve kişisel değer yargılarının, törelerin kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli bir kültürel öge, aynı zamanda da kültürün bir taşıyıcısıdır.¹³⁸

Giyim insanın bedenini örten giysi, aksesuar, makyaj ve bunları kullanma biçimidir. Giyim, coğrafi koşullar, cinsiyet, yaşam tarzı ve kültür etkisi ile tarih boyu

¹³⁸ Erman ARTUN, Adana ve “Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği”, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_adana_giyim_kusam_resimli.pdf, s1

değişime uğramıştır. Kültür geleneksel giyim tarzına da yansımış, hiyerarşik yapı, ekonomik durum, toplumsal statü, meslekler ve uğraşı alanları giyim tarzını belirleyici olmuştur.¹³⁹ Samsun mübadillerinde bu olgu yeni yerleşim yerleriyle birlikte çeşitlilik kazanmıştır. Avrupa kültürü içerisinden gelen mübadillerin giyim-kuşamlarındaki farklılıklar oldukça dikkat çekmiştir. Özellikle erkek giyimiyle ilgili geleneksel Anadolu giyiminden eser kalmamıştır.

2.8.3.1 Erkek Giyim Kuşamı

Birinci kaynaklara ulaşılamamasından ve var olan parçaların korunamamasından dolayı erkek giyim kuşamıyla ilgili bir örnek araştırmada bulunamamıştır. İkinci kaynaklarla yapılan görüşmeler sonucu anlatılan giyim şu şekilde sıralanmıştır;

2.8.3.1.1 Başa Giyilenler

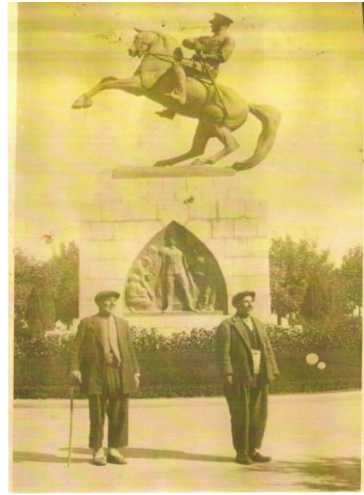
Kaynak kişilerle yapılan görüşme sonucu başa keçe fes takıldığı etrafına da yağlık sarıldığı öğrenilmiştir. (Bkz fotoğraf no: 1) Cumhuriyet sonrası şapka kanunu ile fes kullanımları giyim kuşamdan kaldırılmış ve bunun sonucunda ise var olan giyim kuşamda değişiklikler yaşanmıştır. Bunun sonucunda Samsun mübadilleri yerel halk ile birlikte o günün şartlarında kullanılan herkes tarafından sekiz köşe kasket diye bilinen baş giysisini kullanmışlardır. Yapılan araştırmalarda kişisel arşivlerdeki fotoğraflarda başa giyilenler şu şekilde tespit edilmiştir. (Bkz Fotoğraf no:2)

Fotoğraf No:1

Baş Çavuşoğullarından Salih BAŞ

Fotoğraf No: 2

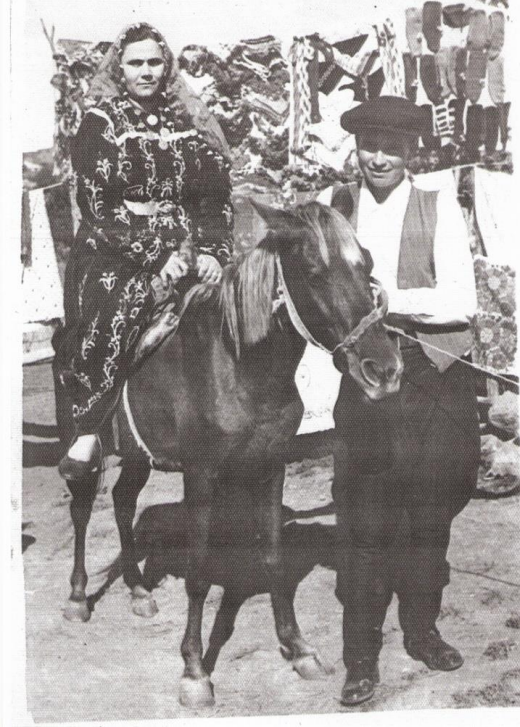
Cihat Yılmaz Kişisel Kütüphanesi

¹³⁹ Sabahattin TÜRKÖĞLU, *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam*, İstanbul, 2002, s 22

2.8.3.1.2 Üste Giyilenler

Mübadil erkek giyim kuşamında üste dövme aba kumaştan cepken-yelek, içine keten ya da pamuklu kumaştan dik yaka gömlek, bele beş bek kuşağı denilen yün kuşak sarılır, aşağı ise yine dövme aba kumaştan boru paça altı dar üstü geniş potur kullanılır. Cumhuriyet sonrası ise bunların yerini, külot pantolon, gömlek, yelek-cekete almıştır.(Bkz fotoğraf no:3) Erkeklerde genelde siyah, kahverengi, lacivert gibi koyu renklerin potur ve cepkente tercih edildiği görülmektedir. Gömleklerin çizgili ve ya yine gündelik yaşamda koyu renk özel günlerde ise açık renk kullanıldığı öğrenilmiştir.

Fotoğraf No: 3

(Candaroğullarından Hüseyin Aslan-Hüsmanlerden Nesibe Dikilitaş)

2.8.3.1.3 Ayağa Giyilenler

Ayağa poturun paçaların üzerine, dize kadar olacak şekilde yün çorap giyilir. Onun üzerine ise manda derisinden çarık giyilir. Cumhuriyet sonrası Samsun'daki kültürel etkileşimin de sonucu olarak Çarşamba ayakkabısı denilen sivri burun yumurta

topuk ayakkabı kullanılmaya başlanmıştır. Bazı köylerde maddi durumu iyi olan kişilerin körüklü çizme giydiği de görülmüştür.

2.8.3.2 Kadın Giyim Kuşamı

2.8.3.2.1 Başa Giyilenler

Yaptığımız araştırmayla mübadil kadın giyiminde başa kenarları oyalı çember-yazma takıldığı görülmüştür. Çemberin genç kızlarda canlı renkler kullanıldığı ve kenarındaki oyalarında rengarenk olduğu, yaşlı kadınlarda ise çemberlerin ve oyalarda koyu renkler kullanıldığı görülmüştür.(Bkz No:4)

Fotoğraf No: 4

2.8.3.2.2 Üste Giyilenler

Kadınlar genellikle ketenden uzun kollu gömlek veya ketenden içlik denilen ayak bileklerine kadar uzanan uzun kollu elbise kullanmıştır.(Bkz Fotoğraf no: 6) Bunların üzerine ise kadife ya da satenden cepken-yelek kullanılır.(Bkz Fotoğraf no: 7) Aşağıya ise paçaları çiçek motifleriyle süslü bol şalvar giyilmektedir. Şalvarın beline yağlık denilen kuşak benzeri bir parça bağlanır.(Bkz fotoğraf no: 8) Önüne ise fita denilen önlük takılır.(Bkz fotoğraf no:9) Önlük gündelik yaşamda iş yaparken kullanıldığı için koyu renkler kullanılmıştır. Özel günlerde gelinlik olarak ise “Kakmalı” denilen kadife ya da satenden uzun işlemeli elbiseler kullanılmıştır. Bunun üzerine bazı yerlerde “Küsem” denilen cepkenden daha uzun bir ceket kullanılmıştır. Renk olarak ise kırmızı ve mor tonları tercih edilmiştir. (Bkz fotoğraf No: 10-11)

Fotoğraf No: 6

İÇLİK

Fotoğraf No: 7

YELEK

Fotoğraf No: 8

ŞALVAR-YAĞLIK

Fotoğraf No: 9

FİTA

Fotoğraf No: 10

KÜSEM

Fotoğraf No: 11

KAKMALI

2.8.3.2.3 Ayağa Giyilenler

Erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da ayağa manda derisinden dövme çarık giyilir. Cumhuriyet sonrası bunun yerini deri ayakkabılar almıştır. Yine erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da ayakkabının içine yün çorap giyilmektedir. (Bkz fotoğraf no:12)

Fotoğraf No: 12

YÜN ÇORAP

III. BÖLÜM

SAMSUN BÖLGESİ YÖRESEL DANS KÜLTÜRÜ

3.1 Yöresel Dans Kültürü

Yöresel danslar bir toplumun kültürel kazanımlarının temel yapıtaşlarından biri olup anlatıma dayalı ve birçok duyguyu, değeri ve kazanımı içerisinde bulunduran etkili bir anlatım sanatıdır. Aslına bakılacak olunursa bu değerler gelişi güzel sıradan bir eylem olarak planlanmaksızın toplum tarafından yine toplumun kendine ait birikimleri üzerinden gelişir ve bu şekilde toplum içerisinde varlığını sürdürür. İşte toplum tarafından yaşatılan bu değerler zaman içerisinde halk ile birlikte değişim ve gelişim sürecine girer ve bilinçsizce üretilen bu değerler zaman içerisinde bir sanat eseri halini alır.

3.1.1 Folklor ve Halk Oyunları Kavramı

Halk bilimi çalışmalarının yaygın olarak kabul edilen iki başlangıç tarihi vardır. *Birincisi, Almanya’da Grimm kardeşlerin, 1812 yılında “Ev Halkına ve Çocuklara Masallar” adlı sözlü gelenekten derleyerek oluşturdukları masal kitaplarını yayınlamaları; ikincisi ise, bilim dalının adı olarak uluslararası bir kullanıma erişmiş olan, folklor “Folk-Lore” teriminin 1846 yılında İngiliz William John Thoms tarafından icat edilip, Atheneum Adlı dergiye Ambrose Merton müstear adıyla gönderilerek yayınlanmasıdır.*¹⁴⁰

William John Thoms, *bu yazısında halk kültürü ürünlerinin derlenmesini istemekte ve o güne kadar popüler antiquities denen bu ürünlere “folklore” denmesini teklif etmektedir.*¹⁴¹

Bizde Folklor çalışmaları Avrupa’dan yaklaşık yüz yıl sonra başlamıştır. Folklor çalışmalarına eğilimi sağlayan faktörlerden biri Avrupalı Oryantalistlerin Türk tarihi ve

¹⁴⁰ Özkul ÇOBANOĞLU, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s 21

¹⁴¹ Nail TAN, *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*, Kitap Matbaacılık, İstanbul, 2003, s 27

kültürü üzerine yaptığı öncü çalışmalar diğeri Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ortaya çıkan Türkçülük akımıdır.

Türkiye’de folklorun değerini, önemini ve çağdaş Türk kültürüne kaynak olarak oynayabileceği rolü bütünüyle ilk kavrayan, Türkçülük akımının yayılmasında folklor değerlerimizden yararlanan Ziya Gökalp olmuştur. Ziya Gökalp’in Halka Doğru dergisinde 23 Temmuz 1913’de yayımlanan “Halk Medeniyeti I – Başlangıç” başlıklı makalesi Türkiye’de folkloru bir bilim olarak tanıtan ilk yazıdır. Gökalp, bu yazısında folklor terimine karşılık “halkiyât” kelimesini kullanmıştır. Gökalp’tan yedi ay kadar sonra Köprülüzâde Mehmed Fuat (Köprülü) İkdâm gazetesinde “Yeni Bir ilim: Halkiyât-Folk-Lore” başlıklı bir yazı yayımlayarak (6 şubat 1914) folklor terimini halkiyatla birlikte ilk kez kullanmıştır.¹⁴²

Alan Dundes’ a göre folklorun net olarak günümüzde tanımının yapılamadığıdır. Her bilim adamı bunu farklı şekillerde yorumlayarak açıklamaktadır. “*Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend’in ilk cildindeki yirmi bir farklı tanım bu çeşitliliği ortaya koymaktadır. Belki de tanımlardaki en ortak ölçüt folklorun taşınırlığıdır. Özellikle folklorun sözlü gelenek olduğu ya da sözlü gelenekte olduğu söylenir*”.

Folklor dediğimizde aklımıza mitler, destanlar, halk masalları, şakalar, atasözleri, ninniler, maniler, büyüler, dualar, yeminler, dilekler, tekerlemeler, halk dansları, halk müziği, halk tiyatrosu, halk inancı, halk hekimliği, halk benzetmeleri, halk mimarisi, halk el sanatları, mezar taşları yazıtlar vb. birçok alt başlık bu folklor tanımının altına yazılabilir. Birçok bilim adamı da farklı alt başlıklarda folkloru tanımlamıştır.

Genel anlamda tanımlayacak olursa Folklor, *bir ulus ya da belirli bir bölge halkının maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünlerini konu edinen, bunları kendine özgü yöntem ve metotlarla derleyip sınıflandıran, yorumlayan ve bir bütünlüğe vardırmanın amaçlayan bilim dalı şekilde tanımlanabilir.*¹⁴³ Folklor içinde halk oyunlarının yeri büyük önem arz etmektedir. Ülkemizde birçok bilim adamının üzerinde

¹⁴² Nail TAN, *a.g.e*, s 36

¹⁴³ Pınar Karacan DOĞAN, “Halk Oyunlarının Sosyal Bütünleşmeye Etkisi”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s 5

durduğu ve Arzu Öztürkmen'in de bir makalesinde anlattığı gibi “*Folklor Oyunuyorum*” tabiri yaygın olarak halk tarafından bilinmekteydi, günümüzde halen bu şekilde ifadelerle karşılaşmaktayız. Fakat folklor biliminin yaygın olarak tanınmaya başlamasıyla yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.

Türk folklorunun en önemli dallarından biri olan halk oyunları, buna bağlı olarak geleneksel danslar, toplumda birlikte hareket etme ve ortak duyguları taşıması adına bir millet olma özelliğini içerisinde barındıran bir etkidir.

Oyunlarımız toplum hayatının her kademesinde birçok faaliyet içerisinde yer alan, kapsadığı ve içerdiği alan bakımından en etkili kaynaşma aracı olup görsel açıdan da renkli ve eğlencelidir. Bu özelliğinden dolayı Türk Halk Oyunları; insanlarımızın duygularında ortak bir anlam, düşüncelerinde milli şuur meydana getirmesi, toplum dayanışmasını ve kaynaşmasını sağlayan özellikleri ile önemli bir yaygın eğitim aracı olarak değerlendirilmelidir.¹⁴⁴

3.1.2 Dans Kavramı

Dans öncelikle insan bedeninde var olmuş bu beden üzerinde yaşar. Gelişimini anlatımını beden üzerinden hareketlerle, jest ve mimiklerle kimilerine göre taklitlerle kişinin içselleştirdiği ve aynı doğrultuda yeteneksel özelliklerine göre de şekil alan bir olgudur. Dans her bedende farklı var olur ve aynı ölçüde yansır.

Dansın ilk iletişim aracı olduğunu savunan Nasuh Barın' a göre dans etmek: “*Günlük yaşamı aşmak, yaşamın, ölümün, toprağın verimliliğinin ve tüm canlı varlıkların gizlerini yavaş yavaş öğrenmek demektir. Ana Britanica dansı: Bir duygu yada düşünceyi iletme, bir öykü anlatmak yada salt hareketten alınacak haz için, bedeni, genellikle müzik eşliğinde hareket ettirme sanatı olarak açıklar. Dans etme güdüsünün, insanın yeryüzündeki yaşamı kadar eski, hatta iletişim araçlarının ilki olduğu kabul edilebilir.*”¹⁴⁵

¹⁴⁴ Pınar Karacan DOĞAN, a.g. t, s 2 (GEBİB)

¹⁴⁵ Nasuh BARIN, *Batı Dans Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s 1, Atabey AYDIN, “Aydın-Germencik’te Halk Oyunları ve Halk Müziği Geleneği”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s 5

Dansın iletişim özelliğinin önemine vurgu yapan Adrienne L. Kaepler, dansın kültürel içeriği hakkında; “*Dans yer ve zaman içerisinde insan vücudunun ustalıklarla kullanıldığı yaratıcı bir sürecin sonucu olarak oluşan kültürel bir formdur ve şiirde kelimelerin işlevi nasıl önemliyse dansda da hareketlerin (figürlerin) tarzı da aynı şekilde ve aynı oranda önem kazanmaktadır.*” Bunun yanında Kaepler;

“ *Dans çoğu zaman yapısal bir figürün geniş bir aktivitesi ya da aktivite sisteminin parçasını içermektedir. Çoğu toplumun kültürel kategori; Westerners’in tanımladığı gibi mukayese edilebilir. Birçok toplumda yapısal insan hareketinin karakteri şimdiye kadar anlatılanlar gibidir. Bazı toplumlarda insanların tanrı için sergiledikleri hareketler dinsel tören olarak kabul edilir. Fakat aynı hareketler bir izleyici karşısında sergilenirse bir dans olarak algılanır. Dansın toplumlara ait özelliğini yerel kategoriler tanımlar. Fakat geniş perspektifte dansın bir iletişim olarak öğrenilmesi diğer amaçlara göre daha uygundur.*”¹⁴⁶

İnsanların var oluşunda doğa ve çevresindeki toplum ile sürekli bir birliktelik, çatışma yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde insanlar farklı kazanımları ve tecrübeleri edinerek kişi-kişi, kişi-toplum, kişi-doğa gibi birçok etkileşim yaşanarak ortaya maddi ve manevi yaşam içerisinde gelişen, değişen ve aynı şekilde nesilden nesle aktarılan ürünler ortaya çıkar. Bu ürünler yüzyıllar boyu eksikleri tamamlanarak, çelişkileri giderilerek olgunluğa eriştirilmiş ve bir bütün haline gelmiştir. Bu bütün içerisinde ise gerek görsel gerekse işitsel anlamda ve bunun gibi birçok alt başlıkta insanların yaşamını kolaylaştıran, haz vererek besleyen, eğiten güçlendiren pek çok farklı sanat dalını oluşturmuştur.¹⁴⁷

Bir sanat dalı olarak dansın tanımını Koreograf Sandra Noll Hammond şu şekilde açıklamaktadır; “ *Bir sanat dalı olarak dans, düşüncelerin, duyguların ve hislerin vücudun değişik ve ilginç şekillere sokulmasıyla meydana getirilen değişik hareketlerle anlatımıdır. Dans, vücudun yaptığı hareketleri zaman, ritim, boşluk ve uzaya bağlı olarak anlatan ve bunu uygulayan bir enerji ve kuvvetle kanıtlayan bir*

¹⁴⁶ Adrienne L. KAEPLER, *Dans*, Milli Folklor Dergisi, cilt 5, sayı 33, s 102, Çev. Fatma Kanat FAY,
¹⁴⁷ Pelin ELCİK, “*EKİN*” Gösterileri Örneğinde Halk Danslarının Gösteri Danslarına Dönüştürülmesinde Sahne Etmenlerinden Yararlanma Biçimleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009, s 1 (GEBİB)

dildir. Dolayısıyla, dansı meydana getiren bu dinamiklerin, dansın yaratmak istediği estetik görüntüsü açısından büyük önemi vardır.”¹⁴⁸

Dansın en eski sanat olarak gören Sedat Veyis Örnek “ *İnsanın ilk aracı sayılan bedenle anlatım olanağına kavuşan dans, ruhsal durumların ve gerilimlerin devinimine dönüşen bir boşalımdır*”¹⁴⁹ şeklinde dansı tanımlamaktadır. Bunun yanında dans tarihçisi Curt Sachs, *dansı bütün sanatların öncüsü olarak görür ve yapısında retorikten, resme, heykelcilığe ve bunun gibi birçok sanat dalını içerisinde barındırdığını savunmuştur*. Dans Sacks’a göre beden hareketlerinin bilimi olarak adlandırılır ve taklide dayandığı bu yüzdende anlatılmak istenen her ne ise doğrudan yorum gerektirmeksizin yansıtma gücüne sahiptir. Taklidin kaynaklık ettiği her dansta konu ve pantomim bulunmaktadır.¹⁵⁰

Dans orijini itibariyle majik ve kültik (büyü ve tapınmayla ilgili) olan, bütün çağlarda ve bütün ülkelerde duyguların, coşku ve heyecanların, ritmik hareketlerle, müzik aleti eşliğinde yada müzik aleti olmaksızın anlatılmasıdır.¹⁵¹

Dansları sınıflandıran Türker Eroğlu, dansların dini, sosyal ve eğlence içerikli danslar olarak 3 grupta değerlendirmiştir. Buradan yola çıkarak klasik salon dansları ve modern dansın dışında kalan geleneksel danslara ise halk dansları denmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁵² Bunun yanında geleneksel dansların ülkemiz genelinde halk oyunları olarak adlandırıldığı birçok bilim adamının da bunu bu şekilde kabul ettiğini bilmekteyiz.

Prof. Dr. Gürbüz Aktaş’a göre ise dans; “ *İnsanın doğuşuyla var olmuş, insanın kendi içgüdü, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesine ve toplumla iletişim kurmasına*

¹⁴⁸ Sandra Noll Hammond, *Ballet Basics-Second Edition*, Mayfield Publishing co., California, 1984, s 68, Gürbüz AKTAŞ, *Temel Dans Eğitimi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1999, s 3

¹⁴⁹ Sedat Veyis ÖRNEK, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1971, s 181

¹⁵⁰ Pelin ELCİK, “*EKİN*” Gösterileri Örneğinde Halk Danslarının Gösteri Danslarına Dönüştürülmesinde Sahne Etmelerinden Yararlanma Biçimleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009, s 3

¹⁵¹ Türker EROĞLU, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Halk Oyunları ve Halayların İncelenmesi*, Ankara, 1995, s17 (GEBİB)

¹⁵² Türker EROĞLU, *A.g.e*, s 17 (GEBİB)

yardım eden, estetik ve ritmik özelliğe sahip hareketlerle yaratılan fiziksel davranışlardır.”

Aktaş'a göre bir toplumda oynanan danslar, oynanma nedenlerine göre; geleneksel, sosyal, sportif ve sanatsal danslar olarak dört ana başlık altında toplanmıştır. Buradan yola çıkarak geleneksel dansları, içerik ve kapsam bakımından üç alt grupta incelemiştir:

- 1. İnanca Bağlı Danslar:** İnanca bağlı dansların en temel nedeni tanrıya olan sevgidir. Dans, tanrıya olan bağlılığı göstermenin, ona ulaşabilmenin ve onunla bütünleşmenin en önemli yollarından biri olarak kabul edilir. Öte yandan bu danslar tanrı korkusu nedeniyle de yapılmaktadır.
- 2. Taklidi Danslar:** İnsanların dans etmesini gerektiren önemli başka bir neden, kendi yaşamlarını yaşadıkları ortamı taklit etme çabalarıdır. Konusu taklit olan geleneksel danslar beden hareketleri, mimik ve jestlerle (pantomim) anlatılmaktadır. Taklit dansları, birçok ülke danslarında olduğu gibi, geleneksel Türk halk danslarının da büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu danslar genellikle; doğa taklidi, insan taklidi, hayvan taklidi bireyin ve toplumun yaşam şeklini taklit gibi çeşitli konuları içerir.
- 3. Törensel Danslar:** Törensel Dansların oynanmasını gerektiren birçok değişik sebep olmasına rağmen, dini danslarda olduğu gibi, tören danslarının oynanış nedenlerinin başında da toplumun inanç ve yaşam tarzı büyük önem taşır. (doğum, ölüm, ergenlik çağına geçiş, şaman dansları, savaş dansları, mevsim veya belirli dönemler için düzenlenen festivallerde icra edilen danslar, vb.)¹⁵³

Günümüzde ise dans bugünün ihtiyaçlarına göre varlığını ve gelişimini sürdürmektedir. Dansı izleyen ile dans edenlerin belirgin bir şekilde birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Daha eski dönemlere ait kaygılar, yaşayış biçimleri, ihtiyaçlar, korkular ve endişeler kalkmış olsa da taklit etme, haz alma, kendini iyi hissetme ve teknik özellikler açısından duygu ve düşünceler açısından devam ettiğini ve yaşadığını görmekteyiz. Özellikle eğlendiricilik, seyirlik özelliği tüm özelliklerin önüne geçmiştir. Dans artık toplumların bir arada olma sebebi doğrultusunda kişilerin deneyimsel hazzına, izleyenlerin eğlenme hazına yönelik bir sanat birimi olmuştur.

¹⁵³ Gürbüz AKTAŞ, *Dansa ilk adım*, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 2006, ss 10-14, Atabey AYDIN, “Aydın-Germencik’te Halk Oyunları ve Halk Müziği Geleneği”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, ss 6-7

Yıllar boyu yaşatılarak değişime ve gelişime uğrayan dans, uzun yıllar edindiği kültürel birikimle birlikte değerlidir ve kendine ait özelliklerle gelenekselleşmiştir. Fakat doğduğu alanda yaşatılmadığı, sınırlı kalıplar halinde kaldığı sürece yok olma tehlikesi taşımaktadır. Varlığını devam ettirebilmesi ancak dansların var olduğu bireyler ve toplumlar ile evrensel boyutlara taşınarak gelecek nesillere aktarımı ve öğretimi ile gerçekleşecektir.

3.1.3 Gelenek Kavramı

Sosyal normların en önemli ve güçlü bir bölümünü gelenekler oluşturmaktadır. Türkçe *Gelmek*' den türetilen gelenek sözcüğü anane ile aynı manada kullanılmaktadır. Dilimizde geleneksel (ananevi) şeklinde de kullanıldığı bilinmektedir. Bir toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan ya da bırakılan (miras), alışkanlıklar, bilgi, beceri, davranış, tutum, vb. birçok değer gelenek içerisinde yer almaktadır.¹⁵⁴

Gelenek halkların ve toplulukların kendilerini anlatabildikleri en önemli değer yargılarından birisidir. Tüm dünyada var olan gelenek kavramı ülkemizde sözlü manada hali hazırda yaşar durumda karşımıza çıkmaktadır. Birçok alanda geleneksel değerler içerik, hissiyat ve duygu niteliği bakımından gerek teknoloji ile gerek kırsal kesimlerden kente göçlerle geleneğin yaşatıldığı alanların farklılaşması ve batıyı örnek alan değerler ile kayıplara uğrasa da, “ bu bizim geleneğimizdir”, “gelenekte böyledir” gibi söylemlerle halkın yaşantısında gelenek algısı halen devam ettiğini görmekteyiz. Gelenekle ilgili birçok bilim adamı farklı tanımlamalarda bulunmuştur. Metin Ekici geleneği; “ *eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı*”¹⁵⁵ şeklinde tanımlamaktadır.

Kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel miras olarak tanımlayabileceğimiz gelenek, ait olduğu topluluğun uzun yıllar kazandığı deneyimleri sonucunda ortaya çıkmış ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmiş ve bu şekliyle de yaşatılmaktadır. Gelenek

¹⁵⁴ Sedat Veyis ÖRNEK, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s 126

¹⁵⁵ Metin EKİCİ, *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2004, s.20.

kültürel bir olgu olması sebebiyle belirli bir dinamiğe, harekete sahiptir. Bu sebeptir ki aktarım yapılırken bireysel üretiminde etkisi büyüktür. Metin Ekici bu üreticiliği şu şekilde ifade etmektedir; *“Gelenek kavramı içinde mutlaka bireysel yaratıcılık ve bireysel yaratıcılığın getirdiği bir değişme ve değişmenin de getirdiği bir gelişme az veya çok var olacaktır. Eğer hiç değişmeden aynı şekilde nakledilmiş ve hiçbir kuşağın bireysel yaratımına izin vermemiş olsalardı, bugün sahip olduğumuz gelenekler, birkaç yüzyıl öncesindekilerle tamamen aynı olmak zorunda kalırdı.”*¹⁵⁶

Metin Ekici'nin açıklamasını destekler nitelik bir açıklamada Novack; *“Bir dans karakteri, yaşayan insan bedenlerinde dile gelir. Dolayısıyla salt adımların, omuz titreyişlerinin ve mimiklerin öğrenilmesi bütünüyle yetersiz kalır; çünkü dans, bir kültürel arka planın ve en az onun kadar bir bireysel iç dünyanın son ürünüdür.”*¹⁵⁷

3.1.4 Geleneksel Dans Kavramı

Geleneksel danslar bir toplumun kültürel kazanımlarının temel yapıtaşlarından biri olup anlatıma dayalı ve birçok duyguyu, değeri ve kazanımı içerisinde bulunduran etkili bir anlatım sanatıdır. Aslına bakılacak olunursa bu değerler gelişmiş güzel sıradan bir eylem olarak planlanmaksızın toplum tarafından yine toplumun kendine ait birikimleri üzerinden gelişir ve bu şekilde toplum içerisinde varlığını sürdürür. İşte toplum tarafından yaşatılan bu değerler zaman içerisinde halk ile birlikte değişim ve gelişim sürecine girer ve bilinçsizce üretilen bu değerler zaman içerisinde bir sanat eseri halini alır.

Sanat eseri halini alan bu değerler toplumun her bireyinde farklı bir oluşum süreci geçirerek bir sonraki nesle, kuşağa belirli değişimlere, farklılaşmalara maruz kalarak aktarılırlar. Toplumun geleneksel işleyişi içerisinde kültürel değerlerin malzemeleriyle yoğrulmuş danslar ne kadar değişime uğrasa da yine o toplum içerisinde gelenekselliği yaşatılarak devam eder ve önemini korur.

¹⁵⁶ Atabey AYDIN, “Aydın-Germencik’te Halk Oyunları ve Halk Müziği Geleneği”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s 3

¹⁵⁷ C.J. Novack, “Bedensel Devinim Kültürel”, çev. Mutlu Öztürk, “Dans Müzik Kültür Folkloru Doğru Dergisi”, Boğaziçi Üniversitesi yayınevi, S: 59, İstanbul, 1990.

Geleneksel danslar kişi ve toplumların kendini ifade etmedeki yeri ve önemi büyüktür. Dans güçlü bir semboldür. “Tek başına dünyayı değiştiremez fakat değişimi gerçekleştirmede en önemli araçlardan biri olabilir¹⁵⁸.” Ayrıca dans etmek birçok mesaj sunmaktadır. Etnik kimliği güçlendirme, sosyal bütünleşme vb. gibi birçok etmen bize, geleneksel danslara sadece koreografik bir yapı olarak bakmanın yanında ritüel, sanat, eğitim, kültürel olarak bir çok ulusun sosyal etkileşmesine katkıda bulunan değerlerini ve bireylerin kültürel belleklerinde oluşan mesajlarını da anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Günümüzde geleneksel danslar yukarıdaki açıklamalarda da bahsedildiği üzere kullanım ortamları, amaçları, içerdikleri duygular bağlamında gelenekselliğini kaybettiği kanaati oluşsa da, toplumların bu olguyu her fırsatta ön plana çıkarmaya çalışma çabaları bizlere geleneğin yüzyıllar önceki halinde olmadığını, fakat günümüz şekliyle yorumlanarak aynı hissiyat ve değerde olup farklı şekillerde karşımıza sunulduğunu açıkça görmekteyiz.

M. Tekin Koçkar; Türkiye’de geleneksel dansın temelini kırsala ait Anadolu halkının oluşturduğunu savunmuştur. Günümüzde sahneleme tekniklerini kullanarak belirli sanatsal katkıların da eklenmesiyle sahneye taşınan tüm adımların kırsal kesimde yani kente göre daha geleneksel yaşam sürdüren halkın üretimi olduğunu söylemektedir.¹⁵⁹

3.1.5 Oyun Kavramı ve Tanımı

Oyun kavramı ve oynamak fiili bilindiği gibi Türk lehçeleri arasında da kullanılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde *oynamag*, Başkurt Türkçesinde *uynay*, Kazak Türkçesinde *oynav*, Kırgız Türkçesinde *oyñā*, Özbek Türkçesinde ise *oynemak* şeklinde görülmektedir.¹⁶⁰ Oyunun temsil anlamı ise Azerbaycan Türkçesinde *tamaşa*,

¹⁵⁸ Anca Giurcescu, “The Power and the Dance Symbol and its Socio-political Use, 17th. Symposium of the Study Group on Ethnochoreology 1992 Proceedings, Nafplion, K.Stasinopoulos Graphic arts, Athens, 1994, s.3

¹⁵⁹ M. Tekin KOÇKAR, *Çağlar Boyu İletişim Sanatı Olarak Dans ve Halk Dansları*, Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1998, s 71, Pelin Elcik, *a.g.t.*, s.23 (GEBİB)

¹⁶⁰ Neslihan ERTURAL, “Şamandan Oyuncuya Giden Yolda Türk Halk Oyunlarının Yapısı ve İşlevleri”, II. Türk Dünyası Uluslar arası Kültür Kongresi Bildirisi, İzmir, 2010, Gazi Türkiyat, 2012, s.101

Başkurt Türkçesinde uyun, Kazak Türkçesinde oyun, Kırgız Türkçesinde teatr oyunu, Özbek Türkçesinde spektakl şeklinde ifade edilmektedir. Bir başka anlamda oyun, eski Uygurcada “dans”, ama daha ziyade “müzik, melodi, şarkı” anlamlarında kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmut’un *Divan-ı Lugati’t Türk* adlı eserinde ise *bödimek* ve *oyun* sözcüklerinin, “*oyun oynamak, yarışmak ve dansta yarışmak*” gibi manalara geldiğini çeşitli örneklerde karşılaştığımız. Günümüzde ise bu anlamlar “*oyun ve yarış*” şeklinde ifade edilir ve bu şekilde kullanılır. Oyun kavramı, *bödig* sözcüğüyle “*dans etmek*” anlamında kullanılmakta iken daha sonra bu sözcük yerine “*raks ve oyun*” terimleri kullanılmıştır. Farklı olarak da *bödig* sözcüğü “*oyunlaş, zıplayış ve raks*” anlamına geldiği de bu sözlükte açıklanmıştır.¹⁶¹

Oyun dendiğinde ilk akla gelen hepimizin de çocukluğundan bildiği farklı dönemlerde isimler ve oynanış şekilleri farklı olsa da zamanın yapısına göre değişen çocuk oyunları akla gelmektedir. 9 taş, el kızartmaca, uzun eşek, yakan top, misket (cicile, meşe), sporcu kağıdı, sigara kağıdı, topaç, kuytak, ip atlama gibi bir çok oyun kendi dönemim itibariyle hatırladıklarımızdır. Bunun gibi daha bir çoğu da halen varlığını sürdürmektedir. Fakat burada oyunun içerisindeki oyuncuların herhangi bir yeteneğe üstün bir bilgiye ihtiyacı yoktur, oyun içerisine katılıp kısa zamanda oyunun kurallarını öğrenerek oyuna dahil olunur. Dans dediğimizde ise farklı bir kavramla karşı karşıya kalmaktayız. Dans ne kadar gelenekselden gelse de belirli bir yetenek dahilinde, kişinin öğrenme isteği ve ihtiyaçları doğrultusunda zaman içerisinde kazanılarak kişinin benliğine bir kültürlenme sürecinden sonra aktarılan, var olan ve bu şekilde de gelişen bir olgu olduğunu düşünmekteyiz. Her benlik dansı kendi süzgecinden geçirerek, yaratılıştaki beceriler doğrultusunda belirli aşamada geliştirir yaşatır ve aynı şekilde tekrar başka bir bedene aktarma yoluyla günün koşullarına ve kişisel becerilere göre var oluşunu devam ettirir.

Oyun çeşitli kültür biçimlerinin doğuşunda başlıca etkidir. Kültürde oyun unsuru söz konusu olduğunda, medeni hayattaki çeşitli faaliyetlerde oyuna önemli bir yer ayrıldığı, insanların oyunu yalnızca bir tepki veya içgüdü olarak oynadığı değil,

¹⁶¹ Neslihan ERTURAL, *a.g.m.* ss.101-102 (GEBİB)

kökende oyundan kültüre bir dönüşüm olduğu ifade edilmek istenmektedir.¹⁶² Bir başka ilkeye göre oyunda doğuştan bir yeteneği geliştirme arzusu veya üstün gelme, yarışma isteği, kayıp enerjiiyi tek yönlü canlılıkla hareketle onarma gibi arzular vardır.¹⁶³ Bir teoriye göre oyun genç yaratıkları (insan ve hayvan) ileride hayatın gerektirdiği ciddi iş ve meşguliyetlere hazırlayan bunun için yetiştiren bir unsurdur.¹⁶⁴

Türker Eroğlun'a göre oyun şu şekilde nitelendirilmektedir,

1. *Oyun isteğe bağlı gönüllü bir harekettir. Zorlama veya ısmarlama oyun oyun olmaz. Bu sebeple boş zamanlarda yapılır. Ancak oyun bir ritüel bir tören olduğunda bir görev yada ödev olmalıdır. Böyle oyunun önemli bir özelliği ortaya çıktığını ve oyunun hür bir hareket olduğunu anlamaktayız.*
2. *Oyun günlük hayattan farklıdır. Gerçek olan hayattan geçici bir süreliğine uzaklaşır. Özellikle çocuklara baktığımızda oyun oynarken gerçeğin dışında bir şuurda olduğunu bilmektedir. Bu sebeple de oyun çıkarıcı değildir. Günlük hayata bir tenefüs ara veriş anlamını taşımaktadır.*
3. *Oyun, yer ve zaman bakımından da günlük hayattan farklıdır. Kendine has yeri, zamanı vardır. Bir sonuca yönelik olan oyun baslar ve bir noktada biter. Oyun masası, oyun yeri, tapınak, sahne, perde, futbol sahası ve benzeri yerler yasak bölgelerdir. Bu bölgelerden içeri giriş ve çıkışın belli bir kuralı ve bozulmayacak bir düzeni vardır. Bu düzenin bozulması oyunbozanlık olur ve cezası vardır.*
4. *Oyunun büyüleyici bir etkisi, bu büyüde tartım ve uyum vardır. Yün yumağını pençesiyle yakalayan kedi yavrusu, oyunağına uzanan bebek ve çizgilerle oynayan çocuk bir gerilimi sona erdirmeye ve zor bir işi başarmaya çalışmaktadır.¹⁶⁵*

Oyun, mekanik olmayan irrasyonel bir eylemdir. İnsanda doğal olarak var olan ve onda zevk duygusu uyandıran oyun ve oynama eylemi hayatın her alanına yansımıştır. Hayat da başı ve sonu olan, doğumdan ölüme döngüsel olarak uzanan bir oyundur aslında. Dolayısıyla oyun; kültürün bir alt kodu değil, kültürden önce var olan, kültüre eşlik eden ve kültüre damgasını vuran verili, kendiliğinden bir yaşantıdır. Oyunun bu niteliği bize Johan Huizinga'nın insan kültürüne yeni bir boyut kazandırdığı,

¹⁶²Türker EROĞLU, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Halk Oyunları ve Halayların İncelenmesi*, Ankara, 1995, s 9 (GEBİB)

¹⁶³ Türker EROĞLU, *a.g.e.*, s.10, (GEBİB)

¹⁶⁴ Türker EROĞLU, *İnsan ve Oyun*, Kayseri, 1994, s.14

¹⁶⁵ Türker EROĞLU, *a.g.e.*, s.16

insanı niteleyen temel kavramlardan; *Homo Faber* (Alet Yapan İnsan) ve *Homo Sapiens* (Düşünen İnsan) ikilisinin karşısına üçüncü bir insan; *Homo Ludens*'i (Oynayan İnsan) kavramının eklenmesine neden olmuştur.¹⁶⁶ Oyun 'un belli bir zaman ve mekan çerçevesinde gündelik hayatın dışına çıkarak, gerilim, denge, tartım, birbirinin yerine geçme, karşıtlık, çeşitleme, birbirine ekleme, ayrılma ve çözüm gibi özellikleri, drama, tiyatro ve bu sanatların kaynağını oluşturan ritüel ve mitlere de yansımaktadır.¹⁶⁷

Metin And, "*Oyun ve Bügü*" adlı kitabında; *oyunun kimine göre enerji fazlasını atmak, kimine göre boşalma gereksinmesi olduğunu söylemektedir. İlerde yaşamın gerektirdiği ciddi iş ve uğraşlara hazırlamak, yetiştirmek için oyunun önemine vurgu yapan And, oyunda doğuştan gelen bir yeteneği geliştirme güdüsü ya da üstün gelme ve yarışma isteği olduğunu savunmaktadır.*¹⁶⁸

Oyun, en gelişmiş biçimleri içinde insana bahşedilmiş estetik algılama yeteneğinin en soylu unsurlarını meydana getiren ritim ve armoni ile doludur.¹⁶⁹ Ayrıca Huizinga;

*"Oyun her şeyden önce gönüllü bir eylemdir. Emirlerle bağlı oyun, oyun değildir. Olsa olsa bir oyunun zorunlu temsili olabilir. Her ne olursa olsun oyun, insan ve sorumlu yetişkin için istenirse ihmal edilebilecek bir işlevdir. Oyun keyfe kederdir. Oyundan alınan zevk oyunu ihtiyaç olarak hissettirdiği ölçüde oyunun gerekliliği emredici hale gelmektedir. Oyun her an ertelenebilir veya iptal edilebilir. Oyun bir görev olarak yapılmamaktadır. Boş zaman içerisinde gerçekleştirilmektedir. Fakat oyun kültürel bir işlev haline geldiği zaman zorunluluk, görev ve ödev kavramları oyuna dahil olmaktadır."*¹⁷⁰

Dolayısıyla burada oyunun ilk temel çizgisi ortaya çıkmıştır ve oyun serbest bir etkinliktir, özgürlüktür anlamları yüklenebilir.

¹⁶⁶ Metin AND, *Oyun ve Bügü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1974, s 13 (GEBİB)

¹⁶⁷ Nurhan TEKEREK, "Oyun Kavramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 2006, Sayı 22, s 47 (GEBİB)

¹⁶⁸ Metin AND, *Oyun ve Bügü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1974, s 14

¹⁶⁹ Johan HUIZINGA, *Homo Ludens*, Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, Çev. Mehmet Ali KILIÇBAY, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s 23

¹⁷⁰ Johan HUIZINGA, *a.g.e.*, ss 23-25

3.1.6 Oyunların Geleneksel Kuruluş Formu

Halk oyunlarında oyunların biçimsel formlarını belirlemek, doğru yorumlamak için oyunların geleneksel kuruluş form analizlerinin yapılması önerilmektedir.

Her oyun kendi içerisinde genellikle, giriş ya da başlangıç bölümü, orta bölümü, final bölümü olarak üç ana oyun bölümünden oluşmaktadır. Oyun bölümleri, değişik adım cümlelerinin birleşiminden, adım cümleleri ise kendi içinde aynen bir yazının oluşumu gibi harf, hece, sözcük (kelime) hareketlerinin (adım ve figürlerin) birleşiminden oluşmaktadır.

Diğer bir ifade ile hareketlerin birleşiminden, adım cümlesi, adım cümlelerinin birleşiminden, oyun bölümleri ve oyun bölümlerinin birleşiminden de bir oyun ortaya çıkmaktadır. Aynen müzikte olduğu gibi notalar, tartımlar ve ezgilerden bir müzik cümlesi ve müziğin bölümleri oluşuyorsa, halk oyunlarında da, oyun bölümleri, adım cümleleri, adımların değerleri, dengesi ve tartımları bulunmaktadır.

Geleneksel kuruluş form analizleri çalışmalarında öncelikle oyunun kaç bölümden oluştuğu belirlenir ve her bir bölüm (A) ve (B) şeklinde daire içerisine alınmış harfler ile gösterilmektedir.

Adım cümleleri A, B, C şeklinde ifade edilerek belirlenmektedir.

Oyunların geleneksel kuruluş formunu belirlemek için şu şekilde bir sıralama yapmak gerekmektedir;

Öncelikle oyunun kaç bölümden oluştuğunu ve sıralanış biçimi saptanarak kodlamalar yapılmalıdır.

Örnek:

(A) BÖLÜMÜ

(B) BÖLÜMÜ

(C) BÖLÜMÜ

Örnek:

(A) Oyun Bölümü

(B) Şarkı Bölümü

(A) Oyun Bölümü

(B) Şarkı Bölümü

(A) Oyun Bölümü (Final)

Bir sonraki aşamada oyun içerisinde kaç değişik adım cümlesinin olduğu tespit edilerek kodlama yapılmalıdır.

Örnek:

A – Yürüyüş

B – Koşma

C – Çökme

Belirlenen bu adım cümlelerinde aynı içeriğe sahip fakat küçük farklılıklar içeren adımlar şu şekilde kodlanmalıdır;

Örnek:

A – Yürüyüş

B – Koşma

B1 – Sekerek koşma

B2 – Sekerek ve el vurarak koşma

C – Çökme

C1 – Çift çökme

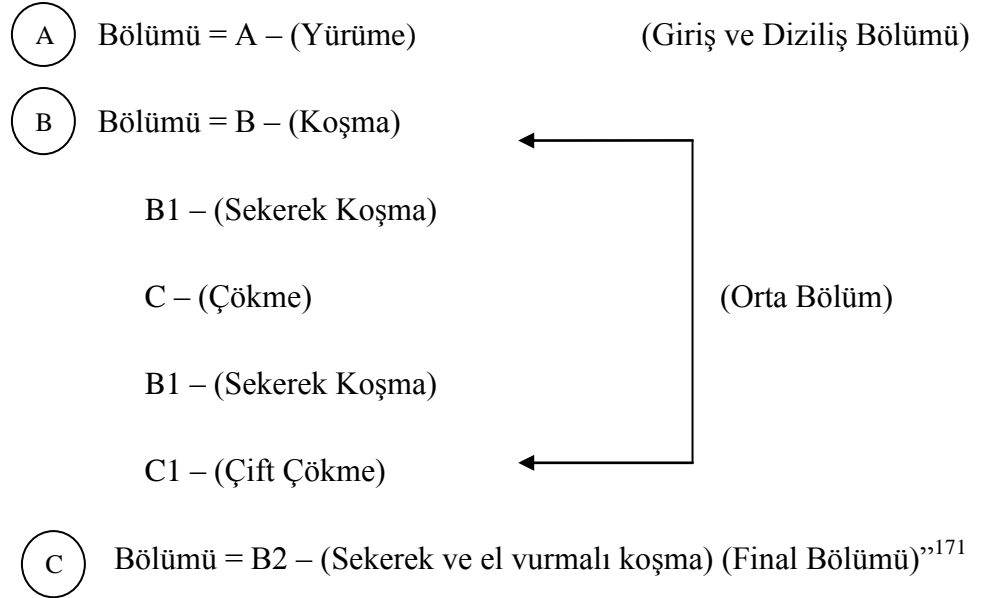
Örnekte olduğu gibi oyun içerisindeki tüm adım cümleleri ve çeşitlemeleri birlikte belirlenerek kodlanır.

Sonraki aşamada her bir oyun bölümünde, hangi adım cümlesi ya da cümlelerinin bulunduğu belirtilerek yazılmalıdır.

- (A) BÖLÜMÜ = A, Adım Cümlesi
- (B) BÖLÜMÜ = B, B1, C, C1, Adım Cümleleri
- (C) BÖLÜMÜ = B2 Adım Cümlesi gibi,

Oyunun geleneksel kurgu düzeni saptanarak oyun formu oluşturulur.

Örnek:

Adım cümlelerinin açılımı yapılarak adımların ve adım kümelerinin oyun içindeki değeri ve vuruşları hesaplanır. Bu vuruşlarda harf, hece ya da hece grupları birim zaman göre “A^A” şeklinde ifade edilmektedir. Bunların oluşturdukları kelimeler de “A¹” şeklinde kodlanmaktadır. Oyun içinde ya da adım cümlesi içinde aynen

¹⁷¹ Suna EDEN ŞENEL, *Halk Oyunları Yazımı 3*, Levent Müzikevi Yayınları, İzmir, 1990, ss 15-17

tekrarlanan adım ya da adım kümeleri bir önceki ifadesi nasılsa o şekilde kodlanır ve {} (küme) içerisinde ifade edilir.

Bazı oyunların koreolojik yapıları gereği bu tür analiz edilmeleri uygun görülmemiştir. Daha fazla ölçüden ve bu ölçülerin oluşturduğu uzun adım cümlelerinden meydana gelen oyunların kelime açılımları ölçü yerine, adım yapısına göre belirlenmektedir. Bu açılımda, ardışık ve aynı yapıdaki adımlar grup olarak alır ve kelime kelime kodlanır. Genellikle bunu belirleyen öge ise müzik cümleleri ve adım cümleleri içerisindeki yön farklılıklarıdır.

Adım cümlesinde ya da kelime içerisinde görülen küçük farklar A^a sembolü ile gösterilir. Ayak hareketlerinin ve değerlerinin değişmeden yönün değişmesi el, kol ve baş hareketlerinde yapılan küçük değişiklikler ya da eklemeler bu farkı belirlemektedir. Analizde belirtmek istenen küçük farklar, not alınarak alt tarafta gösterilmelidir.

Örnek:

A (Yerinde zıplama)

A^a (Sağ tarafa zıplama)

A^b (Sol tarafa zıplama)

A^c (El vurarak zıplama)

A^{a-c} (Sağ tarafa el vurarak zıplama)

Adım analizleri yapılmış olan oyunların adım cümleleri notasyon partisyonları ile de kullanılabilir. ¹⁷²

¹⁷² Ferruh ÖZDİNÇER, “Türk Halk Oyunlarının Öğretiminde Kullanılacak Yöntem ve Teknikler”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1998, ss 85-87 (GEBİB)

Örnek: 7/8 (3,2,2)

$$A \text{ (Yavaş adım)} \implies A^1 \text{ (Öne adım)} \longrightarrow [A^{1A}+A^{1B}] = 3/8+4/8 = 7/8$$

$$A^2 \text{ (Sol ayakla)} \longrightarrow [A^{2A}+A^{2B}] = 3/8+4/8 = 7/8$$

$$A^3 \text{ (Sağ ayakla)} \longrightarrow [A^{3A}+A^{3B}] = 3/8+4/8 = 7/8$$

$$A^4 \text{ (Bekleme)} \longrightarrow [A^{4A}+A^{4B}] = 3/8+4/8 = 7/8$$

4.1 Samsun Yöresi Halk Oyunları Tür ve Biçimleri

Samsun yöresi halk oyunlarının ve mübadil geleneksel danslarının tür ve biçim konusunda incelemeden önce kavram olarak tür ve biçimin ne anlama geldiğini incelemek gerekmektedir. Genel anlamda baktığımızda bilimsel birçok çalışmada sınıflandırma ve arşivleme çalışmalarında tür ve biçim önemli bir yer tutmaktadır. Gerek sosyal bilimler olsun gerekse fen bilimleri her bilim dalının kendine ait tür ve biçim tanımlamaları vardır. Biz Türk halk oyunlarında dolayısıyla sosyal bilimlerde tür ve biçim kavramlarını değerlendirip bu alanda nasıl bir tanımlama yapılabilir ve araştırılan bölge oyunlarının nasıl bir türsel ve biçimsel sınıflandırmaya tabi tutulabileceğini belirlemeye çalışacağız.

Türler; belirli sosyal durumlardan ortaya çıkarlar, belli bir amaca yöneliktirler, bir veya daha fazla katılımcı ile gerçekleşirler ve kendine has özellikleri ve yapıları vardır.¹⁷³ Temelinde bakıldığında tür bir veya birden fazla ortak özelliklerin olduğu soyut ya da somut olan, canlı ya da cansız, maddi ya da manevi her şey tür sınıflandırması içerisine girebilir.

Swales; türü; bir dizi iletişimsel amacı paylaşan, üyelerden oluşan iletişimsel bir olay olarak tanımlamıştır. Bauman ise; *“Tür gelenek haline gelmiş bir sunum şeklidir. Bu terim başlangıçta sınıflama anlamında kullanılmıştır. Bununla da şiir, destan, nutuk, hitabe gibi folklorik veya birbirleriyle bağlantısız kategorilerin düzenlenmesi*

¹⁷³ Işıl ÖZYILDIRIM, “Tür Çözümlemesi: Yönelimler, Yöntem ve Sınırlamalar”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C: 18, S: 1-2, 2001, ss. 68-69

amaçlanmıştır. Tür ve sınıflama folklor eğitimi, öğretimi, arşivlenmesi ve koleksiyonu konularında şekillendirici çerçeve çalışmalarında temel farklılıklar oluşturmuştur.”¹⁷⁴

Swales; tür kavramının özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır.¹⁷⁵

1. Türler geleneksel olarak kabul görmüş ve herkes tarafından paylaşılan, ortak bir amacı olan, iletişimsel olaylardır.
2. Bir tür belirli özgürlük sınırları içerisinde yapılaşarak standartlaşan bir olaydır ve amaç ve yapı olarak sınırlamaları vardır.
3. Bir türün geleneksel bilgisi, bu işin içinde olan uzmanlarda, diğerlerine göre daha fazladır.
4. Toplumlar sürekli tekrarlandığını düşündükleri iletişimsel olaylara tür adını verirler.
5. Aynı şekilde alt türlerin ortaya çıkması da tekrarlayan ve dikkat çekici ortak özellikler üzerine kurulmuştur.

Türk halk oyunlarında tür kavramını inceleyecek olursak belirli bir coğrafi alan içerisinde, usul, makam, ritim, kullanılan giyim kuşam, tavırsal yapı, el, kol, diz, ayak ve vücut hareketleri, kullanılan araç gereçler, oyunların adım yapısı, fiziksel anlamda vücudun kullanılan bölgeleri bunun gibi birçok detay, halk oyunlarında türü belirleme gereçleri olarak kullanılabilir. Müziği belirli yöre çalgılarıyla icrası, figür yapıları, dinleme ve icrada bir tavır birlikteliği ile oyuncularda ortak duygular uyandıran o yöreye has yaygın olarak oynanan oyun gruplarına verilecek ortak ada *Halk Oyunlarında Tür* denebilir.

Bu açıklamaya göre her yörede tek bir tür oyun oynanıyor anlamı çıkmamalıdır. Prof. Dr. Öcal Özbilgin; *Bir yörede, kentte hatta kasabada ve köylerde bile zaman süreci içerisinde geçirdiği kültürel etkileşimlerden dolayı birden çok oyun türü görmek olasıdır. Şeklindeki açıklaması bize halk oyunlarında tür sınıflandırması yaparken*

¹⁷⁴ Richard BAUMAN, “Halk Biliminde Kuram ve Yaklaşımlarda Tür” Milli Folklor Dergisi, C: 5 S: 2, 2003, ss 61-62

¹⁷⁵ Selami AKIŞ, “Türk Halk Oyunlarında Tür Sorunu”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s 26

*birçok etkeni inceleyerek detaylı bir çalışma sonrasında ancak sağlıklı sonuçlar elde edilebileceği görülmektedir.*¹⁷⁶

Geleneksel Türk Halk Oyunlarının Tür ve Biçim yapısını incelerken, bunlarla eş anlamlı olan *Çeşit, Şekil* kavramlarına bakmak ve aynı zamanda *Üslup, Tarz ve Tavır* gibi halk kültürü ürünlerinin sınıflandırılmasında önemli olan terimleri de incelemek gerekmektedir.

Tarz: Bir kimseye özgü davranış, duruş biçimi, bir şeye özgü oluş biçimi. Bir şeyin, bir eylemin gerçekleşme, uygulama biçimidir. Güzel sanatlarda üslup, stil, konsept olarak kullanılan tarz; biçim ve yol manalarına gelmektedir.

Üslup: Her kişinin, kendi düşünce, fikir ve duygularını dile getirme tarzı, ifade biçimi. Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, stil, oluş deyiş veya yapış biçimi, tarz anlamlarında da kullanılmaktadır.¹⁷⁷

Tavır: Hal, Durum, Duruş, davranış biçimidir. Bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranış manasına gelmektedir.

Çeşit: Aynı türden olan şeylerin bazı özelliklerle ayrılan öbeklerinden her biri, tür, nev.

Şekil: Farklı alanlarda değişik manalara gelen kelime, davranış biçimi, tutum, yol, tarz, bir kavramın, düşüncenin, olayın veya işin değişik oluş biçimi, anlatım biçimi manalarında kullanılmaktadır.¹⁷⁸

¹⁷⁶ M. Öcal ÖZBİLGİN, “Türk Halk Oyunlarında Tür ve Biçim Sorunu”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s 8

¹⁷⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.548ff31a21fc41.45663655 erişim tarihi 16.12.2014 (GEBİB)

¹⁷⁸http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.548ff31a21fc41.45663655 erişim tarihi 16.12.2014 (GEBİB)

Tüm tanımlamalara baktığımızda *stil* ortak bir ifade olarak göze çarpmaktadır. Bu konuyla ilgili uluslararası platformda bilim adamları bu eş anlamlı sözlükler hakkında benzer açıklamalarda bulunmuştur.

Anya Peterson Royce;

“İnsanların kimliklerini belirtmek için dayandıkları karmaşık özelliklerin tamamı benim stil dediğim şeyden oluşuyor. Stil, benim tanımladığım şekilde semboller, biçimler ve temel teşkil eden değer yönelimlerinden oluşur. Aşkar semboller ve biçimler giyim lisan, müzik, dans, ev tipi ve din gibi alanlardan oluşur. Bunlar arkadaşlık, Protestan ahlakı, eğitim gibi değerlerle desteklenir. Bu karmaşık yapıya geçmişte en çok 'gelenek' kelimesiyle atıfta bulunuldu. Fakat 'gelenek' kavramı muhafazakar ve değişmeyen bir şeyi kastederken, işaretler, semboller ve değerler sürekli değişir.”

Bunun dışında başka bir ifade de ise Anya Peterson Royce, *“İnsanlar genellikle belirli davranışlar sergileyerek aktif tercihler yaparlar. İnsanlar ayrıca sürekli olarak stili değiştiren eklemeler ve çıkarmalar yapar. Ek olarak insanlar birden fazla stille davranmanın zorluğunu hissederken duruma uygun olan stili seçerler.”* Bu şekilde belli bir bölgeye ait insanlarda ayırt edici kültürel özellikler bulunan stil denilen tür oluşumu gelişmektedir.

Özbilgin'e göre halk oyunlarında *herhangi bir oyun öbeğinin bir tür olabilmesi için diğer oyunlardan farklı en az iki özelliği olmalıdır. Bu farklar ya diğer oyunlarda hiç bulunmamalı, ya da diğer oyunlarda bulunsa bile, bu iki özelliğin birlikteliğinden hiçbir türde görülmeyen, yepyeni bir özellik ortaya çıkmalıdır.* Ayrıca yöreler arasındaki tavır farklılıkları Türk halk oyunlarında türlerin ortaya çıkmasındaki temel özelliklerden biri olmuştur. Örneğin bale sanatında tüm dünyada geçerli olan temel adımlar vardır.¹⁷⁹ Hangi dansçıya söylenirse söylensin hareket aynı şekilde icra edilir ve uygulanır. Fakat halk oyunlarında her figürün, her bölgenin kendine ait özelliklerini içeren adım yapısı, duruş şekli, tutuş ve ifade edişi bu alanda sınıflandırma yapma gereksinimi doğurmuştur.

¹⁷⁹ M. Öcal ÖZBİLGİN, *a.g.t.*, s 7

Anya Peterson Royce'a göre;

“Bir grubu diğerinden ayıran kimlik belirteçlerinin grubu sembolize ettiği hem grubun kendi üyeleri hem de diğer gruplar tarafından kabul edilmelidir. Böylece sınırlarda bulanıklık olmaz. Kullanılan semboller genellikle hızlıca tanınabilir ve hata olmadan bilimli bir grubu belirtebilir. Etkileşim sırasında şablonların önemli bir rol oynadıkları yer tam da burasıdır. Şablonlar bir birey veya grubun bir ya da iki özelliğini alıp onlara vurgu yaparak bir çeşit karikatürize veya gerçeküstü bir temsil oluştururlar.”

Öcal Özbilgin'e göre halk oyunlarında, oyunların tür olabilmesi için şu özellikleri göstermesi gerekmektedir;

1. *Temelde benzer bir adım yapısı göstermelidir.*
2. *Oyun oynanış şekli ve oyun alanının kullanım şekli (daire, çizgi formu gibi) benzer özellikler göstermelidir.*
3. *Yaygın olarak oynanan oyunlar olmalıdır.*
4. *Yöresinde yaygın olan figürler o yöreye has tavırla icra edilmelidir.*
5. *Oyunun konusu ya da danslardaki öykünmeler, yöre halkının yaşam biçimine ve coğrafik yapısına uygun olmalıdır.*
6. *Temelde kullanım amacı aynı olan yöreye özgü giysi benzerliği olması gereklidir.*
7. *Yöreye ait yaygın olarak bilinen geleneksel sazlar oyuna eşlik etmelidir.*
8. *Müzik açısından; usul, makam, ritim ve bunların icrası ortak özellikler göstermelidir.¹⁸⁰*

Yine bu özelliklere göre türlerin belirleyici unsurları şu alt başlıklara göre oluşturulmuştur;

1. *Oynanış nedeni,*
2. *Oynama yeri,*
3. *Oyuncuların cinsiyeti,*
4. *Oyun adım yapısı,*
5. *Oyun formu,*
6. *Tutuşma biçimi,*
7. *Oyuncu sayısı,*

¹⁸⁰ M. Öcal ÖZBİLGİN, a.g.t, s 104

8. *Kullanılan oyun araçları,*
9. *Eşlik eden çalgılar ve müzik yapısı,*¹⁸¹

Türk halk oyunlarında tür adına yapılan birçok çalışmada, tanımlardan da anlaşılacağı üzere kesin ve net bir sınıflandırma kriteri konulamamıştır. Halk oyunlarının kültürel bir öge olması ve zaman içerisinde birçok etki ile değişime, farklılaşmaya, birbirlerinden etkilenmeye ve gelişmeye açık bir değer olması, bu sınıflandırmaların kesinlik kazanmasına engel olmuş ve bu nedenle de ayrı bir araştırma konusu olduğundan burada yüzeysel olarak bahsedilerek, geçmişte yapılmış olan sınıflandırmalar baz alınmıştır.

Şerif Baykurt Türk halk oyunlarının Bölgeler bazında sınıflandırmasını önermiş ve şu şekilde bir sınıflandırmada bulunmuştur,¹⁸²

1. **Bar Bölgesi:** Erzincan, Erzurum ve Kars illerini kapsayan bölge, genellikle düz dizi ya da yarım ay biçiminde, birbirlerine tutunarak oynanan disiplinli grup oyunlarıdır. Örnek olarak Samsun mahalli halk danslarından *Oduncular* ve *Sarhoş Barı*.
2. **Halay Bölgesi:** Orta ve Güneydoğu Anadolu'da Sivas, Gaziantep, Malatya ve Diyarbakır illerini kapsayan bölgeler, genellikle düz dizi biçiminde ve yarım ay biçiminde, tutuşularak oynanan oyunlardır. Örnek olarak Samsun mahalli halk danslarından *Ağır Halay*, *Üç Ayak* ve *Kaba Ceviz* oyunları görülmektedir.
3. **Hora ve Karşılama Bölgesi:** Trakya bölgesi, Kocaeli, Sakarya, Çanakkale, Bursa, Bilecik, Bolu, mübadele nedeniyle Samsun, Nevşehir, İzmir gibi birçok ilde görülmektedir. Çiftlerin karşılıklı olarak oynamaları ya da grup halinde oynanmaktadır. Örnek olarak Samsun mahalli halk danslarından *Sağır Perde*, *Şinanay-Kol Bastı* oyunlarıdır. Mübadil oyunlarında ise *Cigoş*, *Debreli Hasan*, *Telgrafın Telleri*, *Sallama*, *Çoban Kızı*, *Kabadayı*, *Kasap* bu tür içerisinde yer almaktadır.

¹⁸¹ M. Öcal ÖZBİLGİN, *a.g.t.*, s 104

¹⁸² Atabey AYDIN, "Aydın-Germencik'te Halk Oyunları ve Halk Müziği Geleneği", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s 13 (GEBİB)

4. **Horon Bölgesi:** Şerit halinde Doğu Karadeniz bölgesi (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin). Örnek olarak Samsun yerel oyunları içerisinde varlığını kabul ettirmiş *Düz Horon, Dik Horon, Üçlü Horon* ve *Gürcü Horonu* oyunları bulunmaktadır.
5. **Kaşık Oyunları Bölgesi:** Güney Anadolu'nun Akdeniz'e açılan kısımları (Mersin, Antalya, Konya)
6. **Zeybek Bölgesi:** Merkezi Ege sahilleri olmak üzere Ankara'dan itibaren Batı Anadolu bölgesi,

Sadi Yaver Ataman'ın 100 Türk Halk Oyunu adlı kitabında Türkiye'deki oyun türlerini şu şekilde sınıflandırmıştır;

<i>Bar</i>	%10
<i>Halay</i>	%30
<i>Zeybek, Efe ve Seymen Dernek Oyunları</i>	%15
<i>Horon ve Karşılama</i>	% 8
<i>Hora</i>	% 7
<i>Taklitli ve Temsili Oyunla</i>	% 9
<i>Kırık Oyunlar</i>	% 7
<i>Davullu Oyunlar</i>	% 4
<i>(Bıçak, kama, kalkan, kılıç, pala, tüfek, çomak, kargı)</i>	

Bu oyunların %60'ı erkekler tarafından, %30'u kadınlar tarafından, %10'u kadın erkek bir arada oynanan oyunlardır.¹⁸³

Türsel açıdan inceleme yapmadan önce Türkiye'deki halkoyun türlerini bilmek gerekmektedir. Türler hakkında kısaca bilgi verecek olursak;

Hora: Kadın ve erkek ellerden ya da omuzlardan tutularak, daire ya da düz bir biçimde oynan hızlı ritmik bir oyun türüdür.

¹⁸³ Nazmi Oğuz YILMAZKOL, "Salihli Dombaylı Köyü Geleneklerinde Oyun ve Müzik Uygulamaları", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s 105

Zeybek: En önemli özelliği 9 zamanlı olmasıdır. El ele tutuşmadan ağır ya da hareketli (kıvrak zeybek) genelde daire ya da farklı şekillerdeki oyun türü.

Kaşık: Bu türün adından da anlaşılacağı gibi kaşıkla oynanan bir oyun türüdür. El ele tutuşmadan serbest bir şekilde dairede ya da farklı şekillerde oynanır.

Horon: Bir dizi şeklinde düz sırada oynanan sert ve hareketli bir oyun türüdür. Kız-erkek birlikte oynadığı gibi kızlar ve erkekler ayrı ayrı da oynaya bilir. Yarım daire şeklinde de oynanır.

Halay: Hora türü oyunlarda olduğu gibi ellerden ya da omuzlardan tutularak genelde düz sırada ya da yarım daire şeklinde oynanan bir oyun türüdür.

Karşılama: Karşılıklı iki kişinin ya da gurup olarak karşılıklı bir şekilde oynanır. Kız-kıza ya da kız-erkek tutuşma olmadan oynan bir türdür.

Geçmişte ya da günümüzde, halk danslarının veya seyirlik oyunların yöre açısından kesin sınırlarının çizilmesi olası değildir. Kültürel etkileşimden dolayı komşu iki bölgede bile benzer oyun türleri görülebilir. Hatta komşu olmayan, birbirinden uzak bölgeler arasında bile bu etkileşimler söz konusudur. Bunların sebebi, göçler, askerlik, kız alıp-verme gibi birçok olay buna etken olabilir.

Samsun yöresinde oynanan halk oyunlarına baktığımızda birkaç türe rastlamak mümkündür. *Yöredeki halk müziği adına yapılan ilk alan araştırmaları 1943 yılında Muzaffer Sarısözen ve arkadaşları tarafından Samsunda 9 gün kalarak gerçekleştirilmiştir. Ağırlıklı olarak halk türküleri araştırılmış bunun sonucunda karşılama, kaşıkçı ve imece havaları adı altında birkaç oyun müziği derlenmiştir.*¹⁸⁴

Yapılan araştırmaların kısa sürede olması bize şunu göstermektedir ki, araştırma yapılan bölgeler genel olarak sahil kesiminde olan köylerde ve yerleşim yerlerinde yapılmıştır. (Çarşamba, Bafra, Tekkeköy, Samsun Merkez)

¹⁸⁴ Hikmet GÜRCAN, *Samsun Folkloru araştırma ve derlemeleri*, Anadolu Folklor Vakfı Samsun Grubu Kültür Yayınları:3, İyi İşler Matbaacılık, Mart 2007, s 25

Daha sonra 1977-1985 yılları arasında Samsun folkloru araştırmacısı olan Hikmet Gürcan tarafından Çarşamba, Salıpazarı, Alaçam, Ladik, Bafra, Terme, Vezirköprü, Havza ilçe ve köylerinde samsun folkloru adına çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda Samsun'da oynanan oyun türlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

Oyun adı	Yöresi/bölgesi	Oyun türü
Çarşamba çiftetellisi	Çarşamba	Karşılama
Çarşamba düz oyun havası	Çarşamba	Karşılama
Havza çiftetellisi	Havza	Karşılama
Karaçalı	Çarşamba	Karşılama
Sağır perde	Çarşamba	Karşılama
Şinanay (oy kargalar)	Çarşamba	Karşılama
Ağam ben yandım	Havza-Ladik-V.köprü	Halay
Ağır halay	Ladik-V.köprü	Halay
Alafranga	Çarşamba	Halay
Gelin havası	Samsun – Alanlı	Halay
Kabaceviz	Çarşamba	Halay
Makinalı	Havza-Ladik-V.köprü	Halay
Yelleme	Ladik	Halay
Sarı kız	Havza-Ladik-V.köprü	Halay
Oduncular	Havza-Ladik-V.köprü	Halay
Sarhoş	Ladik-V.köprü	Halay
Temurağa	Ladik-Havza	Halay

Hoşbilezik	Havza	Bar
Tamzara	Ladik-Havza	Bar

Kasap	Samsun – Bafra	Hora
Gürcü horonu	Çarşamba - Terme	Horon
Ladik Semahı	Ladik	Semah

(Hikmet GÜRCAN, *Samsun folkloru araştırma-derleme*)¹⁸⁵

Tablodan da anlaşıldığı gibi Samsun yöresinin sahil kesimlerinde ağırlıklı olarak karşılama türü oyunlar oynanmaktadır. Halay türü oyunlar daha çok Amasya ve Tokat sınırına yakın bölgelerde görülmektedir. Bar türü oyunlar Samsun yöresine birçok bölgede olduğu gibi Tokat, Bayburt, Gümüşhane ve Erzurum'dan yapılan göçler sonucunda bölgemizde görülmüştür. Hora ve Horon gibi çok nadir rastlanan türdeki oyunlar ise yine mübadele ile şehre gelen mübadillerle yapılan kültür paylaşımı sonucunda yörede yer almıştır. Bunun yanında bölgeye göç eden alevi toplumlarının Ladik ilçesine yerleşmeleri burada *Ladik Semahı* adında semahlarında varlığı görülmektedir.

Karadeniz bölgesi baskın oyun türü horon olarak görülmektedir. Fakat coğrafi olarak ele aldığımızda Karadeniz bölgesi oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Birçok bilim adamı yöreleri bölgelere göre sınıflarken Karadeniz bölgesini Zonguldak, Bartın civarından başlayarak Artvin' e kadarki bölge olarak gösterir ve bu bölgede karşılama ve horon türlerinin hakim olduğunu söylemektedir. Göktan Ay, "*Folklore Giriş*" adlı eserinde Samsun'da karşılama, halay ve horon türlerinin görüldüğünden bahsetmektedir.¹⁸⁶ Bunun yanında "*100 Türk Halk Oyunu*" eserinde harita üzerinde Halk oyunları Türlerine göre bölgelere ayıran Sadi Yaver Ataman, Samsun'un bulunduğu bölgeyi "*Karşılama ve Horon*" bölgesi olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁷

Bu tanımlamalardan da yola çıkarak Samsun ve civarında özellikle yoğun bir mübadil nüfusu olması sebebiyle ağırlıklı olarak karşılama ve horon türü oyunlar oynanmaktadır. Merkez *Hacı İsmail köyü, Kutlukent, Asarağaç Köyü, Çandır Köyü, Demirci köyü, Esentepe köyü, Taflan, Hasköy, Bafra, Alaçam, Tekkeköy* ilçelerinde

¹⁸⁵ Hikmet GÜRCAN, a.g.e, s 26,

¹⁸⁶ Göktan AY, *Folklore Giriş*, İtü Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Mezunları Yayınları 1, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1990, s 78 (GEBİB)

¹⁸⁷ Sadi Yaver ATAMAN, *100 Türk Halk Oyunu*, Yapı Kredi Yayınları, 1975, ss 3-4

yapılan araştırma ve derlemelerde genel yapı, yerel oyun kültüründen ayrılan en büyük özelliği, düğünlerinde ön plana çıkan davul zurna eşliğindeki geleneksel hora ve karşılama türü mübadil oyunlarıdır. *“Daha çok Trakya ve Marmara’da (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İzmit, Adapazarı, Çanakkale, Bursa, Bilecik, Bolu) dolaylarında görülen karşılama türü ülkenin pek çok yerinde görmek mümkündür. Örneğin Giresun, Ordu, Samsun, Çorum, Erzurum, Muş, Antep gibi yörelerde karşılaşmaktayız.”*¹⁸⁸ Karşılama oyunu oynama biçimi yahut kendine has özellikleri ile bir tür olup temel özelliği karşılıklı oynanmasıdır. *“Karşılama müziğinin metronomu hızlandıkça doğru orantılı olarak hızlanırlar yani yavaştan hızlıya doğru bir değişkenlik söz konusudur. Bu durum figür yapısına da sekme ve zıplama adımları ile yansımıştır.”*¹⁸⁹ Oyunlar iki kişiden fazla sayı ile oynanıyor ise karşılıklı düz çizgiler halinde oynanır. Trakya yöresinde 9/8’lik usullerle oynanırken Karadeniz de 9/8, 2/4 olarak rastlanılabilir mübadil oyunları incelendiğinde yapı olarak Trakya oyunları ile benzer bir oyun tarzı olduğu tespit edilmiştir

Birçok tanımlamada olduğu gibi *biçim* tanımlaması da farklı alanlarda değişik şekillerde ifade edilmiştir. Özellikle sosyal bilimlerde ve araştırma konumuz olan halk oyunlarında biçim ise, Anadolu coğrafyasında birbirinden farklı oyun çeşidinin bilimsel alanda sınıflandırılması, derlenmesi, bir forma oturtulmasında biçimsel olgular da kullanılmış ve bu şekilde yörelerin oluş şekillerini incelerken, farklılık ve benzerliklerini ifade etmede kullanılan bir etken olmuştur. Halk oyunlarımızın, tür tanımında olduğu gibi biçim ifadesinde de net ve keskin çizgilerle ayırıcı bir kategori oluşturmamıştır. Fakat yine de birçok bilim adamı biçimsel anlamda halk oyunlarımızı incelemiş ve farklı değerlendirmelerde bulunmuştur.

Sözlük manasıyla biçim; Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil ya da eşgal olarak tanımlanmış, farklı bir ifadeyle sanat ve edebiyat eserlerinde dış görünüş manasına da gelmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Sait EVLİYAĞLU, Şerif BAYKURT, *Türk Halk Bilimi*, Ankara, 1988, s.121

¹⁸⁹ M. Öcal ÖZBİLGİN, “Türk Halk Oyunlarında Tür ve Biçim Sorunu”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s.99.

¹⁹⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54915dbf3b3dd1.30469899 erişim tarihi 17.12.2014

Bir başka açıdan biçim; *“Estetik somut sanatlar alanında biçim belli bir temanın plastik veya grafik açıdan dile getirilmiştir. Bundan ötürü, biçim, bir nesnenin hem canlandırılışı hem de sanatın bu canlandırılışa kattığı duygunun belirtilmesidir. Aynı nesne çağlara, yörelere ve insanlara göre çok değişik biçimler edinir.”*¹⁹¹

Biçim konusu özellikle tür için belirleyici bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında biçim türlerin kendi içerisindeki alt türlerinin de oluşumunda belirleyici özellik olarak kullanılmaktadır. Yalnız türleri belirlemede tek etken biçimler değildir. Birçok biçim Türkiye'nin birçok bölgesinde farklı oyun türlerinde aynı şekilde kullanılmaktadır. Örneğin karşılama bir tür olarak kabul edersek, bu türün belirleyici özelliklerinden biri karşılıklı oynama biçimidir. Fakat karşılama türü dışında birçok farklı türdeki oyun, bu biçimde oynanmaktadır. Bunun yanında daire, yarım daire, çizgi biçimindeki oyunlar da tüm türlerde kullanılan bir biçimdir.

Samsun yöresi oyun kültürüne baktığımızda oyunların biçimsel özellikleri, birçok türden oyunun varlığı sebebiyle çeşitlilik göstermektedir. Yapılan derlemelerde yerel oyunların oynanış biçimleri üç ana temelde toplanmıştır.

1. Düz sıra biçiminde oynanan oyunlar,
2. Yarım ay ya da yarım yay biçiminde oynanan oyunlar,
3. Karşılıklı iki düz sıra biçiminde oynanan oyunlar,

Bunun yanında asıl konumuz olan geleneksel mübadil danslarında ise, karşılama ve hora türünün baskın olması sebebiyle, düz çizgi, yarım daire ve karşılıklı oyun biçimlerinin çokça kullanıldığı bilinmektedir. Samsun mahalli oyunlarında ve geleneksel mübadil danslarında, yapılan araştırmalar sonucunda daire biçiminde oynanan oyuna rastlanmamıştır. Omuz omuza tutuşularak oynanan oyunların yanında, el ele tutuşularak, tarak tutuşu şeklinde, kız- erkek, yalnızca erkek ve yalnızca kızlar tarafından oynanan oyunlar mevcuttur.

¹⁹¹ Biçim, Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, C:2, s 359,

Halk oyunlarında Cemil Demirsipahi'ye göre diziliş biçimleri bakımından geometrik şekiller ve buna göre ayırmalar yapılmaktadır, bunlar da sırasıyla şu şekilde açıklanabilir;

1. *Sıra Oyunları – Sıra biçimi*
2. *Halka Oyunları – Halka biçimi*
3. *Karşılama Oyunları – Karşılama biçimi*
4. *Tek Oyunlar – Nokta biçimi*¹⁹²

Biçim, adım cümleciklerinin sıralanarak bir bütün oluşturulması ve bu adım cümlelerinin belli kurallar halinde düzenlenerek, farklı oyun formlarını duygu ve düşüncelerle bir bütün halinde sergileniştir.

4.1.1 Yerel Oyunlar (Mahalli oyunlar)

Samsun yöre mahalli oyunları incelemek için bu bölgede yapılan araştırma çalışmalarını incelemek gerekmektedir. Yapılan araştırmalar ilk olarak 1943 yılında Muzaffer Sarısözen ve arkadaşları Samsun'da 9 gün kalarak saha çalışması yapmışlar; burada ağırlık sadece halk türkülerine verilmiştir. Karşılama, Kaşıkçı ve İmece havaları adı altında birkaç oyun müziği belirlemişlerdir.

Daha sonra 1967 yılında Gazi Kütüphanesi Müdürü Alim Altaylı, kütüphane kaynaklarında yararlanarak “Samsun Tarihi” adında toplam 68 sayfalık küçük bir cep kitapçığı hazırlamış ve kitapçıkta “Samsun Folkloru” başlığı altında 4 sayfalık bir bilgiye yer vermiştir. Halk oyunları ise çok az bir kısım ayırmıştır.

Samsun Mahalli Halk Oyunları olmasına rağmen, uzun yıllar araştırılıp derlenmemiş bir araya getirilmemiş, kayıtları tutulmamıştır. Samsun'da Halk Bilimi çalışmaları yapan kuruluşlar bu faaliyetlerini genellikle müzik ve tiyatro olarak sürdürmüşler halk oyunları faaliyetleri ise çok az sayıda yapılmış ve yapılan çalışmalar ise göçlerle gelen nüfusun oyunlarının icra edilmesiyle olmuştur.

¹⁹² Cemil DEMİRSİPAHİ, *Türk Halk Oyunları*, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları Folklor Dizisi: 2, T.T.K. Basımevi, 1975, s 21

1979 yılında akademik olmasa da Samsun Belediye Konservatuvarı kurulmuş 1981 yılında da Resmi Gazetede yayınlanarak yasallık kazanmıştır. Konservatuvarın eğitim verdiği alanlardan biride halk oyunları ile halk müziğidir. Samsun'da bu alanda büyük eksikliği gideren Belediye Konservatuvarı halk oyunları çalışmaları içinde de “Samsun Mahalli Halk Oyunları” çalışmaları bulunmuyordu.

1980 yılında Samsun Fuar Müdürü ve bir kültür adamı olan İsmail Bozlar ile turizm ve Tanıtma Bakanlığı raportörlerinden Hikmet Gürcan'ın Samsun'da provasını yaptıkları “Samsun Uluslararası Halk Dansları Festivali” 1981 yılından itibaren geleneksel olarak yapılmaya başlamıştır. Bu festivalde, Samsun'da Samsun halk oyunlarını oynayan bir Samsun grubunun gerekliliği ortaya çıkmıştır.

İşte bundan sonra *Samsun Folkloru*'nun saha derleme çalışmalarına daha çok ağırlık verilmiştir. 1985 yılında yapılan *Samsun Uluslararası Halk Dansları Festivali*'nde ilk kez Anadolu Folklor Vakfı Samsun Grubu dansçıları Samsun Yöresi Halk Danslarını icra etmişlerdir.

Hikmet Gürcan, Erol Alan, Ahmet Sansür gibi araştırmacılar yaptıkları araştırma ve derlemeler sonucunda Samsun yöresinde belirli bir mahalli oyun repertuarı oluşturmuşlardır. Bunlardan Hikmet Gürcan'ın Samsun merkez Alanlı, Meyvalı, Aksu, Sarı taş, Kamalı, Çoban özü, Kadamut köseli, Çatma oluk, Akalan, Toy belen, Küçük oyumca, Büyük oyumca, Saray köy, İncesu köyleri, Çarşamba ilçesine bağlı, Yağbasan, Balcalı, Balahor ve Tikencik köyleri, Salıpazarı ilçesi, İçme köyü, Alaçam ilçesi, umutlu, Sakar inek, Pelitköy, Ladik ilçesinin, Budakdere ve Salur köyleri, Bafra ilçesi, Asar, Çatal dere, Haydalı, Paşa Şih, Dem Şih, Kara Şih, İlyaslı, Türk köyü, Hacı oğlu, Çıraklı, Orta durak, ağaca alan, ot meşe, Büyük Yer altı, Küçük Yer altı, Ak Tekke, Çağ sür köyleri, Terme ilçesi, Gökçeli ve Karaman Köyleri, Vezirköprü ilçesi, Karapınar, Susuz, Gargaçak, inkaya Öğürlü Köyleri, Kavak İlçesi, Asarcık, Bayraklı, Ak Belen, Bey Besli, Ala Gömlek, Ayaklı, Ağaca Keser, Karacalar, Ayaklanan, Mahmutlu, Mahmutbeyli, Havza İlçesi, Ilica, Aslan Çayırı, Aşağı Yavrucuk, Martar, Aşağı Susuz köylerinde yapmış olduğu derlemeler sonucunda 67 köyden toplam 97 oyun ismi

belirlenmiş fakat günümüzde bilinen ve güncel olarak icra edilen oyunlar bunlardan yalnızca 8 ile 10 oyun arasında değişmektedir.

Yerel (mahalli) oyunlar olarak adlandırılan tespit edilmiş oyunlar: Çoban, Kolbastı, Kasap, Birinci Kına, İkinci Kına, Tuz Kabını Tuzsuz Koyan, Rençberler Oyun Havası, Çiftetelli, Çarşamba Çiftetellisi, Dolama, Pıtık, Neynam, Sarı Kız, Alaçam Halayı, İkileme, Samsun Sallaması, Sağır Perde, Kabaceviz, Alafranga, Karaçalı, Şinanay, Oduncular, Sarhoş Barı, Üç ayak, Makinalı gibi oyunlar tespit edilmiş olup bugün yalnızca Kabaceviz, Sağır Perde, Alafranga, Sarhoş Barı, Kasap, Sarı Kız oyunları aktif olarak yarışmalarda sergilenmektedir.

4.1.2 Mübadil Oyunları

Yapılan derleme çalışma sonucunda bütün ilçe ve birçok köyde tespit edilen mübadil oyunları şu şekildedir;

Çuğuş (Zigoş, Cigoş), Ağacanın Fatma, Bilal Ağa, Kabadayı, Kasap, Debreli Hasan, Paşa Dudu, Gökteki yıldızlar, Kamber, Arap Oyunu, Çamaşır yıkar mısın, Deveci, Telgrafın Telleri, Demir Ağa, Zirto, Selanik, Kadriyem, Hüseyin Ağa (İseyina), Hatice, İsa Bey, Arda Boyu, Hop Hop Birdanem, Tombul Gelin oyunlarıdır. Günümüzde geleneksel sıra dahilinde icra edilen oyunlar ise Cigoş, Karşılama, Debreli Hasan(Kabadayı), Telgrafın Telleri, Çoban Kızı(Rumeli), Sallama oyunlarından oluşmaktadır. Oyunlar hakkında detaylı bilgi 5.1 başlığı altında verilecektir.

4.1.3 Kafkas Göçmen Oyunları

Anadolu'nun önemli bir liman kenti ve kesişim noktası olan Samsun'a ilk göçler, 1853-56 yılları arasında yaşanan İngiltere ve Fransa'nın da Osmanlı Devleti'nin safında yer aldığı Rusya'ya karşı yapılan Kırım Savaşı esnasında yaşanmıştır. Samsun, coğrafi olarak Kırım yarımadasının hemen karşı kıyılarında yer alması nedeniyle, Kırımdan Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin ilk durağı olmuştur. Daha çok Eskişehir ve Ankara

dolaylarına sevk edilen Kırım muhacirlerinden bir kısmı ise Samsun'un Kılıçdede mahallesinde iskan edilmiştir.¹⁹³

Bu tarihlerde ve sonrasında Rusya'nın, Kafkaslar bölgesinde yaşayan halklar üzerinde hakimiyet kurma mücadelesi neticesi yerlerinden yurtlarından olan birçok Çerkez, Çeçen, Nogay, Adıge Tatar, Gürcü ve Abaza yine Anadolu'yu alternatif yurt olarak görmüşler ve Batum üzerinden gemilerle Samsun'a getirilmişlerdir. Bu göçmenlerin bir kısmı Anadolu içlerine hatta Suriye Filistin ve Ürdün taraflarına sevk edilmişken önemli bir kısmı ise, ilimizin Çarşamba ve Terme İlçelerinde iskan edilmişlerdir. Kafkaslardan yaşanan bu göç hareketi, 93 harbi olarak bilinen 1877-78 savaşı esnasında ise had safhaya varmıştır.¹⁹⁴

Samsun mübadillerinin aksine Kafkasya göçmenlerinin kültürlerini kapalı olarak yaşaması ve birlikte yaşadıkları yerel halk ve diğer toplumlara karşı kültürel bağlamda kapalı kalması Samsun yöresi kültürel değerlerinin bu toplumlarla harmanlanamamasına ve bu toplulukların sahip oldukları öncelikli olarak dans kültürünün bilinmemesine neden olmuştur. Günümüzde halen bu bölgelerde yaşayan Kafkas göçmenlerinin örf, adet, gelenek ve göreneklerini kendi aralarında yaşayarak yerel kültürle entegre olmasına engel olunmuş var olan kültürün korunması adına yapılan bu değerler gizli kalmıştır. Bu yüzden bu toplumların oyun ve müzik gelenekleri hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz.

4.1.4 Doğu Anadolu Göçmen Oyunları

Mübadelenin, Kırım ve Kafkasya'dan gelen göçmenlerin yanı sıra ülke içerisinde de ciddi anlamda göç alan Samsun bölgesi, göçmen toplumlarıyla birlikte kültürel anlamda zenginleşmiş yerel kültürü ve halk oyunlarını da etkilemiştir. Günümüzde yerel kültür ile mübadil kültürü iç içe girmiş, birçok farklı oyunu toplumlar kendi kültürleri içerisinde icra eder olmuşlardır. Özellikle Doğu Karadeniz bölgesinden

¹⁹³ <http://samsun03.blogcu.com/samsun-a-kafkasya-ve-rumeli-gocleri/1267068> Erişim tarihi: 24.12.2014 (GEBİB)

¹⁹⁴ <http://samsun03.blogcu.com/samsun-a-kafkasya-ve-rumeli-gocleri/1267068> Erişim tarihi: 24.12.2014 (GEBİB)

(Bayburt, Gümüşhane, Erzurum, Artvin) yapılan göçlerle birlikte oyunlarımız içerisinde yer alan hatta mübadiller tarafından da oynanan *Sallama*, *Temurağa (Demirağa)*'nın yanı sıra *Dik Horon*, *Gürcü Horonu*, *Üçlü Horon*, *Tamzara*, *Hoş Bilezik* ve *Ladik* bölgesine yerleşen Alevilerle birlikte kültürümüze giren *Ladik Semahı* bunların en bilinenleridir.

5.1 Samsun Yöresi Lozan Mübadillerinde Geleneksel Dans Kültürü

5.1.1 Geleneksel Dansların Adım, Müzik ve Ritim Analizleri

5.1.1.1 CİGOŞ OYUNU

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tefvik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldıray GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Cigoş oyunu Samsun mübadillerinde, eğlence, düğün ve kutlamaların başlangıcını temsil etmektedir. Oyuna bazı bölgelerde *Cigoş*, *Cuşuş* 'da denmektedir. Oyuna Trakya bölgesinde Edirne ve civarında *Zigoş* olarak da bilinmektedir. Aslında *Zigoş* Drama'da bir kasaba adıdır. Bu kasabadan mübadele ile göçenlerin getirdikleri oyunlardan biridir. Samsun mübadillerinin büyük bir bölümü de Drama, Sarışaban kazasından geldiklerinden bazı oynanış farklılıkları olmasına rağmen adım, ritim ve müzik benzerlikleri göze çarpmaktadır. Önceleri sadece göçmen ve mübadiller tarafından oynanan oyun 1971-72 yıllarında halk oyunları araştırmalarıyla birlikte biçim kazanmış ve yaygın olarak tanınmıştır. İlk kez 1964 yılında Kız Öğretmen Okulu halk oyunları ekibiyle yarışmada sergilenmiştir.

Şerif Baykurt'un araştırmalarına göre *Zigoş* nceleri yalnızca erkekler tarafından oynanan bir oyun olmasına rağmen günümüzde kız - erkek karma bir şekilde icra edildiği gözlenmektedir.

Samsun mübadillerinde geleneksel *Cigoş* oyunu 3 farklı bölümde icra edilmektedir. Birinci bölüm ağır bölümü, ikinci bölüm orta, üçüncü bölüm ise hızlı bölümden oluşmaktadır. Fakat oyun icra ediliş sırasında en ağırdan başlanarak yavaş yavaş hızlanır ve son olarak en hızlı bölümü icra edildikten sonra bitirilir. Bu bölüme hoplatma ya da kaldırma bölümü de denmektedir. Tüm bölümlerde oyun adımları birbiri ile benzerlik göstermektedir. Yalnızca metronoma göre oyun adımları hızlanarak daha büyük ve belirgin şekilde icra edilir. Orta bölümden hızlı bölüme geçişte yalnızca ritim eşliğinde oyunun icrası söz konusudur. Burada oyuncular hızlı bölümün metronomunu belirlerler ve oyun son bölüm için en hızlı şeklini alır. Son bölüm için hızlanan oyuncular farklı bir ezgi girişi ile hızlı olan son bölümü icra ederek oyun bitirilir.

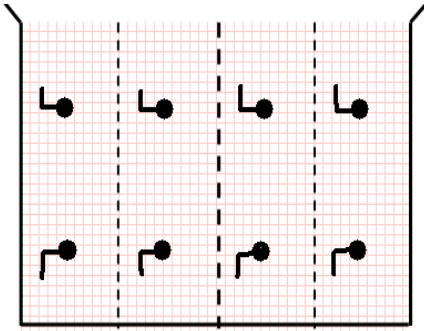
Oyun biçim olarak karşılıklı (en az 4 ve daha fazla kişilerin) düz sıra oluşturmasıyla icra edilmektedir. Trakya bölgesindeki *Zigoş* oyunundan farkı burada ayrılmaktadır. *Zigoş* oyunu Edirne'de daire biçiminde başlayıp en son halini karşılık düz sıralar şeklinde alır. Karşılıklı oynanması sebebiyle türsel açıdan incelediğimizde *karşılama* olarak adlandırdığımız oyun sınıflandırmasına girmektedir. Gerek müzik yapısı, gerekse ritimsel özellikleri itibariyle karşılama oyun türü özelliklerini içermektedir.

Ritimsel olarak başlangıçta ağır olarak başlayan oyun 9/4'lklerin D tipi olarak adlandırılan 2+2+2+3 şeklinde icra edilmektedir. Oyun hızlanmaya başlandıkça ritim yapısı da değişmekte ve yine 9/8'lik zamanın D tipi olarak adlandırılan 2+2+2+3 şeklinde vurulmaktadır.

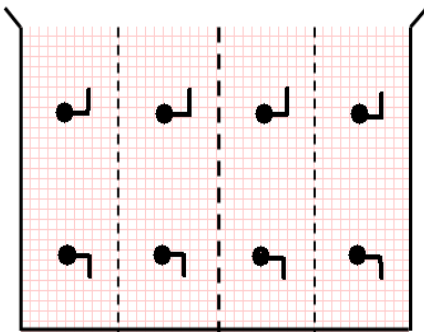
Oyuna eşlik eden icra sazlarına baktığımızda Trakya bölgesinde çift davul, çift zurna eşliğinde oynansa da Samsun mübadillerinden bu böyle değildir. Çift hatta 3 zurnanın yanında tek davul şeklinde oyunlar icra edilir. Çift zurnanın biri ana ezgiyi icra

ederken diğerleri ya da bir tanesi karar sesi vererek müziğe bu şekilde eşlik ederken çoğu zaman zurnaların hepsinin de ana ezgiyi çaldığı görülmektedir. Kimi zaman zurna icracılarından birisi pes olarak çaldığı ezginin oktavına çıkarak farklı süslemelerle müziği değişik şekillerde icra ettikleri da görülmüştür.

Bu oyun 2007, 2011 ve 2013 yıllarında farklı zamanlarda yapılan derleme çalışmaları dahilinde Samsun merkez, Hasköy, Taflan ve Bafra ilçe ve köylerinden arşivlenerek incelenmiştir.

Oyun yandaki şekilde görüldüğü gibi karşılıklı grupların ters ayakla (refle) oyunu içeriden dönerek oyuna başlamaktadır. Oyun 9 zamanlı olması sebebiyle önce tek kol sonra iki kolun kalkmasıyla 1 ve 2 ve adımları bu yöne yapılarak oyunun $2/4 + 2/4 = 4/4$ lük kısmı tamamlanmaktadır.

Oyunun devam eden adımlarını yine içeriden dönüş yaparak bir oyun adımı ile tamamlanmaktadır. Diğer tarafa dönüldüğünde ise oyunun $2/4 + 3/4 = 5/4$ lük kısmı tamamlanarak oyunun bir adım cümlesi tamamlanmış olur.

195

196

197

¹⁹⁵ **Karekod-1**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/cigos-tekkekoy-asagcinik.html>, Samsun Tekkeköy Aşağıçinik.

¹⁹⁶ **Karekod-2**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/cigos-alacam.html>, Samsun Alaçam,

¹⁹⁷ **Karekod-3**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/cigos-oyunu.html>, Samsun Merkez,

5.1.1.1.1 Cigoş Oyunu Müzik Notası

CİGOŞ

♩ = 54

1

2

3

4

5

6

7

5.1.1.1.2 Cigoş Oyunu Ritim Notası

CİGOŞ

$\text{♩} = 54$

1

2 *pp*

3

4

5 **Moderato**

6

7

8

9

10

Ç Ç Ç Ç Ç Ç

5.1.1.1.3 Cığoş Oyunu Hareket Notasyonu

$\text{♩} = 54$
A (sağdan dönüp)

Cığoş

B (soldan dönüp)

5.1.1.1.4 Cigoş Oyunu Adım İndeksi

(A)

Ağır Bölüm

(2,2,2,3)

$$A \text{ (Sağdan dönüş)} \longrightarrow [\{A^A\} + \{A^B\} + \{A^C\} + \{A^D\}] = 2/4 + 2/4 + 2/4 + 3/4 = 9/4$$

$$B \text{ (Soldan dönüş)} \longrightarrow [\{B^A\} + \{B^B\} + \{B^C\} + \{B^D\}] = 2/4 + 2/4 + 2/4 + 3/4 = 9/4$$

(B)

Orta Bölüm

(2,2,2,3)

$$A^1 \text{ (Sağdan dönüş)} \longrightarrow [\{A^{1A}\} + \{A^{1B}\} + \{A^{1C}\} + \{A^{1D}\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

$$B^1 \text{ (Soldan dönüş)} \longrightarrow [\{B^{1A}\} + \{B^{1B}\} + \{B^{1C}\} + \{B^{1D}\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

(C)

Hızlı Bölüm

(2,2,2,3)

$$A^2 \text{ (Sağdan dönüş)} \longrightarrow [\{A^{2A}\} + \{A^{2B}\} + \{A^{2C}\} + \{A^{2D}\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

$$B^2 \text{ (Soldan dönüş)} \longrightarrow [\{B^{2A}\} + \{B^{2B}\} + \{B^{2C}\} + \{B^{2D}\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

Cigoş oyunu geleneksel oyun formu

5.1.1.2 KARŞILAMA OYUNU

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tevfik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldırım GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Karşılama oyunu adından da anlaşılacağı gibi bir biçim adı içermektedir. Samsun mübadillerinde bu oyun geleneksel sıralama içerisinde *Cigoş*, *Cuguş* oyununun arkasından zurnacının ve ritmin kısa bir geçiş meyanı ile geçilerek önce ritmin daha sonra ise zurnaların ana ezgiyi 2 kez çalmasından sonra normal vurgu sıralamasına göre başlamaktadır. Karşılama oyunu, *Cigoş* oyun formunda olduğu gibi en az 8 kişi ile 4'er kişi karşılıklı olacak şekilde düz sırada başlamaktadır. Bu oyunda da sağa ve sola gidiş adımlarıyla oyun icrası gerçekleşmektedir. Karşılıklı icracılar ters adımla oyunu icra etmektedirler.

Karşılama oyunu 3 ana bölümden oluşmaktadır. Oyun adımlarının aynı olduğu gözlemlense de oyunlar arasında metronom ve hıza bağlı olarak hareketlerde büyüme, belirginleşme, sekmelerdeki yükseklikler gibi farklar oluşmaktadır. Birinci bölüm oyunun ağır bölümüdür. Bu bölümde dansçılar olabildiğinde yavaş bir şekilde davulun vurgularıyla adımları oturtarak icra ederler, bir sonraki bölümde ise metronom biraz daha hızlanır ve orta bölüm denilen bölüm icra edilir. Son bölümde ise ana ezginin değişip ritmin iyice hızlanmasıyla birlikte birkaç ölçü daha aynı düzende oyuna devam edildikten sonra geleneksel sıra ile dansçılar yarım daire biçimine geçerler ve ellerden tutuşmaksızın saat yönünün tersine hareket devam eder.

Ritim yapısı olarak başlangıçta ağır başlayan oyun 9/8'liklerin D tipi olan 2+2+2+3 şeklinde çalınır. Oyun ilk oyunda olduğu gibi hızlanarak devam eder ve metronom hızlanmasıyla aynı ritmik özelliklerle oyunun icrası tamamlanmaktadır. Tüm bölümler bu ritimde devam ederken davulcu farklı velvellerle 9 zamanlı vurguları farklılaştırabilmektedir.

Bu oyunda da geleneksel çalım şekli aynıdır. Çift zurna tek davul şeklinde icra edilir. Oyun geçişlerinde kısa geçişler, çeşniler yapılır karar verilerek ritimle birlikte bir sonraki oyuna geçiş sağlanır. Müzisyenlerle ekip başı arasında göz temasının olması oyun geçişlerinde buna göre geçilmesi gerekmektedir. Bazı oyunlarda oyunların son bölümlerinde yalnızca ritim bölümleri hızlı bir şekilde çalınarak oyunun sonunun geldiği bildirilir ya da son bölümlerde farklı ezgi çalınarak müzisyen tarafın oyunun sonuna geldiği bildirilmektedir.

Bu oyun 2007, 2011 ve 2013 yıllarında farklı zamanlarda yapılan derleme çalışmaları dahilinde Samsun merkez, Demirci köyü, Esentepe köyü, Hasköy, Taflan ve Bafra ilçe ve köylerinden incelenerek arşivlenmiştir. Bunun yanında tüm mübadil etkinliklerinde Samsun mübadillerinin bir araya gelmesi sebebiyle tüm etkinliklerde bu oyunlar aynı şekilde icra edildiği de tespit edilmiştir.

198

199

200

201

¹⁹⁸ **Karekod-4**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karalama-oyunu.html>, Samsun Merkez.

¹⁹⁹ **Karekod-5**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karalama-asagcinik-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Aşağıçinik köyü.

5.1.1.2.1 Karşılama Oyunu Müzik Notası

Karşılama

♩ = 108

4

7

10

14

17

20

23

1. 2.

²⁰⁰ **Karekod-6**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karslama-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, İkiztepe köyü.

²⁰¹ **Karekod-7**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karslama-karapercin-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Karaperçin köyü.

5.1.1.2.2 Karşılama Oyunu Ritim Notası

Karşılama

$\text{♩} = 108$

Ç Ç Ç

4

7

10

7

5.1.1.2.3 Karşılama Oyunu Hareket Notasyonu

$\text{♩} = 108$ Karşılama

Ⓐ $\frac{9}{8}$
(27223)

Ⓑ $\text{♩} = 116$

Ⓒ $\text{♩} = 135$

5.1.1.2.4 Karşılama Oyunu Adım İndeksi

(A)

Ağır Bölüm

(2,2,2,3)

$$A \text{ (Sağ ayakla sola)} \longrightarrow [\{A^A\} + \{A^B\} + \{A^C\} + \{A^D\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

$$B \text{ (Sağ ayakla sağa)} \longrightarrow [\{B^A\} + \{B^B\} + \{B^C\} + \{B^D\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

(B)

Orta Bölüm

(2,2,2,3)

$$A^1 \text{ (Sağdan dönüş)} \longrightarrow [\{A^{1A}\} + \{A^{1B}\} + \{A^{1C}\} + \{A^{1D}\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

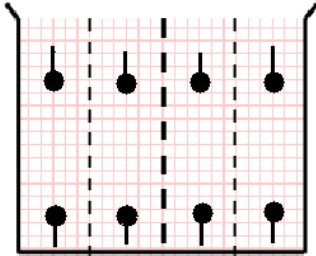
$$B^1 \text{ (Soldan dönüş)} \longrightarrow [\{B^{1A}\} + \{B^{1B}\} + \{B^{1C}\} + \{B^{1D}\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

(C)

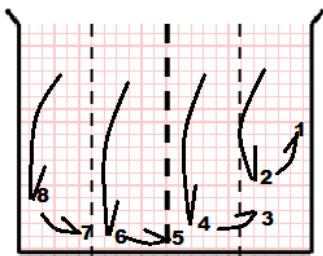
Hızlı Bölüm

(2,2,2,3)

$$C \text{ (Yarım daire düz)} \longrightarrow [\{C^A\} + \{C^B\} + \{C^C\} + \{C^D\}] = 2/8 + 2/8 + 2/8 + 3/8 = 9/8$$

Karşılama oyunu ilk iki bölümünü bu düzende oynayarak tamamlar, Cigoş oyunun da olduğu gibi oyunun 2/8'lik kısmında dansçılar karşılıklı ilk adımlarını yaparlar daha sonra $2/8 + 2/8 = 4/8$ 'lik kısmını ise sağ tarafa (karşı grup sol tarafına) adım yaparak kullanırlar. Son olarak 3/8'lik bölümde ise iki kol kaldırılır ve ilk vurguyu yapılacak yöne doğru vücut döndürülür yani eşler karşılıklı dönmektedirler. Böylelikle bir adım cümlesi tamamlanmış olur.

Oyunun son bölümünde bu sıralama ile dansçılar yarım daire biçimine geçerek son bölüm olan hızlı bölümü icra ederler ve bu şekilde diğer oyunlara geçiş yapılır. Oyun adım cümlelerinde değişiklik yoktur. Ekip başını takip eden grup aynı ritim eşliğinde bireysel farklılıklar gösteren hareketler (çalımlar) yapabilirler. Ekip başı oyunun belirli

bir yerinde gruba yüzünü döner ve mendil sallayarak geriye doğru oynamaya devam eder.

5.1.1.3 DRAMA KÖPRÜSÜ (DEBRELİ HASAN)

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tevfik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldırım GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Debreli Hasan, Drama'da yetişmiş, Debreli namıyla mübadele öncesi dönemde Drama-Serez-Sarışaban bölgelerinde faaliyet göstermiş bir halk kahramanı eşkıyadır. Drama köprüsünü, o devrin haksızlıkla para kazanan halkı ezen zenginlerinden aldığı haraçla yaptırmıştır. Debreli Hasan'ın yaşadığı dönem kesinlikle bilinmemekle beraber Çakırcalı Efe ile çağdaş olduğu görüşleri, hatta atıştıklarına dair hikayeler onun 1870-1920 yılları arasında Makedonya dağlarında egemen olduğunu göstermektedir. Bu konuda halk arasında söylenen menkıbeye göre; Selanikli Yahudi bir tüccar ticaret için İzmir'e gidecektir. *"Eğer bu civar dağlarda hükümran olan Debreli'den geçsen, Ege dağlarında Çakırcalı'dan geçemezsin."* denmektedir.

Debreli'nin çetesinde pek çok kişi yoktur. Bilinen Kara kedi namıyla bir tek kızanı olduğudur. Halka onu sevdiren eşkıya kişiliğinin en üstün tarafı ise fakirlere yardım etmesi, bilhassa birbirini seven yoksul gençleri evlendirmesidir. Bu konuda şöyle bir menkıbe de vardır. *"Evlenmek niyetinde olan dağlı bir genç, tek danasını almış, İskeçe pazarına inmektedir. Yolu, Debreli Hasan tarafından kesilir. Delikanlının*

*evlenmek için parası olmadığını anlayınca Debreli kendisine düğün için yetecek parayı verir ve ayrıca danasını satmamasını salık verip uğurlar."*²⁰²

Makedon dağlarının Debreli'si sonunda padişah affına uğrar veya söylentiye göre mübadelede güvenlik güçlerinin elinden kaçmayı başarır ve Türkiye'ye göç eder.

Refika Dural, bu konu hakkında Kara kedinin (*Debreli Hasan*) büyük dedesi olduğu ve Rum kızları ajanı olarak kullanarak Rumlara ve zulüm edenlere karşı halkı koruduğu zenginden alıp, fakirin yanında olduğunu söylemektedir. O dönemde eşkıyalık diye tabir edilen ve emrinde kızanlarının olduğu bir halk kahramanıdır.

Bu oyunda oyunun belirli bir akış içerisinde farklı ezgiler de çalınabilmektedir. Alaçam, Hasköy, Demirci köyü, Taflan, Tekkeköy gibi farklı bölgelerde yapılan araştırmalarda bu oyuna *Kabadayı* adının da söylendiği belirtilmiştir. Ayrıca *Debreli Hasan* ezgisinin yanında "*Davullarım Çalar Çaydan Aşağı*", "*Kara Yusuf*" gibi ezgilerde müzisyenlerin icralarına göre çalınmaktadır.

Bu oyun geleneksel sıralamada üçüncü oyun olarak oynanmaktadır. Oyunun özelliklerinden biride, geleneksel sıralamada önce oynanan oyunlarda olmayan el el tutuşmasıdır. Genellikle erkeklerin oynadığı bu oyun bilgi, beceri ve tecrübeye göre tüm Anadolu'da görüldüğü gibi geleneksel bir düzen içerisinde ilerlemektedir. Oyunun diziliş sıralamasında yaş ve statü önemlidir. En bilginler, becerikliler, statü ve yaş olarak üstün kişiler ekip başında yer almaktadır.

Oyun genellikle ellerden tutuşularak oynanmaktadır. Kollar dirseklerden bükük şekilde eller omuz hizasında koltuk altları kapalı biçimdedir. Oyunun ilerleyen bölümlerinde eller oyuncuların havaya girmesine göre omuz üstüne kaldırılmaktadır. Usta dansçılar oyundan alınan hazza göre adımları çökerek de yapabilir. Oyun geleneksel düzende yarım daire şeklinde saat yönünün tersine işlemekte, ekip başının komutuyla yönlenebilir. Bu oyun omuzlardan tutularak da oynanmaktadır. Eğer ellerden tutuşularak başlanmış ise oyun ilerledikçe ekip başının kolları değiştirmesiyle

²⁰² http://www.alacam.bel.tr/haber_detay.asp?haberID=182 erişim tarihi 30.12.2014

omuz tutuşuna geçilmektedir. Bu özellikleriyle *Hora* türü bir oyun olduğunu söyleyebiliriz.

Ritimsel olarak oyun ağır bir oyundur. 5/8'lik zamanda icra edilen bu oyun 5/8'liklerin en yaygın olanı B tipi 2+3 şeklindedir. Oyuna eşlik eden sazlar geleneksel düzende aynı şekilde çift zurna, tek davul şeklinde devam etmektedir. Oyunda adımlar ritmin güçlü vurgularıyla paralel ilerlemektedir.

Oyunun başlangıcında davul ve zurna ana ezgiye giriş yaparlar ve birkaç ölçü çalındıktan sonra ekip başının oyuna başlamasıyla tüm grup ekip başını takiben oyunun herhangi bir adımından oyuna başlarlar.

Oyun iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde düz yürüme adımı belirli bir süre icra edildikten sonra ikinci bölümde ekip başının hareketlenmesiyle ve mendil hareketlerine göre çökme bölümüne geçilmektedir. Bir süre bu bölüm icra edildikten sonra oyuncuların durumuna göre oyun bölümleri tekrarlanmaktadır.

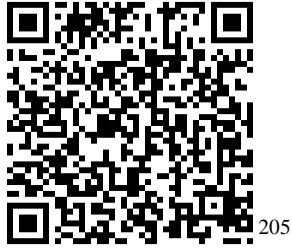
Bu oyun 2007, 2011 ve 2013 yıllarında farklı zamanlarda yapılan derleme çalışmaları dahilinde Samsun merkez, Demirci köyü, Esentepe köyü, Hasköy, Hacı İsmail Köyü, Taflan, Kutlukent, Bafra ilçe ve köylerinden incelenerek arşivlenmiştir. Bunun yanında tüm mübadil etkinliklerinde bu oyunlar aynı şekilde icra edildiği tespit edilmiştir. 29 Ekim şenlikleri, etli kazan pilavı şenlikleri, ilçe ve köy düğünleri, asker uğurlamaları, mübadil derneklerinin düzenlemiş olduğu etkinliklerde tespit edilmiş görüntü ve ses kayıtları kaynak olarak kullanılmıştır.

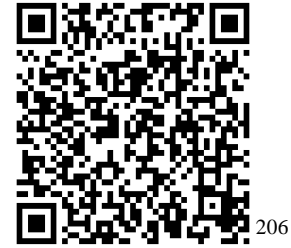
203

204

205

206

²⁰³ **Karekod-8**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/blog-post.html>, Samsun Merkez.

²⁰⁴ **Karekod-9**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/debreli-hasan-alacam.html>, Samsun Alaçam.

²⁰⁵ **Karekod-10**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/debreli-hasan-asagcinik-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Aşağıçinik köyü.

²⁰⁶ **Karekod-11**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/debreli-hasan-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, ikiztepe köyü.

5.1.1.3.1 Debrelî Hasan Oyunu Müzik Notası

DRAMA KÖPRÜSÜ

$\text{♩} = 132$

5

9

5.1.1.3.2 Debrelî Hasan Oyunu Ritim Notası

DEBRELİ HASAN

$\text{♩} = 66$

9

17

5.1.1.3.3 Debrelî Hasan Hareket Notasyonu

(A) Düz Adım (Yürüme) Debrelî Hasan

$\text{♩} = 132$

$\frac{5}{8}$
(2/3)

(B) Gözleme

5.1.1.3.4 Debreli Hasan Oyunu Adım İndeksi

A (Düz Adım)

$$A^1 \text{ (Sağ ayak düz)} \longrightarrow (A^{1A}+A^{1B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$A^2 \text{ (Sol ayak düz)} \longrightarrow (A^{2A}+A^{2B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$A^3 \text{ (Sağ ayak çekmeli)} \longrightarrow (A^{1A}+A^{3A}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$A^4 \text{ (Sol ayak tutma)} \longrightarrow (A^{4A}+A^{4B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$A^5 \text{ (Sağ ayak tutma)} \longrightarrow (A^{5A}+A^{5B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

B (Çökmeli Adım)

$$B^1 \text{ (Sağ ayak çökme)} \longrightarrow (B^{1A}+B^{1B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$B^2 \text{ (Sol ayak çökme)} \longrightarrow (B^{2A}+B^{2B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$B^3 \text{ (Sağ ayak çekmeli)} \longrightarrow (B^{1A}+B^{3A}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$A^4 \text{ (Sol ayak tutma)} \longrightarrow (A^{4A}+A^{4B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

$$A^5 \text{ (Sağ ayak tutma)} \longrightarrow (A^{5A}+A^{5B}) = 2/8+3/8 = 5/8$$

Debreli Hasan (Drama köprüsü) geleneksel oyun formu

5.1.1.4 TELGRAFİN TELLERİ

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tevfik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldıray GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Geleneksel sıralama içerisinde dördüncü sırada yer alan bir oyundur. Oyun geçişinde herhangi bir bekleme yoktur. Debreli Hasan oyununun ardından zurnacı kararda kalarak ritmin değişmesi oyun geçişini belirtmektedir. Oyun ekip başının adımıyla başlamaktadır. Tüm oyuncular ekip başını takip etmektedir. Oyuncu sayısında herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. En iyi bilenden yeni öğrenene doğru koltuktan öğrenme yöntemiyle yarım daire şeklinde, oyun sürekli olarak saat yönünün tersine işlemektedir.

Bu oyun yalnızca tek bir adım cümlesinden oluşmaktadır. Bazı bireysel hareketlerle farklı yönlerde dönülmesiyle kişisel çeşitlilik kazandırılan oyun, 4 zamanlı olarak icra edilmektedir. Ekip başı diğer oyunlarda olduğu gibi mendil sallayarak oyunu icra eder. Kişiler bazı ayak atışlar, sekmeler, çökmeler, ayak ve bel çevirmeleri ile oyuna çeşitlilik kazandırabilir. Oyun genel adım yapısı olarak tüm Samsun Lozan mübadillerinde benzerlik gösterir.

Oyun icra ediliş sırasında “*Telgrafın Telleri*” ezgisi dışında, *Hangi bağın bağbanısan Gülüsen, Aman Ormancı, Ela Gözlüm* gibi 4 zamanlı değişik ezgilerde çalınarak oyunların oynanış süresi içerisinde çeşitlilikler oluşturmaktadırlar. Bu ezgiler tüm mübadiller tarafından bilinen mübadil müzikleridir.

Diğer oyunlarda olduğu gibi müzik icra ediliş şekli aynıdır. Çift zurna tek davul olarak icra edilir. Oyun genellikle kadın erkek oynanan bir oyundur. Ellerden tutuşularak oynanır, koltuk altları açık şekilde dirseklerden bükülerek omuz hizasında ellerin tutulmasıyla gerçekleşir. Oyun adımlarıyla birlikte ellerin yukarı aşağıya hafifçe vurgu yapılarak oynandığı gözlemlenmiştir. Ekip başındaki birkaç kişi oyunun belirli bölümlerinde elleri aşağıya indirerek birbirlerine yaklaşırlar ve eğilerek oyunu farklı şekillerde sergileyebilirler. Bunu yapanlar daha çok oyun konusunda bilgili daha becerikli ve tecrübeli olanlardır.

Bu oyun adım yapısı gereği 6 zamanlı yani 6 vurguda oynansa da, müziksel yapısına baktığımızda 4+4 şeklinde icra edilmektedir. Oyun adımları 2 kez tekrarlandığında müziksel yapı tamamlanmaktadır. Tek bölümlü bir oyun olmasına rağmen ağır bir ezgi ile başlayarak yavaş yavaş tempo kazanmaktadır. Oyun ezgilerinin çeşitliliğine göre ve ritmin icrasına göre metronom değişebilmektedir.

Bu oyun 2007, 2011, 2013 ve 2014 yıllarında farklı zamanlarda yapılan derleme çalışmaları dahilinde Samsun merkez, Hacı İsmail Köyü, Demirci köyü, Esentepe köyü, Hasköy, Taflan, Kutlukent, Alaçam, Bafra ilçe ve köylerinden incelenerek arşivlenmiştir. Tüm mübadil etkinliklerinde bu oyun aynı şekilde icra edildiği tespit edilmiştir. 29 Ekim şenlikleri, etli kazan pilavı şenlikleri, ilçe ve köy düğünleri, asker uğurlamaları, mübadil derneklerinin düzenlemiş olduğu etkinliklerde tespit edilmiş görüntü ve ses kayıtları kaynak olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda bu oyun yerel halk kültürü tarafından icra edildiği tespit edilmiştir. Yerel halkın kendi kültürüyle iç içe olan bu mübadil oyunlarının aile bağlarının oluşmasıyla tüm bölgeye yayıldığı düşünülmektedir.

²⁰⁷ **Karekod-16**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-telleri-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, İkiztepe Köyü.

²⁰⁸ **Karekod-17**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-tellerine-samsun-merkez.html>, Samsun Merkez.

²⁰⁹ **Karekod-18**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-tellerine-asagcinik-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Aşağıçinik Köyü.

²¹⁰ **Karekod-19**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-tellerine-haskoy.html>, Samsun Merkez, Hasköy (Papazköy).

5.1.1.4.1 Telgrafın Telleri Oyunu Müzik Notası

TELGRAFIN TELLERİNE

Largo

3

5

7

9 1.

11 2.

5.1.1.4.2 Telgrafın Telleri Oyunu Ritim Notası

Telgrafın telleri

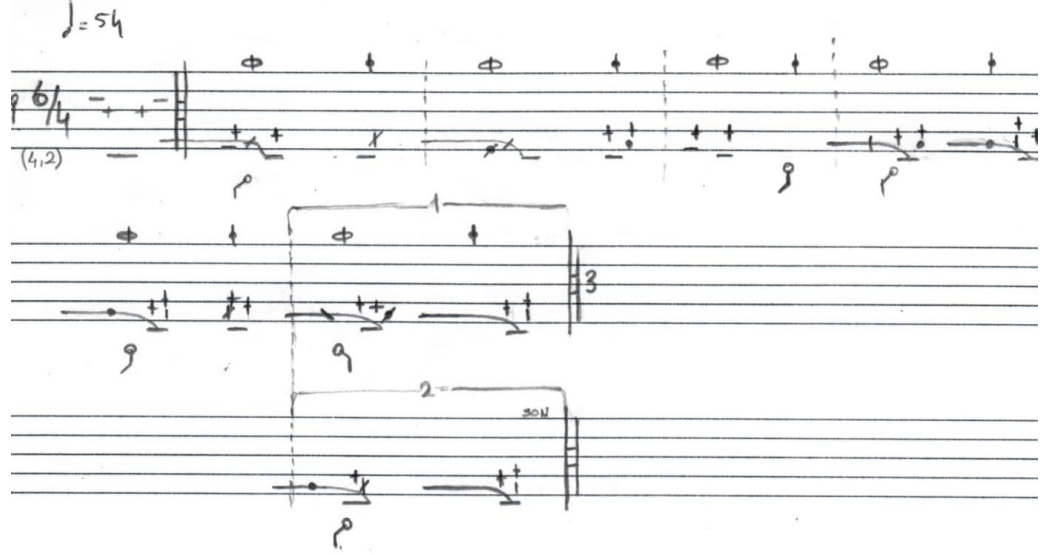
♩ = 48

3

5

7

5.1.1.4.3 Telgrafın Telleri Oyunu Hareket Notasyonu

5.1.1.4.4 Telgrafın Telleri Oyunu Adım İndeksi

$$A \text{ (Düz yürüme adımı)} \rightarrow [A^A + A^B + \{A^C\} + \{A^D\}] = 1/4 + 1/4 + 2/4 + 2/4 = 6/4$$

5.1.1.5 KASAP OYUNU

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tefik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldırım GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Kasap oyunu genellikle Trakya bölgesinde görülmüş, fakat Lozan mübadilleriyle birlikte Samsun bölgesinde varlığını kabul ettirmiş bir oyundur. Mübadillerin yerleşim yerlerindeki yerel ve farklı toplumların oyun icralarına kültürleşmeyle birlikte girmiştir.

Samsun'da hemen her düğün töreni, asker uğurlaması, kına gibi etkinliklerde icra edilen başlıca oyunlardandır. Özellikleri itibariyle *Hora* türü bir oyundur. Bu oyun *Şirto* ya da *Sirto* adıyla da bilinmektedir.

Bu oyun 2007, 2011, 2013 ve 2014 yıllarında farklı zamanlarda yapılan derleme çalışmaları dahilinde Samsun merkez, Demirci köyü, Esentepe köyü, Hasköy, Hacı İsmail Köyü, Taflan, Kutlukent, Tekkeköy, Asağçinik Köyü, Alaçam ve Bafra merkez ilçe ve İkiztepe, Cırıklar köylerinden incelenerek arşivlenmiştir. 29 Ekim şenlikleri, etli kazan pilavı şenlikleri, ilçe ve köy düğünleri, asker uğurlamaları, mübadil derneklerinin düzenlemiş olduğu etkinliklerde tespit edilmiş görüntü ve ses kayıtları kaynak olarak kullanılmıştır. Yerel halk tarafından da tüm bölgede icra edilen yaygın bir oyundur.

Geleneksel sıralamada *Telgrafın Telleri*'nin ardında beşinci sırada oynanmaktadır. Ekip başı ve müzisyenlerin göz teması ile oyun geçişleri sağlanırken, geçilecek oyunun ne olduğu konusunda bir bilgi verilmemektedir. Tüm mübadil bireyleri bu geleneksel sıralama içerisinde bir sonraki oyunu bilmektedir. Diğer oyunlarda olduğu gibi ekip başının hareketlenmesiyle oyun icra edilmeye başlanmaktadır.

Bu oyunda kollar omuzlardan tutuşularak hazırlanılır. Genellikle erkeklerin oynadığı kasap oyununu günümüzde kız erkek karma şekilde oynandığını da görmekteyi

. Oyun müziğinin 4 zamanlı notalanmış olmasına rağmen, adım cümlelerinin 6 zamanda tamamlandığı görülmektedir. 6 zamanlıların A tipi olan 2+4 şeklinde icra edildiği tespit edilmiştir.

Müzik icrası diğer oyunlar ile aynı özelliكتedir. Yapılan adımlar ritim vurgularına göre güçlendirilmekte ve ritimle aynı doğrultuda gitmektedir. Çift zurna tek davul şeklinde icra edilen bu oyunda belirli yerlerde bir zurna dem tutarken diğeri uzun meyanlar yaparak oyun müziğini çeşitlendirmektedir.

Kasap oyunu iki ana bölümden meydana gelmektedir. Bu iki bölümde de farklı adım yapıları kullanılır. Birinci bölüm yavaş bölüm diye isimlendirilmekte ve ağır şekilde icra edilmektedir. İkinci bölüm hoplatma denilen hızlı bölümdür. Bu bölümde oyun adımları hızlanır, geleneksel diziliş olan yarım daire şeklinde saat yönünün tersine işleyen oyuncular ilerleyişlerini de hızlandırarak adımları daha da gösterişli hale getirmektedirler.

Oyunun yavaş bölümü ileriye doğru yapılan sekmeyle başlanır. Sol ayak öne doğru düz şekilde uzatılırken sağ ayak üzerinde sekme yapılır. Sekme yapıldıktan sonra sağ ayak sol dizin arkasına çekilir. Sağ ayak geri basılır sol ayak pençedeysen sağa doğru hafif döndürülür ve sol ayak geri basılırken sağ ayak da sola doğru döndürülür daha sonra sağ ayak geri basıldığında aynı hareket solda tekrarlandıktan sonra sol ayak sağ dizin önüne gelecek şekilde önden yukarı çekilir.

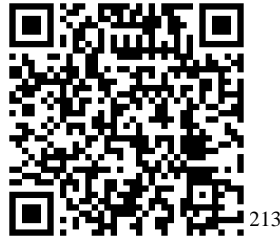
Hızlı bölümünde ise oyun sağ ayakla başlar. Sağ basıp, sol ayak sağın arkasından geçirilip basılır, tekrar sağ basıldıktan sonra sol ayak öne doğru atılır ve sol basılıp aynı atma hareketi sağ ayakla yapılarak oyun ekip başı ve müzisyenlere göre bitirilmektedir. Bu bölümde omuzlardan tutuşarak oynandığı gibi ellerden tutuşarak da oynandığı görülmektedir.

211

212

213

214

²¹¹ **Karekod-12**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-samsun-merkez.html>, Samsun Merkez.

²¹² **Karekod-13**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, ikiztepe köyü.

5.1.1.5.1 Kasap Oyunu Müzik Notası

KASAP

Largo

1. 3 2. 3

4

7 3

²¹³ **Karekod-14**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-kerpicli-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Kerpiçli Köyü.

²¹⁴ **Karekod-15**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-esentepe-koyu.html>, Samsun Merkez, Esentepe Köyü.

5.1.1.5.2 Kasap Oyunu Ritim Notası

KASAP

♩ = 66

3

5

7

10

14

18

♩ = 132

♩ = 66

♩ = 132

5.1.1.5.3 Kasap Oyunu Hareket Notasyonu

5.1.1.5.4 Kasap Oyunu Adım İndeksi

$$A \text{ (Yavaş adım)} \longrightarrow [\{A^A\} + A^B + A^C + \{A^D\}] = 2/4 + 1/4 + 1/4 + 2/4 = 6/4$$

$$B \text{ (Hızlı adım)} \longrightarrow [B^A + B^B + \{B^C\} + \{B^D\}] = 1/4 + 1/4 + 2/4 + 2/4 = 6/4$$

5.1.1.6 ÇOBAN KIZI (RUMELİ)

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tefik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldırım GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Çoban kızı mübadillerin en sevilen ve bilinen oyunlarından. *Rumeli* adıyla da bilinen bu oyun farklı ritim yapısıyla dikkat çekmektedir. Geleneksel sıralamada altıncı oyun olarak oynanmaktadır. Oyun geçişinde zurna ve ritim birkaç ezgi çalar ve ekip

başının adıma başlamasıyla oyunun icrasına başlanmış olur. Biçimsel olarak aynı düzende devam eden bu oyunu genellikle erkekler icra ederler fakat günümüzde kutlama ve şenliklerde kadınlar da bu oyuna katılmaktadır. Oyunun özelliklerine baktığımızda ise diğer tutuşularak oynanan oyunlar gibi bu oyunda Hora türü bir oyundur.

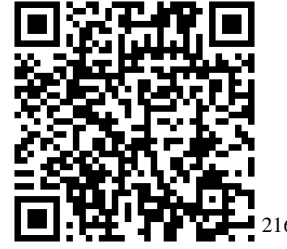
Oyun iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm düz yavaş bölüm, ellerden tutuşularak koltuk altları açık dirseklerden bükülü bir şekilde yavaş metronomda başlar, ikinci hızlı sekmeli bölümde ise oyunun belirli bir bölümünde icracılar ekip başından itibaren iyice yanaşarak dirseklerden sıkışır ve bu oyunun hızlı adımını bu şekilde icra ederler. Daha sonra hızlı adım ekip başından itibaren icracıların aralıkları genişletmesiyle sekme adımı belirli bir süre icra edilerek daha da hızlanır, ekip başının ve müzisyenlerin göz teması ile oyunun en hızlı noktasında oyun tamamlanmaktadır.

Müzik, ritim ve oyun adımlarının birlikteliğine baktığımızda, ritmin 7/8'liklerin A tipi olarak adlandırılan 3+2+2 şeklindedir. Müzik cümlelerinin tamamlanması 4 adet 7/8'lik ezginin çalınması ile mümkündür. Fakat adım yapısına baktığımızda 3 adet farklı adımın birleşmesinden bir oyun cümlesi oluşmuştur. Böylelikle ritim ve müzik vurguları birlikte giderken oyun cümlesinin müzik cümlesi ile aynı anda başlaması için 4 adet oyun cümlesinin oynanması gerekmektedir. Oyun akışı içerisinde adım başlangıcı her 4 oyun cümlesinden sonra tekrar müzik cümlesi ile birlikte başlamaktadır.

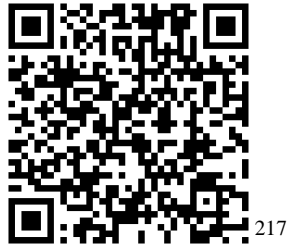
Bu oyun 2007, 2011 ve 2013 yıllarında farklı zamanlarda yapılan derleme çalışmaları dahilinde Samsun merkez, Hacı İsmail Köyü, Demirci köyü, Esentepe köyü, Hasköy, Taflan, Tekkeköy, Asarağaç, Karaperçin Köyü, Kutlukent, Bafra ilçe ve köylerinden incelenerek arşivlenmiştir. Bunun yanında tüm mübadil etkinliklerinde Samsun mübadillerinin bir araya gelmesi sebebiyle tüm etkinliklerde bu oyunlar aynı şekilde icra edildiği de tespit edilmiştir. 29 Ekim şenlikleri, etli kazan pilavı şenlikleri, ilçe ve köy düğünleri, asker uğurlamaları, mübadil derneklerinin düzenlemiş olduğu etkinliklerde tespit edilmiş görüntü ve ses kayıtları kaynak olarak kullanılmıştır.

215

216

217

218

²¹⁵ **Karekod-20**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-bafra-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra ikiztepe köyü.

²¹⁶ **Karekod-21**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-2.html>, Samsun Merkez.

²¹⁷ **Karekod-22**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-haskoy.html>, Samsun Merkez, Hasköy(papazköy)

²¹⁸ **Karekod-23**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-karapercin-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Karaperçin köyü.

5.1.1.6.1 Çoban Kızı Oyunu Müzik Notası

ÇOBAN KIZI (RUMELİ)

Presto

The musical score is written in 7/8 time and B-flat major. It begins with a **Presto** tempo marking. The notation is as follows:

- Staff 1: Measures 1-3. Measure 1 contains a whole note G4, a quarter note A4, and an eighth note B4. Measure 2 contains a quarter note G4, a quarter note F4, and an eighth note E4. Measure 3 contains a quarter note D4, a quarter note C4, and an eighth note B3.
- Staff 2: Measures 4-6. Measure 4 contains a quarter note B3, a quarter note A3, and an eighth note G3. Measure 5 contains a quarter note F3, a quarter note E3, and an eighth note D3. Measure 6 contains a quarter note C3, a quarter note B2, and an eighth note A2.
- Staff 3: Measures 7-9. Measure 7 contains a quarter note G3, a quarter note F3, and an eighth note E3. Measure 8 contains a quarter note D3, a quarter note C3, and an eighth note B2. Measure 9 contains a quarter note A2, a quarter note G2, and an eighth note F2.
- Staff 4: Measures 10-12. Measure 10 contains a quarter note E3, a quarter note D3, and an eighth note C3. Measure 11 contains a quarter note B2, a quarter note A2, and an eighth note G2. Measure 12 contains a quarter note F2, a quarter note E2, and an eighth note D2.
- Staff 5: Measures 13-15. Measure 13 contains a quarter note C3, a quarter note B2, and an eighth note A2. Measure 14 contains a quarter note G2, a quarter note F2, and an eighth note E2. Measure 15 contains a quarter note D2, a quarter note C2, and an eighth note B1.
- Staff 6: Measures 16-18. Measure 16 contains a quarter note A2, a quarter note G2, and an eighth note F2. Measure 17 contains a quarter note E2, a quarter note D2, and an eighth note C2. Measure 18 contains a quarter note B1, a quarter note A1, and an eighth note G1.
- Staff 7: Measures 19-21. Measure 19 contains a quarter note F2, a quarter note E2, and an eighth note D2. Measure 20 contains a quarter note C2, a quarter note B1, and an eighth note A1. Measure 21 contains a quarter note G1, a quarter note F1, and an eighth note E1.
- Staff 8: Measures 22-24. Measure 22 contains a quarter note D2, a quarter note C2, and an eighth note B1. Measure 23 contains a quarter note A1, a quarter note G1, and an eighth note F1. Measure 24 contains a quarter note E1, a quarter note D1, and an eighth note C1.

ÇOBAN KIZI

- 2 -

$\text{♩} = 198$

The musical score is written in 7/8 time and B-flat major. It consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 7/8 time signature. The tempo is marked as quarter note = 198. The melody starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, Bb4, and C5. The second staff starts with a measure rest, followed by eighth notes Bb4, A4, and G4. The third staff starts with a measure rest, followed by eighth notes F4, E4, and D4. The fourth staff starts with a measure rest, followed by eighth notes C4, Bb3, and A3. The score ends with a double bar line and repeat dots.

5.1.1.6.2 Çoban Kızı Oyunu Ritim Notası

Çoban Kızı (Rumeli)

♩ = 210

6

11

16

22

5.1.1.6.3 Çoban Kızı Oyunu Hareket Notasyonu

♩=178 A (Düz Yavaş adım)

♩=270 B (Hızlı sekmeli adım)

5.1.1.6.4 Çoban Kızı Oyunu Adım İndeksi

$$A \text{ (Düz yavaş adım)} \longrightarrow [A^A + A^B + A^C + A^A] = 7/8 + 7/8 + 7/8 + 7/8 = 28/8$$

$$B \text{ (Hızlı sekmeli adım)} \longrightarrow [A^A + B^A + B^B + A^A] = 7/8 + 7/8 + 7/8 + 7/8 = 28/8$$

5.1.1.7 SALLAMA

Yöresi:	Samsun
Derleyen:	Gökhan BARUTCU, Adem TUĞRAL, Erol ALAN
Derleme Tarihi:	2007, 2013
Kaynak Kişi:	Suat ÖZKAN, Tevfik KURUM, Mahmut ÜSTÜN, Barış YİLELEK, Yusuf BAYILDIM, Fadıl ŞENGÖZ, Yıldırım GÜMÜŞTAŞ, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Adem TUĞRAL, Bayram ÖZSOY, Burhan ÖZSOY, Cihat YILMAZ
Müzik Notasına Alan:	Ö. Emre ÖKTEM
Ritim Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU
Hareket Notasına Alan:	Gökhan BARUTCU

Sallama oyunu Samsun Lozan mübadillerinde geleneksel sıralama içerisinde tespit edilmiş olsa da Doğu ve Orta Karadeniz'in birçok bölgesinde bu oyun bazı küçük farklılıklarla icra edildiği görülmüştür. Mübadillerle birlikte Samsun'un birçok köy ve ilçesine yerleşmiş olan Doğu Karadeniz göçmenleri, bir arada yaşadıkları uzun yıllar içerisinde bu oyunu kendi kültürü dahilinde kabul edip kültürlerinin bir parçası olarak icra ettikleri düşünülmektedir. Bu konuyla ilgili derinlemesine bir araştırma yapılarak bu oyunun kökenine ait bilgiler tespit edilmesi gerekmektedir. Yaptığımız alan araştırması ve derlemelerde geleneksel dans kültürü içerisinde Samsun Lozan mübadillerinin bildiği ve geleneksel sıralamada bu oyuna yer vermesi sebebiyle bu oyunu da mübadil oyunları içerisinde incelemekteyiz. Yapılan incelemelerde özellikle Tekkeköy ve merkez köylerdeki mübadillerin bu oyunu bildikleri ve icra ettikleri tespit edilmiştir. Buradan da Doğu Karadeniz göçmen nüfusunun yerleşim yerlerine baktığımızda bu bölgelere göçlerin yoğun olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Sallama oyunu özelliklerini incelediğimizde içerisinde Karşılama biçimi bölümlerinin bulunduğu Hora türü bir oyun olduğunu görmekteyiz. Oyun içerisinde eller tutuşularak oynanan bu oyun belirli bir süre sonra ekip başının hareketlenmesiyle alkış bölümüne geçer ve daha sonra bu alkışlama kısmı icracıların geleneksel yarım daire biçiminden çıkarak dağılmasıyla karşılama biçiminde icra edilmeye devam eder. Bu bölümde icracılar kişisel oyun becerileri doğrultusunda hareketleri farklı şekilde icra ederek çeşitlilik kazandırır ve kendilerini ifade ederler. İrcacıların tümünde mendil bulunur ve ellerin salındığı bölümlerde her icracı belirli mendil sallama hareketlerini kendine özgü bir biçimde kullanmaktadır.

Sallama oyunu ayrıca Bayburt, Gümüşhane, Erzurum dolaylarında adım yapılarının benzerlik gösterse de o bölgede yaşayan genel oyun türü özelliği içerisinde oynandığı görülmektedir. Giresun Üniversitesi Öğretim Elemanı Yusuf Kurt ile yapılan görüşmelerde bu oyunun kendi repertuarında bulunan Bayburt sallaması, Gümüşhane sallaması oyunlarıyla benzerlik gösterdiği belirtilmiştir. Fakat mübadiller bu oyunu Hora türü oyun özellikleri içeren ve karşılama türü biçiminde bölümleri bulunan bir oyun şeklinde icra etmektedirler.

İki adım cümlesinden oluşan bu oyun ritimsel açıdan incelendiğinde hareketli bir oyundur. 9/8'liklerin D tipi olarak adlandırılan 2+2+2+3 şeklinde icra edilerek diğer oyunlarda olduğu gibi çift zurna tek davul şeklinde çalınmaktadır. Oyun adım cümlesi 6 adet 9/8'lik oyun adımının birleşmesinden oluşmaktadır. Müziksel cümlelerinin 2A+2B+2C şeklinde oluşsa da geleneksel müzik icracıları bunu bir düzen içerisinde yapmazlar oyun adımları ile müzik bazı yerlerde farklılıklar gösterebilir. Müzik cümleleri bazen 2A+1B şeklinde 2 kez çalınıp en sonuna C kısmının eklenmesiyle de icra edildiği görülmüştür.

Sallama oyunu Tekkeköy, Hasköy, Hacı İsmail köyü, Demirci köyü, Esentepe köyü, Taflan, Kutlukent belde ve köylerinde yapılan çalışmalarda pilav şenlikleri, 29 Ekim kutlamaları, düğünler, dernek etkinlikleri gibi icra alanlarında tespit edilerek kayda alınmıştır. Yapılan röportajlarda da oyunlarla ilgilenen birçok mübadil Sallama oyununu geleneksel sıralama dahilinde belirtmiştir.

219

220

221

222

²¹⁹ **Karekod-23**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-kerpicli-koyu.html>, Samsun Merkez, Kerpiçli Köyü.

²²⁰ **Karekod-24**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-karapercin-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Karaperçin Köyü.

²²¹ **Karekod-25**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-haskoy.html>, Samsun Merkez, Hasköy (papazköy).

²²² **Karekod-26**, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-esentepe-koyu.html>, Samsun Merkez, Esentepe Köyü.

5.1.1.7.1 Sallama Oyunu Müzik Notası

SALLAMA

Presto

The musical notation is written on four staves in a single system. The first staff begins with a treble clef, a B-flat key signature, and a 3/8 time signature. The tempo is marked 'Presto'. The melody consists of eighth and sixteenth notes with frequent beamed sixteenth-note passages. Measure numbers 4, 7, and 10 are indicated at the start of their respective staves. The piece concludes with a double bar line at the end of the fourth staff.

5.1.1.7.2 Sallama Oyunu Ritim Notası

SALLAMA

♩ = 147

The musical notation for the Sallama rhythm is presented on two staves. The first staff begins with a treble clef, a common time signature (C), and a repeat sign (||). Above the staff, the tempo is indicated as ♩ = 147. The notation consists of a sequence of eighth and sixteenth notes with stems, forming a rhythmic pattern. The second staff also begins with a treble clef, a common time signature (C), and a repeat sign (||). It contains a similar rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes with stems, ending with a final repeat sign (||).

5.1.1.7.3 Sallama Oyunu Hareket Notasyonu

$\text{♩} = 348$ A (Düz adım) Sallama

5.1.1.7.4 Sallama Oyunu Adım İndeksi

A^1 (Sağ ile noktalı)	→	$(A^{1A}+A^{1B}) = 4/8+5/8 = 9/8$
A^2 (Sol ile noktalı)	→	$(A^{2A}+A^{2B}) = 4/8+5/8 = 9/8$
A^3 (Sağ ayak atma)	→	$(A^{3A}+A^{3B}) = 4/8+5/8 = 9/8$
A^4 (Sol ile noktalı yürüme)	→	$(A^{4A}+A^{4B}) = 4/8+5/8 = 9/8$
A^5 (Sağ topuklu yürüme)	→	$(A^{5A}+A^{5B}) = 4/8+5/8 = 9/8$
A^6 (Sağ topuklu çekme)	→	$(A^{2A}+A^{2B}) = 4/8+5/8 = 9/8$

5.1.2 Dansların Geleneksel Sıralanışı

Oyunların icra bölümüne geçildiğinde oyun alanı çevresinde oturan misafirler çalınan ezgi ile birlikte oyun hazırlıklarını yaparak sahneye adım atmaktadırlar. Sergilenecek oyunlar belirli bir geleneksel sıralamayla sergilenmektedir. Farklı bölge ve köylerde bu sıralama bazı küçük değişiklikler gösterebilir. Oyunlara genel olarak Cigoş (Zigoş,Cuguş) oyunu ile başlanır fakat bazı köyler bu oyunu bilmedikleri için oynamazlar. Oyunların sergilenmeye başlaması, bu konuda o bölgede yetenekli olarak bilinen, oyun kabiliyeti olan kişilerce başlatılır ve gerek yaş olarak gerekse statü olarak üstün olan bir kişi başa geçerek mendili eline alır. Gençlerin oyunlara katılımı ekibin sonuna doğru olmaktadır genç birinin ekip başından mendili alarak başa geçmesi saygısızlık ifadesi olarak karşılanmaktadır. Fakat oyun geçişleri sırasında eğer oynanacak oyunu icra etme kabiliyeti daha yüksek biri varsa, o oyun geldiğinde mendili alıp başa geçerek sıralamaya devam edilmektedir. Ekip sıralaması davulcu ve müzisyenlere göre sıralanmaktadır, ekip başı daima müzisyenlerin bulunduğu taraftan başlamaktadır. Bunun nedeni ise davulcu ekip başındaki oyuncuyu takip ederek ayak hareketlerine göre ritmin vurgularını icra eder ve oyun geçişlerinde ekip başından işaret alarak ezgi değişikliği gerçekleştirilir. Geleneksel sıralama;

Cigoş 9/4 → 2+2+2+3

Karşılama 9/8 → 2+2+2+3

Kabadayı (Debreli Hasan) 5/8→ 2+3

Telgrafın Telleri 4/4

Kasap (Sirto) 4/4

Çoban Kızı (Rumeli) 7/8→ 3+2+2

Sallama 9/8→ 2+2+2+3

Şeklinde sıralanırken farklı ilçe ve köylerde bu oyunların yanı sıra *Sallama* (Üç ayak), *Sarı Kız*, *Temurağa* gibi oyunlarında icra edildiği bilinmektedir. Sıralama belli başlı oyunların yerlerinin değişmesiyle veya oynanmayan oyunlarla ilçeler arasında ya da köyler arasında farklılık gösterebilir.

5.1.3 Geleneksel Dansların İcra Alanı

Samsun yöresi mübadil toplumlarının folklor ürünlerinin en önemlilerinin başında gelen geleneksel oyunlar mübadele kültürünün yaşanması ve geleceğe aktarılması konusunda ve bu toplum üyelerini bir araya getirmede bağdaştırıcı bir rol üstlenmiştir. Popüler kültürün gelişmesiyle birlikte, kültürel değerleri koruma, yaşatma ve aktarma kaygısı taşıyan Samsun Lozan mübadilleri birçok etkinlik altında bir araya gelerek kültürel değerleri aktarma yolunu seçmişlerdir. Bu nedenle özel günler tertiplenip kutlamalar yapılmış, 29 Ekim Cumhuriyet kutlamaları bir şenlik havasında kültürlerin yaşatılması adına bir zemin oluşturmuştur.

Bunun yanında belirli günlerde düzenlenen etli kazan pilavı şenliği ve bu şenliklerde geleneksel hale getirilmeye çalışılan farklı mübadil köy gruplarının hazırladığı mübadil halk oyunlarının sergilenmesi ve yarışmaların düzenlenmesi de yine hiç şüphesiz mübadil oyunlarının gelecek kuşaklara aktarılması ve popüler kültürle birlikte yok olmasının önüne geçilmesi adına atılan önemli adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk oyunlarının bu denli önemli olmasının nedenlerinin altında yatan etmen hiç şüphesiz mübadil kültürünün özellikle insanlar için çok önemli olan geçiş dönemlerinde (asker uğurlama, düğün, sünnet vb.) sıkça sergilenir olmasıdır.

Bunlardan en önemlilerinin başında düğün törenleri gelmektedir. Mübadil oyunlarının en çok sergilendiği düğün törenlerinin sergileniş ve hazırlanış aşamasında birçok farklılıklar gözlemlenmiştir. Bunlar sırasıyla; Düğüne Davet, Konak Gitme, Oturak Havası (Misafirlerin Karşılansması), Geleneksel Oyunların icrası ve Oynanış biçimleri, Misafir Uğurlaması olarak tespit edilmiş ve bu şekilde incelenmiştir.

Geleneksel mübadil danslarının düğün etkinliklerindeki icra alanları avlu diye tabir edilen evlerin girişlerinde bulunan geniş arazide gerçekleştirilmektedir. Arazi

çevresine dizilen sandalyeler ve masalara oturak havası ile teşrif eden davetliler, ayrı bir bölmede kurulan geleneksel etli kazan pilavı, tatlı ve içecekten oluşan ikramları kabul ettikten sonra, oyun için ayrılan bu masalarda yerlerini alırlar. Genel olarak erkekler ve bayanların oyun icra alanları birbirinden ayrılmaktadır. Özellikle köy düğünlerinde halen bu şekilde devam etmektedir. Tüm misafirlerin gelmesiyle ve yemek yeme işlemlerinin sona ermesinin ardından, farklı bölgelerde çavuş, değnekçi gibi isimlerle tanımlanan ve bütün organizasyonu idare eden bir organizatör bulunmaktadır. Mübadil düğünlerinde bu kişi genellikle o köyün muhtarı, ya da sözü dinlenen bir büyük tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kişinin yönlendirmesiyle birlikte farklı bölge oyunları, davetlilerin isteklerine göre müzisyenler tarafından icra edilir ve düğünlerin oyun icrası bölümü bu şekilde başlamış olur. Samsun mübadilleri tarafından icra edilen ve geleneksel bir düzen ve hiyerarşik bir yapıda varlığını sürdüren bu oyunlar, mübadil düğünlerinin olmazsa olmazlarındandır.

Oyunların oynanış mekanları şenlik alanları, dansların icrası için hazırlanan meydanlar, düğünlerde evlerin avlusu, köy meydanları gibi alanlardır. Son zamanlarda mübadil oyunları belirli düzenlemeler yapılarak özel salon ve sahnelerde de icra edilmektedir. En önemli icra alanları düğün etkinliklerinde oluşturulmaktadır. Bazı köylerde kadınlara ve erkeklere ayrı alanlar oluşturulup geleneksel icralar erkekler tarafından gerçekleştirilir.

5.1.3.1 Düğüne Davet

Düğün ortamına geçmeden önce düğüne davet edilme düzeni geleneksel ortamda farklılık göstermektedir. Düğün sahibi tarafından belirlenen bir davulcu ve damat yakınlarından bir veya birkaç kişi tarafından köydeki haneler tek tek davul ile ziyaret edilerek düğün etkinliğinin duyurulması gerçekleştirilir. Günümüzde kullanılan davetiye sisteminin aksine canlı bir şekilde davet gerçekleştirilir ve bütün köy bundan haberdar edilmektedir. Popüler kültürle birlikte yok olmaya yüz tutan bu geleneğe hane sahiplerinin davete icabet ve düğün evine yardım amacıyla hazırladığı tatlı, yemek ya da belirli hediyeleri bu kişileri teslim etmektedirler.

Düğünlerin geleneksel ortamda sürelerinin 2 hatta bazı kaynaklara göre 3 gün sürdüğü de söylenmektedir. Özellikle cumartesi ve Pazar günleri gerçekleştirilen düğün etkinliğinin davet edilme süreci Cumartesi sabahından başlamaktadır ve ilk etkinlik o akşam gerçekleşmektedir. Geleneksel oyun icralarının ilk akşamdan itibaren gerçekleştiğini ve ertesi günde aynı şekilde düğün etkinliklerinin devam ettiğini görmekteyiz.

5.1.3.2 Konak Gitme

Konak gitme etkinliği geleneksel ortamda ilk düğün günü akşamında ya da bütün gece gerçekleşebilir. Kız evinde toplanan gruplar kendi aralarında topladıkları belli miktarda parayı alarak hatta bunun eskiden bir tabela yapıp verilen paraların oraya asıldığı da söylenmektedir. Bir diğer kaynakta ise konak giden grubun başında bir Türk bayrağı bulunur ve yol güzergahı içerisinde statü ve maddi olarak iyi durumda olan kişilerin kapılarında davul zurna çalınarak onlardan da para alındığı ve bu paraların bayrağa takıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca süslenmiş koç da hediye olarak götürüldüğü bilinmektedir.

Konak giden grup davul ve zurnalarla mübadil oyunlarını oynayarak erkek evine varmaktadır. Günümüzde geçerliliği azalmış olan bu etkinlikte yakın ya da uzak olan köylere yürüyerek yol üzerinde geleneksel dansların icra edildiği tespit edilmiştir. Yol boyunca *Kabadayı*, *Çiftetelli* ezgileri çalınır ve bütün grup belirli yerlerde durarak ve oynayarak yollarına devam ederler. Konak gitme etkinliği erkek evine varıldığında bitmemektedir. Konak giden grup için masalar kurulur kız tarafında toplanan hediye ve paralar teslim edildikten sonra grubun istekleri erkek evi tarafından gerçekleştirilir. Saatin kaç olduğunun hiçbir önemi yoktur geleneğe göre erkek evi konak gelen grubun her türlü yeme içme isteğini karşılamak zorundadır. Konak gitme etkinliği gece yarısına kadar sürebilir ve bu süre zarfında oyunlar bu ortamda misafirlerin ve hane sahiplerinin katılımıyla devam etmektedir.

5.1.3.3 Damat Tıraşı

Konak gitmeyle son bulan ilk günün ardından damat kız almaya gitmek için hazırlanacaktır. Kız almaya gitmeden önce damat arkadaşları tarafından kollarına girilerek yine davul zurna eşliğinde berberin yanına getirilir bu genellikle geleneksel ortamda boş bir alan olmaktadır. Damat tıraş olduğu sırada damadın arkadaşları ve yakınları tarafından mübadil oyunları bu ortamda icra edilmeye devam eder ve tıraş bitiminde ise bir mendile para bırakarak damat da arkadaşlarının arasına katılır oyunlar bir süre birlikte oynandıktan sonra ise davul zurna eşliğinde evine teslim edilir.

5.1.3.4 Oturak Havası

Oturak havaları düğüne davet edilen misafirin düğün alanına gelmesiyle başlamaktadır. Müzisyenler düğün alanının belirli bir yerinde oturdukları yerden belirli ezgileri icra ederek misafirleri karşılamaktadırlar. Burada icra edilen ise günümüzde de popüler olan *İzmir'in Kavakları*, *Kırmızı Gülün Alı Var* gibi ezgiler kullanılmaktadır. Müziklerin icrası sırasında davetliler geleneksel olarak hazırlanmış etli pilav ve ikram edilen yemekleri yemek üzere bu iş için hazırlanmış alana giderler. Müzisyenlerin oturduğu alan genellikle oyunların sergileneceği alanın hemen önünde yer almaktadır. Bazı köylerde ise müzisyenler önlerine konan bir masa arkasından oturak havalarını icra etmektedirler.

Müzisyenlerin ve oyun alanının çevresi erkek misafirlerin oturmasıyla çevrelenir ve bu alanda genel olarak bayanlar pek bulunmazlar. Oturan erkek misafirler istek parçalarında bulur ve havaya giren misafirler silah atışları yaparlar. Oturak havaları tüm misafirlerin düğün alanına teşrifine dek devam etmektedir. Çalınan ezgiler ağır bir şekilde icra edilir bu şekilde davetliler havaya sokularak bir sonraki bölüm olan mübadil oyunlarının sergilenmesine hazırlık yapılıır.

5.1.3.5 Misafir Uğurlama

Düğünün son aşamasına gelindiğinde misafirler düğün alanını terk etmeye başlar, bu arada davul zurnalar mübadil ezgilerine devam ederler burada uğurlama

müziği olarak *Ey Gaziler* adlı ezgi çalınır ve misafirler davul ve zurnacılar tarafında uğurlanır. Bazı köylerde ise statü ve maddi olarak yüksek konumda olan misafirlerin düğün alanının çıkışına kadar davul ve zurnayla uğurlandığı görülmüştür bu bir anlamda müzisyenlerin bahşiş toplama seramonisi olarak da adlandırılabilir.

5.1.4 Geleneksel Dansların İcra Zamanları

Geleneksel mübadil danslarının icra edilmiş zamanları diğer bölge kültürlerinde olduğu gibi özel günler kutlamalar, davetler, mübadiller için önemli olan 29 Ekim şenlikleri, dernek, ilçe ve köylerin düzenledikleri *Pilav şenlikleri*, bunların yanında Düğün, Nişan, Asker uğurlama, Gelin alma başlıca geleneksel dansların icra zamanlarını belirleyen etkinliklerdir. Etkinliklerin açılışları mübadil oyunları ile olmaktadır. Günümüzde özellikle Pilav şenliklerinde Mübadil Halk Oyunları yarışmaları düzenlenmekte ve burada küçük yaştan, en yaşlı gruba kadar farklı mübadil köylerinden gelen gruplar bir arada oyunlarını icra etmekte ve yarışmaktadır.

5.1.5 İcracılar

Geleneksel mübadil danslarının icracılar genellikle kutlama ve düğünlerde katılımcıları tamamına yakını belirli sürelerde dans halkasına katılmaktadır. Belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde en iyi icracıdan yeni öğrenene kadar bir sıralama olur ve uzun bir süre bu şekilde devam eder. Düzenlenen bölgeye göre o bölge yüksek statü ve yaşça büyük kişilerden oluşmuş gruplar en son icra alanına çıkarlar ve ayrıca gösterilerini sunarlar. Bu grup yaşça en büyük ya da oyun kabiliyeti olarak en iyilerden oluşmaktadır.

Bunun yanında geleneksel *Pilav Şenlikleri*'nde her yıl düzenlenen ve birkaç yıldır oluşturmaya çalışılan Geleneksel Mübadil Dansları yarışmaları, unutulmaya yüz tutmuş ve genç mübadil nesil tarafından icra edilmeyen oyunların canlanmasına sebep olmuş her yıl bu yarışmaya hazırlanan çocuk grupları genç ve yetişkin grupları oluşturulmuştur. Ayrıca belirli köylerden bu şenliklere katılan uzun yıllar birlikte oynamış geleneksel gruplarda bu yarışmalara katılıp çeşitlilik oluşturmuşlardır. Her bir mübadil oyun icracısı konumundadır. Her meslek grubundan ve her alandan icracılar

geleneksel dansları icra edebilir fakat bazı köy ve bölgelerde danslara özel ilgi duyanlar ve kabiliyet bakımından üstün icracılar bölge mübadilleri tarafından tanınmaktadır.

SONUÇ

Ülkemizde var olan kültürel değerlerin küreselleşen dünya ile birlikte değişmesi, farklılaşması zaman içerisinde yaşatılmayanların yok olmakla yüz yüze kalması, bu ürünlerin gerek bilimsel metotlar kullanılarak gerekse teknolojik yöntemlerle derlenmesi, ortaya çıkarılıp belirli bir sınıflandırma ile gelecek kuşaklara, kültür yaşatıcılarına aktarma ve kayıt altına alma gerekliliğini doğurmuştur.

Medeniyetler beşiği Anadolu topraklarının her bir bölgesinde birbirinden farklı değerdeki geleneksel yaşam çeşitliliğinin azalması, modern dünya ile birlikte geleneklerin yaşatıldığı ortamların kısıtlanması ve kültürü yaşatanların bu ürünleri aktarma güçlükleri, bu alandaki bilim insanlarını belirli çalışmalar yapmaya, yöntemler geliştirmeye, halk bilgisi ürünlerini arşivlemeye itmiştir.

Ülkemizde yakın tarihe ışık tutan birçok göç olayı gerçekleşmiş, yeni çizilen sınırlar ve dünya haritasıyla birlikte toplumlar bu zaman süreci içerisinde farklı nedenlerle topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda ülkemizin millileşme sürecinde yeni Türkiye ile birlikte en kapsamlı göç anlaşmalarından biri olan Lozan Mübadele Antlaşması, ülkemiz adına sosyo-ekonomik birçok alanda değişimin yaşandığı önemli bir olay olarak hatırlanmaktadır. Bu olayın travmatik boyutu araştırmacılar tarafından birçok yönüyle ele alınmış, yaşanan sıkıntılar birçok platformda anlatılmaya çalışılmıştır. Anadolu'ya göç eden mübadillere ait ekonomik ve sosyal olguları betimleyen genel bilgilere, sayısal verilerle birlikte, tezin birinci bölümünde yer verilmiştir.

Mübadil toplumları üzerine yapılması gereken en önemli kültürel araştırma konularından birisi halk bilgisi ürünlerinin incelenmesidir. Bu konunun kapsamlı ele alınabilmesi için, eski yerleşim alanlarındaki kültürel birikimlerin nasıl olduğu, yeni yerleşim alanlarına uyum süreçleri, yerel halk ve farklı kültür değerlerine sahip toplumlarla entegrasyon ve kültür alış verişleri gibi pek çok olgunun işleyiş süreciyle birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bu amaçla yapmış olduğumuz araştırmalarda; Samsun iline iskan edilen Lozan mübadillerinin geldikleri bölgelerdeki kültürel konumları, yerleşim alanları, kültürel kimlik oluşumları, gelenek ve görenekleri belirlenmiştir. Tezimizin ana konusunu oluşturan Samsun mübadillerinin geleneksel

dans kültürü bu bilgiler üzerinden incelenerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda 2. ve 3. kuşak mübadillerle görüşmeler yapılmış, geleneksel mübadil danslarının icra bağlamı tespit edilmiştir. Düğün, nişan, asker uğurlama, pilav şenlikleri, 29 Ekim Cumhuriyet kutlamaları vb. gibi geleneksel dans ortamlarında katılımlı gözlem yöntemi ile derleme çalışmaları yapılmıştır. Bu derlemelerde Samsun yerel dans kültüründen farklı olarak, mübadil dans kültürüne ait geleneksel icralar hareket ve müzik özellikleri açısından karşılaştırılmıştır,

Müzik açısından Mübadil dans icralarının iki zurna-bir davul, üç zurna-bir davul çalgı takımlarının eşliğinde icra edildiği görülür. Zurnaların ana ezgiyi hep birlikte aynı tondan yada aynı kararda farklı bezeklerle (velvele ve çeşnilerle) çalmaları yörenin en dikkat çeken özelliklerinden birisidir.

Oynanış biçimleri açısından, karşılıklı, tutuşmasız, sıra formunda oynama geleneği diğer yerel dans etme biçimlerinden farklı özellikler arzeder. Bölge kültüründen farklı olarak oyunlar karşılama ve hora türü oyun özellikleri içermektedir. Oyunlar geleneksel bir sıralama içerisinde hiyerarşik düzende, bilgi, beceri, yetenek, tecrübe ve statüye bağlı olarak sıralanır. Oyun geçişleri ise müzisyen ve ekip başının kontrolünde gerçekleşmektedir.

Yerel halktan farklı olarak dikkat çeken diğer bir özellik ise düğün gelenekleri olmuş mübadillere özel konak gitme geleneği aynı zamanda dansların icra edildiği bir ortam olduğu gözlemlenmiştir. Düğün geleneği içerisinde etkinliklerin 3 gün sürdüğü göze çarpan diğer bir farklılık olmuştur. Bu günler içerisinde yine dansların icra edildiği bir alan olan “*Damat traşı*” etkinliği ve müzik icralarının yapıldığı, adına da “*Oturak Havaları*” denen farklı bir icra alanı tespit edilmiştir.

Genel yapı itibariyle mübadillerin oyun geleneklerine Anadolu coğrafi tür sınıflamaları açısından bakıldığında, Trakya bölgesi oyun türleriyle benzeştikleri görülmektedir. Özellikle 9 zamanlı ezgilerle oynanan oyunların yanında 5, 7 ve 4 zamanlılarında olması, *Sallama*, *Temurağa* gibi farklı oyun türleri içerisinde inceleyebileceğimiz dansların varlığı, yeni yerleşim alanlarındaki yerel halk ve özellikle Doğu Karadeniz bölgesi göçmeleriyle kültürel bir entegrasyon yaşandığının kanıtı olmuştur.

Çalışmamızda geleneksel dans kültürünün devamlılığını sağlamak için farklı oluşumlar altında dernek etkinlikleri, köy düğünleri, şenlikler, kutlamalar tertiplenerek ve bu kutlamalarda geleneksel dansları teşvik etmek adına ödüllü yarışmalar düzenleyerek, gelecek kuşaklara aktarımın sağlanmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle son 10 yılda bu değerlerin yok olmaya başladığını ve dansların aktarım alanlarının azaldığını gören mübadil toplumlar, kurum ve kuruluşların önde gelenleri Samsun'da bu kimliğin unutulmaması adına önemli adımlar atmıştır. Geleneksel hale getirilen köy şenlikleri, etli kazan pilavı günleri, her yıl düzenli bir şekilde devam eden ve siyasi, ekonomik kültürel değerlerin vurgulanıp anlatıldığı sempozyumlar bu değerleri akademik platformda da işlenir hale getirmiştir.

Yaşanılan bu gelişmeler mübadil toplumlarının geldikleri değerleri hatırlama anma ve onları yaşatma adına önemli yere sahiptir. Fakat ülkemizin hemen her bölgesinde olduğu gibi mübadillerde de geleneksel dansların genç kuşaklar tarafından tercih edilmediği bu alanda bir isteksizliğin, ilgi azlığının olduğunu dile getirmektedirler. Teknolojinin hızla gelişmesi, genç nüfusun ilgi alanını, zamanını farklı yönlerde değerlendirmeye itmiş, geleneksel dans icra alanlarının göz önünde olmaması ve toplumların kent yaşamı içerisinde bu alanlardan uzak kalmaları da bu değerlere ilgiyi azalttığı düşünülmektedir.

Değişen ve gelişen dünya içerisinde kültürlerin farklılaşmasını gözlemlemek, gelecekte var olan değişimleri incelemek adına yapılan bu çalışma, günümüzde Samsun Mübadillerinin kültürel değerleri içerisinde geleneksel dansların yapısal, adımsal, ezgisel, ritimsel olarak ele alınmıştır. Ayrıca geleneksel dansların, oyun müzik ilişkisi, birbirleri ile uyumları incelenerek ortaya bir şablon çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylelikle, Türkiye'de mübadiller üzerine yapılacak olan çalışmalarda ya da farklı ülkelerdeki mübadil toplumlarıyla karşılaştırmalara kaynak oluşturabilecek, daha sonraki yapılacak geleneksel dans çalışmalarına ışık tutacak bir çalışma olması hedeflenmiştir.

Türkiye toprakları, birçok azınlık topluluğun yaşadığı, genel itibariyle Müslüman Türk nüfusunun oluşturduğu bir coğrafyadır. Çok iyi biliyoruz ki farklı ırk, dil, din ve kültürlerin bir arada yaşadığı toplumlar kültürel zenginlik açısından hep bir adım önde olmuştur. Toplumların bir arada yaşamasıyla ve farklı kazanımların barış içerisinde paylaşılmasıyla ileri medeniyetler seviyesine ulaşıldığı bilinmektedir. Bu

kazanımların akademik çalışmalarla derlenip ortaya konulması bu çalışmada olduğu gibi farklı toplumların kültürel değerlerinin derlenip ortaya çıkarılarak büyük Türkiye içerisinde kültürel zenginliklerin herkese ulaştırılması adına önem arz etmektedir. Son olarak, farklı kültürel değerlere sahip toplumların yakın tarihinin incelenmesi, ülkemizin bu alandaki kültürel zenginliğini ortaya çıkaran parçaların birleştirilmesiyle toplumsal aidiyet duygusunun gelişmesine kaynaklık sağlayacaktır. Mübadil toplumların dans aracılığı ile kültürel kazanımların uzun yıllar yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması yoluyla hafızalarda kültürel belleklerinin canlı tutulması; Ülkemiz kurucusu M. Kemal ATATÜRK'ün “*Geçmişini bilmeyen geleceğine yön veremez*” sözlerine katkı sağlar niteliktedir.

KAYNAKLAR

AĞANOĞLU H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi: Göç*, İstanbul 2001, Kum saati yayınları

AKIŞ Selami, "Türk Halk Oyunlarında Tür Sorunu", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

AKSOY Erdal, "Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşiret Örneği)", (Basılmış doktor tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001

AKTAŞ Gürbüz, *Dansa ilk adım*, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 2006

AKTAŞ Gürbüz, *Temel Dans Eğitimi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1999

AND Metin, *Oyun ve Bügü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1974

ARI İnan, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Eskişehir-İzmir Konuşmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 1982,

ARTUN Erman, "Halk Kültüründe Değişimin Topluma Etkisi ve Sonuçları", http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_halk_degisim.pdf

ARTUN Erman, "Adana ve Osmanlı Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği", http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_adana_giyim_kusam_re_simli.pdf

ATAMAN Remzi, "Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistan Kökenli Uygur Türklerinin Sosyo-Kültürel Kimlikleri (Kayseri Örneği)", (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2006

ATAMAN Sadi Yaver, *100 Türk Halk Oyunu*, Yapı Kredi Yayınları, 1975

AY Gökten, *Folklore Giriş*, İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Mezunları Yayınları 1, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1990

AYDIN Atabey, "Aydın-Germencik'te Halk Oyunları ve Halk Müziği Geleneği", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011

AYDIN Suavi, *Kimlik Sorunu Ulusallık ve Türk Kimliği*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1999

BARIN Nasuh, *Batı Dans Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999,

BAUMAN Richard, “Halk Biliminde Kuram ve Yaklaşımlarda Tür” Milli Folklor Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 2, 2003

BIYIKLIOĞLU Tevfik, *Trakya’da Milli Mücadele*, Ankara 1987, C:1, Türk Tarih Kurumu yayını,

ÇAKIR Sabri, “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, Sayı 24,

ÇAKIR Sabri, *İnsan-Kültür ve Toplum Yazıları*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta-2008,

ÇETİN Nurten, “1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 / 2010

ÇOBANOĞLU Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002

DEMİRSİPAHİ Cemil, *Türk Halk Oyunları*, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları Folklor Dizisi: 2, T.T.K. Basımevi, 1975

DEMİRTAŞ Barış, “Lozan Mübadele Sözleşmesinin Etkileri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma”, Bursa, 2008,

DOĞAN Pınar Karacan, “Halk Oyunlarının Sosyal Bütünleşmeye Etkisi”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011

DURAL Refika, *Karakedi Efsanesi*, Divan Yayıncılık, Şubat 2011

EKİCİ Metin, *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2004

EKİCİ Metin, *Halk Bilgisi(Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2010

ELCİK Pelin, “EKİN” Gösterileri Örneğinde Halk Danslarının Gösteri Danslarına Dönüştürülmesinde Sahne Etmenlerinden Yararlanma Biçimleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009

ERDAL İbrahim, “Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi (1923-1930)”, Doktora Tezi,2006,

ERKAYHAN Şafak, “1960 sonrası Almanya’da Türk Sanatçılar: Göç ve Kültürel Kimlik”, Basılmamış Doktora Tezi, Mayıs, 2008

EROĞLU Türker, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Halk Oyunları ve Halayların İncelenmesi*, Ankara, 1995

EROĞLU Türker, *İnsan ve Oyun*, Kayseri, 1994

ERTURAL Neslihan, “Şamandan Oyuncuya Giden Yolda Türk Halk Oyunlarının Yapısı ve İşlevleri”, II. Türk Dünyası Uluslar arası Kültür Kongresi Bildirisi, İzmir, 2010, Gazi Türkiyat, 2012

EVLİYAOĞLU Sait, BAYKURT Şerif, *Türk Halk Bilimi*, Ankara, 1988

GERAY Cevat, *Türkiye'den Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı*, Ankara 1962, Tablo:2.

GIURCESCU Anca, “The Power and the Dance Symbol and its Socio-political Use, 17th. Symposium of the Study Group on Ethnochoreology 1992 Proceesings, Nafplion, K.Statisnopoulos Graphic arts, Athens, 1994

GOULARAS BAYINDIR, Gökçe, “1923Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması”, Alternatif Politika, Cilt 4, Sayı 2, Temmuz 2012

GÜRCAN Hikmet, *Samsun Folkloru araştırma ve derlemeleri*, Anadolu Folklor Vakfı Samsun Grubu Kültür Yayınları:3, İyi İşler Matbaacılık, Mart 2007

HUIZİNGA Johan, *Homo Ludens*, Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, Çev. Mehmet Ali KILIÇBAY, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995

İPEK Nedim, *Mübadele ve Samsun*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Sayı 85, Ankara, 2000

İPEK Nedim, *Osmanlı'da İskan ve Göç* (Ünite 5-8), Anadolu Üniversitesi Yayını No:2982,

İPEK Nedim, *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları-12, Haziran 2010, Samsun,

İskender ÖZSOY, *İki Vatan Yorgunları: Mübadele Acısını Yaşayanlar Anlatıyor*, İstanbul 2007, Bağlam Yayınları 198

KARACAER Gül, “Türkiye Kent Yaşamı ve Mübadiller (1923-1930)”, (basılmamış yüksek lisans tezi), İzmir, 2006

KİRACI Mehmet, “Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi”, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2006

KOÇKAR M. Tekin, *Çağlar Boyu İletişim Sanatı Olarak Dans ve Halk Dansları*, Bağırhan Yayinevi, Ankara, 1998

L. KAEPPLER Adrienne, *Dans*, Milli Folklor Dergisi, cilt 5, sayı 33, Çev. Fatma Kanat FAY

LADAS Stephen, *The Exchange of Minorities Bulgaria, Greece and Turkey*, New York, 1932, Macmillian Company,

NABİ Yasar, *Balkanlar ve Türklük*, Ankara 1936, Ulus Matbaası,

NOVACK C.J., “Bedensel Devinim Kültürelidir”, Çev. Mutlu Öztürk,” *Dans Müzik Kültür Folklor Doğru Dergisi*”, Boğaziçi Üniversitesi yayinevi, İstanbul, 1990

ÖRNEK Sedat Veyis, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1971

ÖRNEK Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000

ÖZBİLGİN M. Öcal, “Güneydoğu Avrupa - Anadolu Siyasi Göçlerinin Geleneksel Oyunlar Üzerinde Etkisi”, (yayınlanmamış makale yazısı)

ÖZBİLGİN M. Öcal, “Türk Halk Oyunlarında Tür ve Biçim Sorunu”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995

ÖZBİLGİN Mehmet Öcal, “Government Censorship and the Impact on Traditional Dance and Music Performance in Bergama Turkey”, *First Symposium of ICTM Study Group for Music and Dance in Southern Europe*, Bigoss, Skopje, 2009

ÖZDİNÇER Ferruh, “Türk Halk Oyunlarının Öğretiminde Kullanılacak Yöntem ve Teknikler”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1998

ÖZGÜR Tuğba, “Kültürel Farklılıklar ve Yöntemi”, (basılmamış yüksek lisans tezi), Kahramanmaraş, Ağustos, 2007

ÖZÖNDER M. Cihat, Nihat NİRÜN, *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:46, Ankara, 1990

ÖZYILDIRIM Işıl, “Tür Çözümlemesi: Yönelimler, Yöntem ve Sınırlamalar”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1-2, 2001

SEPETÇİOĞLU Tuncay Ercan, “İki Tarihsel Eski Kavram, Bir Sosyo-Kültürel Yeni Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?”, TSA/YIL:18, Özel Sayı 3, Ocak 2014

SOYSAL İlhami, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, (1920-1945)*, Ankara 1989, Türk Tarih Kurumu yayını, Bilal N. ŞİMŞİR, *Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdi Durumu, Türk Kültürü*,

ŞENEL Suna EDEN, *Halk Oyunları Yazımı 3*, Levent Müzikeyi Yayınları, İzmir, 1990

TAŞCI Faruk, *Bir Sosyal Politika Olarak Göç*, Kamu-iş, C:10,

TEKEREK Nurhan, “Oyun Kavramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e”, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 2006, Sayı 22

YILMAZ Cevdet, (editör), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2*, Samsun, 2007,

YILMAZKOL Nazmi Oğuz, “Salihli Dombaylı Köyü Geleneklerinde Oyun ve Müzik Uygulamaları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

TÜRKOĞLU Sabahattin, *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam*, İstanbul, 2002

İnternet Erişimi Kaynaklar

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-2945/samsun-merkez-mubadil-koylerinde-oyunlar.html>

Erişim tarihi: 16.01.2014

<http://pomaknews.com/pomashkiselo/?p=558>

Erişim tarihi: 16.01.2014

<http://samsun03.blogcu.com/samsun-a-kafkasya-ve-rumeli-gocleri/1267068>

Erişim tarihi: 24.12.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/1923_T%C3%BCrkiye-Yunanistan_N%C3%BCfus_M%C3%BCbadelesi

Erişim tarihi: 22.12.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/Halk_Oyunlar%C4%B1

Erişim tarihi: 30.12.2014

http://www.alacam.bel.tr/haber_detay.asp?haberID=182

Erişim tarihi: 02.06.2015

<http://www.bakisarikal.com/Samsun'da%20M%C3%BCbadele.pdf>

Erişim tarihi: 02.06.2015

<http://www.bakisarikal.com/Samsun'da%20M%C3%BCbadele.pdf>

Erişim tarihi: 15.03.2015

<http://www.radikal.com.tr/2000/10/23/insan/her.shtml>

Erişim tarihi: 16.03.2014

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.548ff31a21fc41.45663655

Erişim tarihi: 16.12.2014

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_adana_giyim_kusam_resimli.pdf

Erişim tarihi: 02.06.2015

Karekod Uygulama Adresleri

Karekod-1, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/cigos-tekkekoy-asagcinik.html>, Samsun Tekkeköy Aşağıçinik.

Karekod-2, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/cigos-alacam.html>, Samsun Alaçam.

Karekod-3, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/cigos-oyunu.html>, Samsun Merkez,

Karekod-4, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karslama-oyunu.html>, Samsun Merkez.

Karekod-5, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karslama-asagcinik-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Aşağıçinik köyü

Karekod-6, <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karslama-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, İkiztepe köyü.

- Karekod-7,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/karslama-karapercin-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Karaperçin köyü
- Karekod-8,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/blog-post.html>, Samsun Merkez.
- Karekod-9,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/debreli-hasan-alacam.html>, Samsun Alaçam.
- Karekod-10,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/debreli-hasan-asagc cinik-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, A ağı cinik köyü.
- Karekod-11,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/debreli-hasan-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, ikiztepe köyü.
- Karekod-12,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-samsun-merkez.html>, Samsun Merkez
- Karekod-13,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, ikiztepe köyü.
- Karekod-14,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-kerpicli-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Kerpiçli Köyü.
- Karekod-15,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/kasap-esentepe-koyu.html>, Samsun Merkez, Esentepe Köyü.
- Karekod-16,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-telleri-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra, İviztepe Köyü.
- Karekod-17,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-tellerine-samsun-merkez.html>, Samsun Merkez.
- Karekod-18,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-tellerine-asagc cinik-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, A ağı cinik Köyü.
- Karekod-19,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/telgrafn-tellerine-haskoy.html>, Samsun Merkez, Hasköy (Papazköy).
- Karekod-20,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-bafra-ikiztepe-koyu.html>, Samsun Bafra ikiztepe köyü.
- Karekod-21,** <http://samsunmubadiloyunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-2.html>, Samsun Merkez.

Karekod-22, <http://samsunmubadiLOYunlari.blogspot.com.tr/2015/01/coban-kz-haskoy.html>, Samsun Merkez, Hasköy(papazköy)

Karekod-23, <http://samsunmubadiLOYunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-kerpicli-koyu.html>, Samsun Merkez, Kerpiçli Köyü.

Karekod-24, <http://samsunmubadiLOYunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-karapercin-koyu.html>, Samsun Tekkeköy, Karaperçin Köyü.

Karekod-25, <http://samsunmubadiLOYunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-haskoy.html>, Samsun Merkez, Hasköy (Papazköy).

Karekod-26, <http://samsunmubadiLOYunlari.blogspot.com.tr/2015/01/sallama-esentepe-koyu.html>, Samsun Merkez, Esentepe Köyü.

EKLER

EK-1 KAYNAK KİŞİ DERLEME FOTOLARI

Refika DURAL 2. Kuşak mübadillerinden,1929 doğumlu, İlkokul, Aşağıçinik Köyü, Debreli Hasan'ın torunu,

Hayati TUNCEL 2. Kuşak mübadillerinden,1938 doğumlu, Emekli cezaevi müdürü, Hacı İsmail Köyü, eski balkan Türkleri başkanlarından,

Bayram-Hanife ÖZSOY, Taflan Köyü, Hayati TUNCEL, Demirci Köyü,

Atakum-SAMSUN

Merkez-SAMSUN

Alaçam Mübadele Derneği Başkanı (Eczacı) Hadi Uyar, Ali BİLGİN, Mehmet SAVAŞ, Alaçam derleme çalışmalarından,

Zurna icracıları Yıldırım GÜMÜŞTAŞ, Oktay GÜMÜŞTAŞ, Mehmet DİK, Ümit GÜMÜŞTAŞ, Oyun icracıları Fadıl ŞENGÖZ, Münir DEMİR, Samsun Merkez Hacı İsmail Köyü derleme çalışmalarından,

Samsun Merkez Demirci Köyü, düğün derleme çalışmaları,

Samsun Merkez Demirci Köyü, geleneksel dansların icrası, (düğün görüntüleri)

Balkan Mübadilleri Derneği Geleneksel Kazan Pilavı Şenlikleri 2014

KAYNAK KİŞİLER

Ahmet ULUTAŞ 1957 doğumlu, İlkokul, Emekli, İkiztepe Köyü

Akın AKSOY , 1956 Alaçam doğumlu, İlkokul mezunu, Çeşme mahallesi Muhtar, Drama Kozlu Köyü

Ali BİLGİN, 1935 Alaçam doğumlu, Emekli, Selanik Drama Kozlu Köyü 2. kuşak mübadili,

Barış YİLELEK, 1972 Amasya doğumlu, zurna icracısı

Bayram ÖZSOY, 1926 doğumlu, İlkokul, Demirci Ustası, Taflan Köyü

Burhan ÖZSOY, 1952 doğumlu, Üniversite, Emekli, Taflan Köyü

Cemile ÇETİN, 1952 doğumlu, İlkokul, Ev Hanımı, Asarağaç

Cihat YILMAZ, 1965 doğumlu, Üniversite, Diş Hekimi, Samsun

Erol ALAN, 1965 doğumlu, Üniversite, Öğretmen, Halk Oyunları, Terme

Fadıl ŞENGÖZ(icracı) 1944 Hacı İsmail Köyü, Emekli, Drama, Edirneci Köyü, oyun icracısı

Fatma TUĞRAL, 1951 doğumlu, İlkokul, Ev hanımı, Taflan Köyü

Habibe SAVAŞER, 1953 doğumlu, İlkokul, Ev Hanımı, Samsun

Hadi UYAR 1959 Alaçam doğumlu, Eczacı, Sarışaban, Uzunkuyu Köyü 2. kuşak mübadili

Hanife ÖZSOY, 1927, İlkokul, Ev Hanımı, Taflan Köyü

Hayati TUNCEL, 1938 doğumlu, Emekli cezaevi müdürü, Hacıismail Köyü

İlyas ÖZATA, 1949 doğumlu, İlkokul, Çiftçi, Hasköy

Kazım DİNÇ, 1950 doğumlu, Üniversite, Emekli, Esentepe Köyü

Mahmut ÜSTÜN, 1953 Samsun Bafra doğumlu, davul icracısı

Mehmet DİK (müzisyen), 1951, İlkokul, Hacı İsmail Köyü, Drama, Muratlı Köyü,

Mehmet SAVAŞ, 1946 Alaçam doğumlu, Emekli Zabıta, Sarışaban karacakoyun köyü 2.kuşak mübadili,

Mustafa YAZGAN, 1948 doğumlu, İlkokul, Emekli, Düvecik Köyü,

Münir DEMİR(icracı), 1968 doğumlu, İlkokul, Hacı İsmail Köyü, Kahveci, Drama, oyun icracısı

Münir ŞEN, 1949 Alaçam doğumlu, serbest muhasebeci, Selanik Sarışaban 2. kuşak mübadili,

Naci KAPLAN, 1941 doğumlu, İlkokul, Hacı İsmail Köyü, Emekli

Nazif TANYILDIZ, 1963 doğumlu, İlkokul, Hacı İsmail Mah. Muhtarı, Serbest meslek

Nuriye YILMAZ, 1939 doğumlu, İlkokul, Ev Hanımı, Kerpiç Köyü

Oktay GÜMÜŞTAŞ, 1965 doğumlu, İlkokul, Hacı İsmail Köyü, Drama, Muratlı Köyü,

Refika DURAL, 1929 doğumlu, İlkokul, Aşağıçinik Köyü,

Salih MUTLU, 1950 Alaçam doğumlu, Karşıyaka Mah. Muhtarı, Selanik Drama Kozlu Köyü, 2.kuşak mübadili,

Selver DİNÇ, 1947 doğumlu, İlkokul, Ev Hanımı, Esentepe Köyü,

Şeref DUMAN, 1943 Alaçam doğumlu, Emekli, Selanik Sarışaban Uzunkuyu Köyü 2. kuşak mübadili,

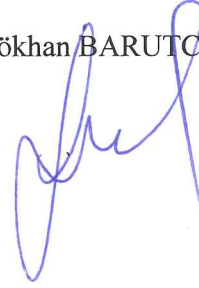
Ümit GÜMÜŞTAŞ (müzisyen), 1984 doğumlu İlkokul, Hacı İsmail Köyü, Drama, Muratlı Köyü,

Yıldırım GÜMÜŞTAŞ (müzisyen), 1972 doğumlu, İlkokul, Hacı İsmail Köyü, Drama, Muratlı Köyü,

ÖZGEÇMİŞ

19/06/1986 yılında Samsun'da doğdum. İlkokulu 5 yıl İstiklal İ.Ö.O'da, Ortaokul 3 yıl İlkadım İ.Ö.O, liseyi 3 yıl 19 Mayıs Lisesinde tamamladım, lise döneminde Samsun Büyükşehir Belediyesi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölüm Şefliğinden 3 yıllık mezuniyet diploması aldım. 2004-2009 yılları arasında Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümünden mezun oldum. 2011 Yılında Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuvarında Öğretim Görevlisi olarak göreve başladım ve halen Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Anasanat dalı Başkanı olarak görevimi sürdürmekteyim.

Gökhan BARUTCU

ÖZET

“*Samsun Yöresi Mübadillerinde Geleneksel Dans Kültürü*” başlıklı araştırma konumuzda, öncelikle bu alanda yapılmış olan tarihi, siyasi, ekonomik, demografik ve kültürel literatürler taranarak yerli ve yabancı kaynaklar araştırılmış, konunun giriş bölümleri bu araştırmalar sonucunda tarihi süreç ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Samsun yöresi mübadil derneklerinin ve bu derneklerin yönlendirmeleri sonucunda Samsun merkez ve ilçelerdeki Mübadil mahalle ve köyler tespit edilerek kaynak kişilere ulaşılmıştır. 1,2 ve 3. Kuşak mübadillerle yapılan röportajlar derlenmiş bunun yanında katılımlı ve katılımsız gözlem yöntemiyle merkez ve ilçelerdeki geleneksel mübadil düğün ve şenliklerine katılım sağlanarak çekimler yapılmıştır. Özellikle her yıl ilçe belediyeleri ve dernekler tarafından düzenlenen geleneksel *etli kazan pilavı şenlikleri* mübadil geleneğinin yaşatıldığı ve geleneksel dansların icra alanları olması sebebiyle, bu alanlarda katılımlar gerçekleştirilerek derleme ve röportajlar kayıt altına alınmış ve arşivlenmiştir.

Büyük çoğunluğu mübadil yerleşimi olan Bafra ve Alaçam ilçelerine gidilerek Kültür Bakanlığı tarafından açılan ve mübadillerin somut kültürlerinin sergilendiği *Alaçam Mübadele Müzesi* gezilerek Alaçam ilçesi mübadilleri hakkında bilgi ve belgeler kayıt altına alınmıştır. Bafra ve Merkez Hacı İsmail Köyü (mahallesi) bulunan müzik ve geleneksel oyun icracıları ile yapılan röportajlarla geleneksel ortamda icra edilen danslar ve müzik icraları ile ilgili kayıtlar alınmış ve bu şekilde genel anlamda geleneksel mübadil oyunlarının yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yapılan tüm çalışmalar ve arşivlenmiş eski düğün, şenlik vb. kayıtlar tekrar incelenerek bilimsel yöntemlerle yazıya ve notaya aktarılmış, oyunların yapısal analizleri ve adım şekilleri, tür ve biçimsel özellikleri tespit edilerek sınıflandırılmıştır. Geleneksel sıralama içerisinde icra edilen mübadil dansları oluşum şekli açısından müzik-adım, ritim-müzik ve ritim-adım uyumları incelenmiştir. Özellikle icracıların ve ekip başının müzik ve ritim uyumu, oyunların geçişleri, geleneksel oyun formlarının tespiti yapılmış son aşamada ise oyunları geleneksel sıralaması belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mübadele, Samsun Mübadil Dansları, Geleneksel Dans, Karekod*

ABSTRACT

"Traditional Dance Culture in Samsun region Emigrants " the entitled our research subjects, first date that have been made in this area, political, economic, age, gender, demographic and cultural literatürs are researched domestic and foreign sources, the introduction of the subject has tried to expose the historical process exchange is the result of this research.

Samsun region of emigrant associations and associations as a result of referrals, Emigrants neighborhoods and villages in the district of Samsun centers were reached by resource persons identified. 1,2 and 3. Generation compiled interviews with emigrants, besides the participation and participant observation methods, The records are made, ensuring participation in a traditional emigrant wedding and festivity in centers and districts. Particularly, organized by the district municipalities and associations every year traditional meat gains rice festival that keeps the emigrant tradition and due to the enforcement areas of traditional dances, participation in these areas were recorded performing compilation and interviews and archived.

The majority of the emigrants settlement, by visiting the Bafra and Alaçam district, opened by the Ministry of Culture and was visited Alaçam Exchange Museum, which displays the specific culture of the emigrants, about Alaçam of emigrants, information and documents were registered. Bafra and Central Hacı İsmail village (neighborhood), music performers and traditional dances with interviews with performers, Central Demirci village, Taflan, Kutlukent etc. villages and towns wedding, dance and music performances related records that have been conducted in traditional areas and in this way has been studied to reveal the structure of traditional emigrant dance.

All studies and archived old wedding, festivals and so on. records were transcribed and analyzed again note with scientific methods, structural analysis and step forms of dance, classified by determining the species and formal properties. Traditional rankings in performing of the emigrants dances, in terms of shape formation music-step, ritim- music and rhythm-step compliance were examined. In particular, music and rhythm harmony of the performers and the team leader, transition of the dance, made

the determination of the traditional forms of the dance, in the final stages of the dance are determined the traditional sequence.

Key Word: *Exchange, Samsun Emigrants Dance, Traditional Dance, QR Code*